

Wangzongli

Magyar Pálo'
Kégy megyed.

T 38185
T 11588

3. r. sz. Könyvkártya
ÁKV Könyvtárellátó
Közl. NY.

Ara: 6 fillér

SL-

Magyar László
Kégy megged.

T 38185
T 11588

Ara: 6 fillér

3. T. sz. Könyvtárja
AKV Könyvtárellátó
Közl. NY.

COPYRIGHT BY MAGYAR TÉKA
Szeged

T. 58185

M A G Y A R L Á S Z L Ó

NÉGY NEGYED

REGÉNY

MAGYAR TÉKA KIADÁSA. ~ SZEGED, 1938.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000906007

T

38185

T11588

N Y I T Á N Y

A tanácsos ur lassan, ünnepélyesen emelkedett föl a helyéről. A sárga villanyfény előkelően csúszott meg hófehér frakkingjén és tört sziporkázó sugaracskákra az inggombok gyémántján.

Minden szem feléje fordult és ezekben a kíváncsi szemekben melegen ragyogott a tisztelet, meg a furcsa ünnep hangulata. Ugy néztek rá ezek a szemek, mint a kifürkészhetetlen szándéku, de érzékelhető jószágú felsőbbrendűségre. A fülek kinyitak, a kezek illemtudóan hulltak az ölekbe, vagy pedig mozdulatlanul heverték a tányérok mellett, a fehér abroszon. A Fehér Elefánt különtermében meghalt a lárma, a vendégek lázas igyekezettel és megráगतlanul nyélték le azt a falatot, amely — elég tapintatlanul — éppen a legrosszabb pillanatban indult el végzet-szerű utján a mohó gyomrok felé. A pincérek türelmes szobrokká merevedtek a széles üvegajtó előtt, meg a diszesen megterített hatalmas asztal körül.

Néhány pillanatig élvezte a hirtelen-csönd ünnepélyességét. Jobb kezét rátette a piros borral töltött pohárra, kifeszítette a mellét és szeme körültapogatta az arcokat. Aztán beszélni kezdett. Hangja meleg, barátságos volt. Nyugalom, biztonság áradt belőle, de azért mintha sejtelmes-fényű zománcot kapott

volna minden szava, a játékos-kedvű fölényesség zománcát.

— Hölgyeim és uraim, — kezdte emelt hangon —, azt hiszem, én leszek az egyetlen szónoka ennek a mi szép ünnepi estének, ezért megengedhetem magamnak azt a fényüzést, hogy rövid legyek. Négy fiatal emberpár indul el ezen a napon az emberi élet beteljesedése, a maga azonos életcélja: a boldogság felé. Nyolc fiatal szívben gyuladt föl az élet piros lángja, hogy éveket, évtizedeket melegítsen be a családi érzés szent melegségével. Négy kis lakás meghitt falai tárulkoznak föl ma, hogy magukba öleljék négy új család eljövendő életét, ismeretlen sorsát. Nekem, az idegennek, akinek a mesterségesen előidézett véletlen juttatott csak szerepet ennél a négyes életindulásnál, most már nincs más dolgom, minthogy őszinte szívvel kívánjak sok szerencsét, sok, megérdemelt boldogságot a négy új párnak, kívánjam legszebb álmaik valóraválását és hogy a ma elültetett fák mihamarabb új életigéreteket gyümölcsözzenek.

Gebhardt Péter, az egyik fiatal férj, az asztal alatt titokban megszorította hirtelen elpiruló felesége kezét. A tanácsos úr pici szünetet tartott, majd így folytatta:

— Én mindig büszke leszek arra és boldogan fogok rágondolni, hogy fészekrakó voltam, hogy az én elgondolásom szerint épült fel az a négy lakás, amely meleg fészke lesz, — kívánom tiszta szívemből, hogy az legyen —, négy boldog emberpárnak. Négy kis lakás, négy új, bevehetetlen vár, négy kötelező, szent ígéret. De a legboldo-

gabb akkor lennék, ha ezt a négy szomszédvárat tiszta testvéri érzés forrasztaná baráti szövetséggé. Gondoskodtam róla, hogy árnyékos udvara is legyen az új háznak. Mire az eljövendő aprószentek pici lába végigtipoghat az udvar gyepszőnyegén, meglombosodnak a már elültetett csemeték is és bizonyára akad dalosmadár, amely ezek között a lombok között talál a maga fészke számára alkalmas helyet.

— Milyen poétikus — suttogta Lilike, dr. Bálint Ferenc fogalmazó ur fiatal felesége, az urának, aki szintén megszorította az asztal alatt a felesége kezét.

A tanácsos ur is megilletődött kissé saját költői hasonlatának szépségétől. Talán arra gondolt, hogy annak, aki ennyire értékeli a családi élet ezer szépségét, boldogságát, mint ő, mégiscsak meg kellett volna házasodnia, mégiscsak fészket kellett volna szintén raknia. De ő bizony már minden lehetőséget elszalasztott. Agglegény maradt, aki most mások, idegenek boldogságának megágyazásával akarja kiélni a maga elmulasztott családi boldogságát. Kicsit elhomályosodott a tekintete, kicsit összefolytak szeme előtt a ráfigyelő arcok.

— Vízet prédikál és bort iszik, — sugta a felesége fülébe Matinák Mátyás, a „Szabadság” nyomdájának fiatal mettőrje. Az asszony ijedten nézett rá, majd az asztal alatt tréfásan rálegyintett az ura türelmetlenül pajkoskodó kezére.

— Be is fejezem már, hölgyeim és uraim és poharamat annak a generációnak az egész-

ségére, boldogulására üritem, amely majd ezekből az új szivekből sarjad ki.

A csönd hirtelen ezer darabra tört. A vendégek fölugráltak a helyükről, éljeneztek, tapsoltak, a gyöngyöző poharak összecsendültek és a pincérek ismét futkározni kezdtek az asztal körül.

— Tuss! Tuss! — kiáltotta harsány hangon Mezei Vilmos, a Textil rt. könyvelője a sarokban ácsorgó banda felé.

A hangulat egyre jobban emelkedett. Már össze-vissza beszélt mindenki. Irigykedő tekintetek tapogatták körül a fiatalokat, akik a hatalmas asztal főhelyét foglalták el. Két pár ült a mosolygó házigazda balján és kettő a jobbján. A mulatságot csak ők unták. Lát szott rajtuk, hogy a legszivesebben megszökénének, hogy boldogan hagynák el a végtelen vacsora utolsó fogásait, lemondanának még a gyümölcsről, a sajtról, a feketéről is és ki-ki összebujva a párjával, surrana haza a vadonatúj lakásba. De minden szem őket leste, kajánul, irigyen, hamiskodva. A leskelődő komisz szemek nagy gyönyörűséggel szűr-csölték az új asszonyjelöltek arcának sűrű színváltozásait. Hol biborosra változtak ezek az arcok, hol fehérre sápadtak, ahogyan az elkövetkező éjszaka ezer titka, megsejtett izgalma, fájdalma és gyönyörűsége rövidebbre fogta vagy megeresztette a szivükben toporzékoló félelem-lovak kantárát. Még lányok voltak, de tétova lábuk már elérte az asszonnyá-emelkedés, vagy sülyedés küszöbét.

A bor pedig egyre fogyott. Már egész regiment üres üveg gyült össze a falhoz tolt

mellékasztalon. A cigány előbb szép hallgató nótákat játszott, de aztán megvadultak a vonók, a húrokról tüzesebb ritmusok röppentek föl és az asztal végén néhány bátortalan hang már bele-belerikkantott a nótába.

Az új emberek feszesen ültek a helyükön. A bőrük lassan verejtékezni kezdett a kemény vászonpáncél alatt. Csak Matinák Mátyásnak nem feszült kemény ingmell a testén. Lenézte a társait, akik felöltötték magukra ezt a szörnyű vászonbörtönt. Néha odahajolt pirosképü felesége füléhez és csi-pős megjegyzéseket tett a burzsujokra.

— Nézd csak, hogy feszítenek, hogy pöf-feszkednek, hogy adják az urat, — súgta —, pedig hát, ha hazajutnak, ők is pontosan azt csinálják majd, mint mi. Igaz-e, szívem?

— Hallgass már, Matyi, még meghallják.

— Dehogyan hallják. Nem hallanak azok ilyenkor mást, csak a párjuk szivedobogását.

Matinák Mátyás szeme gyanusan hunyorogott, de meg is volt az oka rá. Az ő pohára mindig üresen ásitozott az asztalon. Hiába töltögették tele minduntalan a fürge pincérek.

— Ne tölts, mert megiszom — ismételte minden percben, amikor a pincér keze átnyult a válla fölött a kiüritett pohárért.

A többiek óvatosabbak voltak. Nem ittak. Félték ezen az estén a mámortól. Meg akartak őrizni valamit a józanságukból a rájuk váró, ígéretes másik mámor számára.

Először Gebhardt Péter szökött meg, a vasutas. Olyan ügyesen csinálta, hogy már csak akkor vették észre, amikor eltűnt. A

szökést harsány, gonosz kacagással vette tudomásul a jókedvű társaság. Az asztal fölött sziporkázva röpködtek a szellemeskedések.

— Teheti, mert vasuti, magyar állam fizeti! — kiáltotta a tüzoltófőparancsnok.

Minden szónak sikere volt ebben az emelkedett hangulatban és minden tréfa humorértéke megsokszorozódott. Szinte harsogott a különszoba az állandó, lármás kacagástól.

Mezei urat észrevették, amikor asszonyával szökni akart. Az ajtónál fogta el az állatorvos. Szégyenszemre vissza kellett menniük az asztalhoz. Bizonykodtak erősen, hogy nem is akartak kereket oldani.

— Mi, kérem, még ráérünk, hiszen van időnk elég, — próbált tréfálkozni a lefülelt asszonytólvaj és végtelen zavarában odafordult a párjához: — igaz-e, anyukám?

— Na-na, lassabban a testtel! Az anyukasággal még várni kell egy-két órát, — piritott rájuk a lódoktor.

Új kacagásorkán. A vendégek jobbra-balra dültek a nevetéstől és nem vették észre, hogy közben dr. Bálint Ferkó ügyesen kituszkolja huzódozó feleségét a terem hátulsó ajtaján. Csak akkor néztek oda, amikor becsapódott mögöttük az ajtó.

— Hohó, azok is szöknek! — kiáltotta helyéről felugorva a vámfelügyelő és indult, hogy elcsipje őket. Tett is az ajtó felé néhány bizonytalan lépést, de lábát a részegség már megbéklyózta. — Hát csak meneküljenek, nekik van igazuk, — palástolta visszavonulását.

Most rajta mulattak, mert mindenki látta

tántorgását. Mezei ezt az alkalmat használta föl a szokési kísérlet megisméltésére. Néhanyan föl is figyeltek rája, de aztán úgy tettek, mintha nem látnának semmit. Gondolták: csak meneküljenek szegények.

Matinák nem mozdult. Ő nem kísérletezett. Inkább ivott. Feje néha már az asztal fölé billent, vagy odasimult Rózsikája vállához. Rózsika pedig, a párja, szegyenkezett miatta és suttogva biztatta:

— Menjünk mi is, Matyi. Nézd, a többiek már mind megszöktek.

De Matinák Mátyás maradt. Kitartott ezen a posztján is, nem hátrált meg, nem menekült. A szívében sok bátor mondanivaló virárgzott ki. Ugy érezte, hogy beszélnie kell, hirdetni az igazságot. Most van itt az alkalom, hogy megmondja a tanácsos urnak, Az egész országnak, az egész világnak! És az egész bünös kaptalista társadalomnak. Sőt magának, Tisza Pistának is!

— Nem kell — lökte el maga elől a pincér pohárfrissítő kezét. A pohár feldült, odaütődött a szodásüveghez és csörömpölve tört darabokra.

Aztán megkapaszkodott az asztal szélében. Hiába huzta, rángatta kabátját Rózsika, nagynehezen föltápászkodott és szakadozva beszélni kezdett.

— Tisztelt tanácsos ur... ugyis, mint háziur...

— Halljuk! Halljuk! — bátorították egyesek.

— Hát igen... én csak azt akarom mondani.. hogy ide, vagy oda... esetleg amoda... mégis csak... Ne rángasd már a kabátomat!..

kimondom bátran, őszintén, mint egy... mint egy... öntudatos proletár... Mondottam már, Rózsikám, hogy... hogy... hogy... éljen a... éljen az általános... titkos... választójog... és abug Tisza!... Megmondtam!

Diadalmasan, de kicsit zavaros szemmel nézett körül és aztán visszarokkadt a székébe.

— Éljen! Éljen! — zugott a társaság. A cigány ismét tuszt huzott.

Most aztán Rózsika vette át a vezényletet. Ebben a részeg összevisszaságban, ebben a borgőzös zürzavarban, föltárukozott előtte a maga, a maguk jövődjéje. Ez a pillanat tette asszonnyá: Matinák Mátyás nyomdász asszonyává. És helyzetének, hivatásának föl ismerése mázsás sullyal zuhant a vállára. Hirtelen fölkelt a helyéről, kemény kézzel markolt az ura karjába és határozott hangon szólt rá.

— Most pedig megyünk.

Matinák meghökkenve nézett a párja szemébe. A részegség kavargó ködén keresztül is kiérezte belőle a sugárzó, megnyugtató erőt. Kis részeg-dacok próbálkoztak még benne, de aztán lehajtotta fejét, fölkelt ő is és elindult a párjával.

Senki sem tartóztatta őket. Valahogy megérezték, hogy ezek ketten kapcsolódtak a legjobban össze és indulnak a legőszintebben a maguk útján.

*

A tanácsos urnak nincs nagy szerepe ebben a történetben, a személye mégis fontos, mert ha ő nincs, akkor soha nem kerül közös földél alá ez a négy fiatal emberpár és

talán az életük is másképen alakul. Ha ő nincs, ha nem születik meg a fejében a furcsa ötlet, talán másképen történik minden. A dolgok tehát merő véletlenül mulnak. Sohasem lehet tudni, hogy egy helyéről elmozdított szalmaszál, egy utjából eltérített szándék, egy csirájában elfojtott gondolat, egy sétájában föltartóztatott ember, egy csütörtököt mondó revolver milyen döntő események okozója lehet abban, amit — jobb szó híján — világtörténelemnek nevezünk. Ebben a történetben a tanácsos ur tölti be a véletlen szerepét, ő személyesíti meg azt a kifürkészhetetlen akaratot, amely ugy játszadozik néha a véres embersorsokkal, mint a cirkuszi zsonglőr a lángoló fáklyákkal.

A tanácsos ur közismert alakja annak a városnak, ahol a történet alakjai élnek. Megcsontosodott agglegény, szépen, okosan élő ur, igazi tekintély a társadalomban. Okosságát azzal is elárulta, hogy nem várta be azt az időt, amikor letelvén teljes szolgálata, teljes fizetéssel vonulhatott volna nyugalomba. Nem várta meg a főtanácsosi kinevezését sem, nyugdíjazási kérvényét alig egy esztendővel tanácsossá történt kinevezése után fölküldte a minisztériumba. Hiába marasztalták, hiába biztatták az előtte álló karrier bizonyosságával, kitartott elhatározása mellett. A Fehér Elefánt meghitt törzsasztalánál mosolyogva legyintett:

— Hagyjátok. Kár a fáradságért. Én büszke vagyok arra, hogy mindig a magam útján jártam. Legalább százszor meg akartatok nősiteni is. Nem sikerült. Nm áldoztam föl a

szabadságomat, nem áldoztam föl önmagammat.

— Ami késik, az nem mulik, öregem, — szakította félbe a tűzoltófőparancsnok, aki tiz esztendő óta tartó eredménytelen taktikázás után sem mondott le arról a makacs szándékáról, hogy sógornőjét a barátja nyakába varrja.

— Ez pedig visszavonhatatlanul elmúlt. Negyvenöt éves vagyok. Ha eddig kibirtam asszony nélkül, ezután is kibirom. Aztán meg ebben a korban már okos ember nem visz asszonyt a házhoz. Ha olyant választanék, aki korban illene hozzám, nem öreget, csak öregecskét, aki aztán együtt vénülne meg velem, egyetlen pillanatig sem érezném jól magamat a közelében. Fiatalt, huszegynéhány éveset pedig nem vehetek el, mert az néhány év múlva már csak az öregembert látná bennem. Az ilyesmitől pedig még jó sohasem származott. Én nyugodtan akarok élni és — bevallom, önző vagyok, mert — magamnak szeretek élni.

A tűzoltófőparancsnok megcsavarta hatalmas bajuszát, mint mindig, amikor mondani akart valamit, de a tanácsos ur intett, hogy hallgasson.

— Kár a fáradságért, mondom, mert nagyon józanul megfontoltam ezt a számárságnak tartott lépésemet. Látom a szemetekből, hogy annak tartjátok. Pedig, higyjétek el, nem az, az egyetlen okosság. Nem most ért meg bennem ez az elhatározás, hanem abban a pillanatban, ezelőtt huszonöt esztendővel, amikor megkaptam gyakornoki kinevezésemet és első főnököm előtt, vadonatúj

ferencjós-kámban feszítve, letettem a hivatali esküt. Már akkor tudtam, hogy én nem fogom leszolgálni a teljes nyugdíj előföltételét, a negyven esztendő, már akkor elhatároztam, hogy huszonöt év múlva nyugalomba vonulok, mert nem akarok teljesen elkopni, megszürcülni, megrokkanni az íróasztal mellett. Még akkor sem, ha a kitartás fölveszol az ötödik fizetési osztályba és fölékesít királyi tanácsossággal. Irtóztam annak még a gondolatától is, hogy kényszermunkása legyek a teljes vénségig az életnek. Tudjátok jól, hogy pénzem, vagyonom van, hogy megélnék örökségem jövedelméből a tisztviselői fizetés, a tanácsosi nyugdíj nélkül is. Hát mondjátok, mi az ördögnek gürcöljek, gatszuláljak, szolgáljak tovább. Független akarok lenni, a magam ura. Élvezni akarom az életet a magam módján, a magam izlése szerint.

— Igazad van cimborá! — emelte föl söröskancsóját a vámfelügyelő. — Bár nekem is lett volna ennyi eszem. De én...

Az bizonyos, hogy a vámfelügyelőnek nem volt irigylésreméltó élete. Korán nősült, vagy hat gyerekekkel ajándékozta meg a párja. A legnagyobb most kerül az egyetemre, a legkisebb pedig még karonülő. Az öreg alig mult negyven éves, de már hatvannak nézi mindenki és tiszta gallért sohasem látja rajta.

— Te rosszul csináltad. Talán a te példád is hozzásegített ahhoz, hogy kitartsak a magam elgondolása mellett.

— Unatkozni fogsz egyedül és a hivatal

nélkül, — kezdte ismét a tűzoltóőparancsnok.

— Nem hiszem. Nem félek az unalomtól, mert nem tudok unatkozni. Mindig akad, ami foglalkoztasson. És itt vagytok ti is, a barátaim. Remélem, nem tagadtok meg, nem zártok ki a körötökből azért, mert nyugdíjas leszek. Bevallom, hogy ez a vasárnap-délelőtti konferencia sokkal jobban hiányozna, mint a megszokott íróasztal a hivatalban.

— Rajtad már nem lehet segíteni, — állapította meg a polgármesterhelyettes —, hát inkább igyunk még egy vágást városunk legfiatalabb és legaktívabb nyugdíjasának egészségére.

Ittak és ezzel, — a legközelebbi alkalomig —, vége is szakadt a vitának.

A tanácsos ur néhány hét múlva el is bucsuzott a hivatalától és megkezdte nyugdíjaséletét. De azért nem keveredett az öreg nyugdíjasok közé. Továbbra is vasalt nadrágban járt és reggel nyolc órakor nem sétálgatott a reszketóstérdű öregurakkal a városháza előtt. Szinte órák alatt elfelejtette, hogy huszonöt éven keresztül minden nap nyolc órakor őt is magába nyelte a disztelen hivatal-kaszárnya tátongó kapuja. Még volt benne sok elhasználatlan életerő, tehát tudott aludni nyolc óra után is. Nem úgy, mint az öregek, akiket nem a hosszú szolgálat rokkantott meg, hanem a nyugalom. A rokkantság első tünetei akkor mutatkoztak meg rajtuk, amikor kitelt szolgálattal kicsöppentek hivatalukból, mert annyira megszokták a hivatal-szobák dohányfüstös, aktaporos levegőjét, hogy a szabad levegőn már lélegzeni sem

mertek, rögtön fuldoklási roham tört rájuk. Ezért indultak el most is minden reggel nyolc óra előtt hazulról. Reszkető lábuk elvonszolta őket a megszokott uton egészen az elvesztett hivatal kapujáig. Vaksi szemükkel irigykedve bámulták azokat, akik befordulnak a kapun. Minden aktív tisztviselőben trónbitorlót láttak és vén szivük minden könnyörtelenségével gyűlölték őket, az íróasztaltrónok bitorlóit. Titkolt dühükben letelepednek valami vén padra, sok értelmetlenséget gagyognak össze-vissza, vagy pedig nagyokat hallgatnak. Némán, gondolat nélkül bámulnak maguk elé és igen rövid idő múlva csöndesen meghalnak. Megöli őket a nyugalom, a tétlenség.

Nem, a tanácsos ur nem akarta követni ezt a szomorú példát. Élni akart. Fialat akart maradni. És menekült az elszürkülés elől.

Szombati napon kapta meg a hivatalos értesítést, hogy saját kérelmére nyugdíjazta a miniszter. Hétfőn már vonatra ült és hat hétig csavargott Olaszországban. Gyönyörű, ragyogó hetek voltak ezek, nem csuda, hogy elmosták teljesen a huszonötéves szolgálat minden szürke emlékét. A túlszépült világ fölött akkor még az öröknek látszó béke ragyogott és a megzavarhatatlannak hitt polgári biztonság napja. Voltak ugyan már akkor is országhatárok, de csak azért, hogy könnyű, elérhető gyönyörűség legyen néha átsuhanni fölöttük. A repülőgépek még nem röpködtek a világ körül, gummiutak sem voltak és a gyorsvonatok hatvankilóméteres sebességétől boldog szédületbe süppedő utasok nem is álmodtak arról, hogy néhány év-

tized mulva, kétszáz-, háromszáz-, ötszáz-kilométeres rekordokat harsog a galvanizált éter a rádiók hangszóróin keresztül a lelkesedni már nem tudó világba. De akkor mégis csudálatosképen közelebb volt egyik országhoz a másikhoz.

Az olaszországi csavargás után megfiatalodva, fölfrissülve érkezett haza. Mintha kicserélték volna. Elegáns volt, újdivatu kalapja forradalmasította a város fiatalságát és gomblyukából ettől kezdve sohasem hiányzott a fehér olasz szekfü. De hozott magával mást is, azt az elhatározást, amely kiinduló pontja lett történetünknek. Megérkezése után néhány nappal találkozott az anyakönyvvezetővel, aki régi barátja volt. Neki beszélt róla legelőször.

— Négy fiatal párra lenne szükségem — mondta.

— Mit akarsz velük?

— Fészket rakok a számukra.

— Így akarod talán jóvátenni azt, amit a nemzet és a társadalom ellen vétettél makacs legénységgeddel? — tréfálgodott az anyakönyvvezető.

— Nem. Egészen prózai céljaim vannak. Néhány hónappal ezelőtt meghalt az egyik nénikém. Bérpalotája volt Pesten. Hárman örököltünk és úgy határoztunk, hogy eladjuk az örökséget. Amíg odajártam, a fiskálisok nyélbe is ütötték a vásárt. Rövidesen megkapom a részemet. Egész tekintélyes összeg. Bankba nem akarom tenni, utálom azokat, akik bankbetétek kamataiból élnek. Inkább házat építtetek belőle. A házba természetesen lakó kell, olyan lakó, akinek biz-

tos egzisztenciája van, aki pontosan megfizeti a lakbért. Nagyjából kiszámítottam, hogy olyan házat építtethetek, amelyekben négy lakás lehet. Négy teljesen egyforma, kétszoba-konyhás, előszobás, fürdőszobás lakás. Tudod, pestiesen szólva, olyan összkomfortos. Ebbe a négy lakásba — ez már a játék, az élvezet, a szórakozás, vagy a kísérlet a számomra — négy vadonatúj házaspárt szeretnék betelepíteni. Olyan embereket, akiknek ez a lakás lesz az első fészük, akik itt kezdik az életüket. És olyanokat, akik előreláthatólag sokáig a lakóim maradnak, akiknek az életében hosszabb ideig nem várható lakáscserére unszoló, vagy kényyszerítő változás. A dolog nem sürgős, hiszen előbb még építészti kell fogadnom, meg kell terveztetnem és föl kell építtetnem a házat. Csak azért szólok már most, hogy ha elérkezik az ideje, a segítségemre lehess.

— Azt mondtad, hogy kísérletezni akarsz.

— Igen. Emberekkel, házaspárokkal. Valószínűnek tartom, hogy a négy egyforma lakás lakói nem lesznek egyformák. Figyelni akarom, hogyan alakul az életük az egyforma fészkekben és a hasonló anyagi viszonyok között. Mert valószínűnek tartom, hogy a lakóim anyagi viszonyai nagyjából azonosak lesznek, tudod, olyan kétszobás-összskomfortos anyagi viszonyokra gondolok.

— Nem hiszem, hogy sok újat tanulhatnál ebből a kísérletből. A párok eleinte turbékolnak, aztán jönnek a gyerekek, a gondok, a veszekedések. Az ilyen kétszobás sorsok nagyon sablónosak. Nincs sok fantázia bennük.

— Vigyázz, mert rögtön elárulod a hivatásodat. Hiszen te anyakönyvvezető vagy, a kétszobás emborsorsok hivatásos haszonélvezője.

— És alapos ismerője. Hidd el pajtás, ha rajtam állna, én csak négyszobás embereket eresztenék össze. Csak az a házasság lehet boldog, ahol a felek, szükség esetén úgy menekülhetnek el egymás elől, hogy ne kelljen elhagyniuk a lakást.

— Téged a sok házasság-körüli romantika cinikussá tett. De az én számomra sok érdekességet, izgalmat-ígérő ismeretlen területet tár föl ez a kísérlet.

— Nyugodt lehetsz. Ami rajtam mulik, megteszem. Föltétlenül a segítségedre leszek.

A tanácsos ur gyorsan megvalósította a tervét. Először telket vásárolt. Könnyen hozzájutott, mert eladó telek akadt bőven. Vigyázott, hogy a telek is megfeleljen a céljának. Ne legyen a város szívében, de ne feküdjön a perifériákon sem. A frontja kelet, vagy délkelet felé nézzen. Csöndes, barátságos legyen a hely, az ucca is, ahol majd fölépül az új ház.

Szerencséje volt. Az ügynök, akivel közölte kívánságát, három nap mulva elvezette a kiszemelt telekhez. A Hold-uccába. Mindenben megfelelt elgondolásának. Rövid alku után létrejött a vásár. Az egyik építészbarátját már mint telektulajdonos kereste föl. Pontosan, részletesen elmagyarázta, hogy mit akar, milyen házra gondol. Az építész rajzablájára föl is vázolta elképzelését.

— Az uccai front közepén legyen a kapu,

— magyarázta —, a földszinten is, az emeleten is két-két lakás. Lépcsőházi bejárata legyen mind a négynek. És, talán ez a legfontosabb, a négy lakásnak minden tekintetben hajszálnyi pontossággal egyformának kell lennie. Legyenek egyforma nagyok a szobák, a mellékhelyiségek, az ajtók, az ablakok, sőt az egyes szobák festésmintája és színe is legyen egyforma. Luxusra nincs szükség, de legyen azért elsőrendű minden, szolid, modern.

— Elég nehéz feladat, — ellenkezett kicsit az építész —, mert a kapu komplikációkat okoz. Ha középen van a kapu, akkor a földszinti lakások bajosan lehetnek ugyanolyan méretűek, mint az emeletiek.

— Ha építész vagy, meg kell oldanod a kérdést.

— Megoldom, megoldom, de ez a megoldás megdrágítja az építkezést, mert elég sok hely vesz kárba.

— Ne törődj vele.

— Ház mestere nem lesz a háznak?

— Jó hogy szólsz. Erről megfeledkeztem.

— A pince egy részéből csinálhatunk házmesterlakást.

— Irtózom a pincelakóktól.

— Akkor nem tudom...

A tanácsos ur nézegette egy darabig a tervvázlatokat.

— Az udvarra kell építeni. Más megoldás nincs. A legszivesebben lemondanak a házmesterről. Mondd, nincs erre lehetőség?

— De van. Ha a lakók vállalkoznak arra, hogy a lépcsőház rájuk eső részét tisztán

tartják. Az udvart gondozhatja külső ember is.

— Nagyszerű. Akkor ne is tervezz házmesterlakást. A háznak nem lesz házmestere. Minden lakó külön csengőt kap a kapu alatt. Mikorra készülsz el a tervekkel? Vagy inkább azt mondd meg, mikor lesz kész a ház, mikor költözhetnek be a lakók?

— Augusztus elsejére, ha rögtön megkezdhetjük a munkát. Egy hét múlva megkapod a kész terveket és a költségvetést is.

Megegyeztek. És a rákövetkező héten már alapozták az épületet. Aztán nőni kezdtek a falak és nőttek napról-napra. A tanácsos ur majdnem egész napját ott töltötte az épülő ház körül, figyelte a kőművesek munkáját és szinte megsimogatott minden téglát, minden gerendát. Esténként mézporosan, malterosan került haza. Junius első napjaiban megtartották a bokréta-ünnepélyt és Junius utolsó harmadában az építész már a kész ház kulcsait is átadta a tanácsos urnak, aki addigra megszerezte a lakókat is a négy lakásba.

A lakószerzés sem volt könnyű. Az anyakönyvvezető segítsége kevésnek bizonyult. Pedig nem lehet tagadni, hogy mindent megtett, amit csak tehetett. Ha olyan jegyespár jelentkezett nála, aki megfelelt volna a feltételeknek, mindig szóba hozta a lakáskérdést és jó szívvvel ajánlotta a Hold-uccai lakásokat. De a legtöbbször akadályok támadtak. Vagy a dátum nem egyezett, vagy már volt kiszemelt lakása az új párnak. Végül maga az anyakönyvvezető ajánlotta megoldásként az ujsághirdetést. A város közönsége a he-

lyi lapok apróhirdetéseai között napokon keresztül olvashatta ezeket a sorokat:

JEGYESEK FIGYELMÉBE! A Hold-ucca 10. szám alatt épülő új házban négy összkomfortos, kétszobás lakás kiadó igen méltányos lakbér ellenében augusztus elsejére. Olyan lakókat keresünk, akiknek biztos existenciájuk van és augusztus elsején kötnek házasságot. Ajánlatokat „Első Fészek“ jeligére a kiadóba kérünk.

Az első napokban egyetlen jeligés ajánlat sem érkezett. Már-már úgy látszott, hogy eredménytelen marad a hirdetés és a tanácsos ur kénytelen lesz kiadni a lakásokat annak, aki éppen kéri, — jelentkező akadt éppen elég, mert mindenkinek tetszettek a takaros lakások —, de a negyedik napon befutott az első komolynak látszó érdeklődés. Mezei Vilmos adta be a kiadóba a jeligés levelet, a Textil R. T. könyvelője. Másnap dr. Bálint Ferenc ajánlata futott be, harmadnap Matinák Mátyásé és Gebhardt Péteré. Aztán érkezett még néhány levél és a végén kiderült, hogy összesen kilenc jegyespár lenne hajlandó augusztus elsején a Hold-uccai lakások egyikében megkezdeni a házasságot.

A tanácsos ur titokban információkat szerzett be minden jelentkezőről, végül is kiválasztotta ezt a négyet és hamarosan megegyeztet velük. A megállapodás könnyen ment, a bért senki sem sokallta, csak Mezei Vilmos próbált kicsit alkudozni, de amikor látta, hogy hiábavaló a fáradság, kivette a földszint jobboldali lakását. A baloldali Ma-

tinák kapta, az emelet baloldali lakását dr. Bálint Ferenc, a másikat Gebhardt Péter.

A költözködés, a berendezkedés néhány nappal augusztus elseje előtt kezdődött meg. Fölvonultak az anyós- és a sógornőjelöltek, százszor megmérték az ablakokat, a szobák hosszát és szélességét, fölaggatták a függönyöket, elhelyezték a butorokat, üzemképessé tették a konyhákat és árgus szemekkel vigyáztak arra, hogy a világért se essék sérelem azon a törvényre merevült szabályon, amely emberöltők óta érvényesül az ilyen kétszobás lakások fölszerelésének elrendezésekor: az ebédlőkredenc az előszobaajtó mellett álljon, a két szorosán egymásmellé tolt ágy farkasszemét nézzen az ebédlőajtóval és a szolon kacérkodva simuljon az ágyak végéhez.

Ha a butorok ára, minősége között volt is némi különbség, a formájuk megegyezett és így a négy lakás olyan egyforma lett, hogy össze is lehetett volna őket téveszteni. A tanácsos ur azt olvasta valamikor, hogy nagyon fontos a szobák színe és hogy a hálószobák céljának a legjobban a világoskék festés felel meg, mert ez a szín békességre inspirálja a szoba lakóit. Ugy rendelkezett, hogy mind a négy hálószoba falát világoskékre fessék. Így aztán mind a négy ágy pár is világoskék terítőt, világoskék paplanokat és kékmintás függönyöket kapott. Az ebédlők falát pirosra festették, így piros lett mind a négy ebédlőbutor szövetanyaga is és a hatalmas, sulyos ebédlőasztalok alá olyan szőnyegek kerültek, amelyeknek mintái között a piros uralkodott.

Izgalmas volt ez a rendelkezés, sok gond-
dal, bajjal, vitával járt és olyan fölfordulás
volt a házban, hogy a rend szinte elképzel-
hetetlenné vált. Suroltak, kalapáltak, tologat-
ták a butorokat, vikszeltek, ablakot tisztítot-
tak, smirgliztek, szidoloztak, klopoltak éj-
jel-nappal. A lépcsőház piszokkal, porral,
szeméttel telt meg. De aztán mégis elkészül-
tek mindennel. Jöttek a takarítóasszonyok,
elhordták a töméntelen szemetet, összeső-
pörték a port, lesúrolták a műkölépcsőket
és a négy fészek készen, puhán, várta la-
kóit. Már a névtáblákat is fölszögezték az
ajtókra és a kapura, az ucca felől, fölszerel-
ték a négygombu csengőt. Minden gomb
fölé annak a lakónak a neve került, akinek
az előszobájában megszólalt a csengő, ha
valaki megnyomta a gombot.

— Villamos házmester, — büszkélkedett
vele az építész —, a huszadik század tech-
nikai csudája.

Ezeken az utolsó napokon felbukkantak a
ház körül a jegyesek is. Fészeknézőbe jöt-
tek, összesimulva ácsorogtak jövődő házas-
életük kalitkájában és gyönyörködve, vizsgá-
lódva lesték egymást, mert hát az sem mind-
egy, hogy ki lesz az ember szomszédja, ki-
vel kerül egy földél alá, kinek a közelében
kell leélnie az elkövetkező esztendőket, mi-
féle emberek azok, akiknek a világát egy vé-
kony téglafal, vagy a mennyezet választja
csak el. Ezek a vékony közfalak talán nem
is válaszfalak, hanem összekötő kapcsok,
amelyek átbocsátják az erősebb hangokat és
igy akarva-akaratlanul közösséget teremte-
nek a szomszédok között, rokonszenvet, vagy

gyűlöletet, barátságot, együttérzést, vagy feloldhatatlan ellenszenvet.

Mindegyik megállt néhány pillanatra a négyes kapucsengő előtt, lopva elolvasta az ismeretlen neveket, a másik három lakónak a nevét és találgatta, mit rejtenek, kit takarnak, vagy kit tárnak föl ezek a nevek. Hiszen a név nagyon sokat jelent, magán viseli viselője egyéniségét, mert az ember az ismeretlen erők mágikus kényszere alatt többé-kevésbé hozzáidomul a nevéhez. Talán, ha a sasfiókot nem nagyapja szelid nevére, Ferencre keresztelik, hanem Napoleonra, másképp fordul a sorsa is. Ifjabb Bonaparte Napoleont bajos elképzelni a schönbrunni kastély gyerekszobájában Ferenc nagyapa kicsit makrancos, kicsit csalódott, de azért szelid, szófogadó és gyengeakaratu unokájának, Metternich herceg ur tehetetlen játékszerének. Nemcsak a nemesség, hanem a név is kötelez. De talán Bonaparteból sem lett volna francia császár, ha történetesen nem Bonapartenak és nem Napoleonnak hívják, hanem Chaponnak, vagy Dupontnak és Pierrenak, vagy Jeannak. Jean Chapon hadnagyból, vagy Pierre Dupont korzikai suhancból talán még kapitány sem lett volna a francia hadseregben.

Dr. Bálint Ferenc nézegette a legnagyobb érdeklődéssel a kapu alatt jövődőlakótársai nevét. Félhangosan elismételte ezeket a neveket az uccán, amint igyekezett vissza a hivatalába. Kereste a színüket, az izüket és próbálkozott, hátha sikerül megismernie így, a látszólag semmitmondó neven keresztül a szomszéd-jelölteket.

— Gebhardt Péter — kezdte az analizist — kemény, szikár, száraz név. Stréber név. Ilyen névvel még miniszter is lehet valaki, ha pedig katolikus, még egyházközségi elnök is... Kár, hogy ő lesz az emeleti szomszéd... Mezei Vilmos... alattunk fog lakni.. Mezei ur... Vilmos ur... Biztosan szerény, félnék ember... fürge, élelmes, mégis gyámoltalan.. nincs megalapozva... Milyen furcsa név ez a Matinák... idegen, mégis ismerős. Első hallásra, első olvasásra meg lehet tanulni.. Matinák Mátyás... biztos őszinte, nyílt, becsületes ember... igénytelen.

Igy vette sorba jövődő szomszédait, így kutatgatott ismeretlen lelkükben, életükben. Így ismerkedett velük.

És azok, igaz, hogy más-más módszerrel, hasonlóképen találgatták, tapogatták egymást. Mezei ismerőseinél érdeklődött, a Textil Rt. vevőit kérdezgette és szorgalmasan gyűjtött össze minden adatot. Gebhardt Pétert annál jobban kinozta a kíváncsiság, minél inkább igyekezett ezt a gyarló emberi érzést titkolni még önmaga előtt is. De azért feszülten figyelt, ha a közelében beszélt valaki róluk. Csak Matinák Mátyást nem érdekelték jövődő szomszédai, elsősorban azért nem, mert nem érezte közējük-valónak magát, nem abban a világban élt, mint ők, más volt a köre, a társadalma, amely nem is érintkezett egyetlen ponton sem amazokéval. Matinák Mátyás ipari munkás volt, nyomdász, mettőr a „Szabadság“ nyomdájában, ráadásul éjszaka dolgozott, azokban az órákban, amikor a többiek a magánéletüket élték, társaságba jártak, sétáltak, kaszinóztak,

vacsoráztak és aludtak. Amikor pedig, úgy hajnaltájban, hazatért a nyomdából, energiátlanul, elhasználtan zuhant az ágyba és a délelőtti jeit mélyen, álmatlanul, szinte halálos kábulatban aludta át.

Az anyakönyvvezető előszobájában ismerkedtek csak hivatalosan össze, bár látásból már ismerték egymást, gyakran összetalálkoztak a lépcsőházban, de büszkén, oktalan idegenkedéssel elkerülték az összeismerkedést. Csak Mezei Vilmos érezte társadalmi kötelességének, hogy ismeretlenül is, bemutatkozatlanul is köszöntse társait, ha véletlenül szembe találkozott velük az uccán.

— Van szerencsém, alázatos szolgája — mondotta ilyenkor halkán és mélyen megemelte a kalapját.

Az anyakönyvvezető előszobájában, amíg várakoztak a hivatalosan ünnepi aktusra, az összeismerkedés elkerülhetetlenné vált. Főképpen azért, mert ott volt a tanácsos ur is, tanuja, násznagya mind a négy párnak. Ez is egyik föltétele volt a lakásbérletnek. Mind a négy menyasszonynak gyönyörű rózsacskókkal kedveskedett és a párokat bemutatta egymásnak. Az ismerkedés jelentősége elveszett, teljesen elhalványult abban a nagy izgalomban, amely hatalmába kerítette az összeadásra váró párokat. Udvariasan kezet fogtak, fagyosan mosolyogtak, de aztán úgy tettek, mintha semmi közük sem lenne egymáshoz, mintha kicsit restelnék is, amiért akaratuk ellenére ilyen vegyes társaságban kell átélniük életüknek ezt a nagyon fontos, nagyon ünnepélyes eseményét.

Az anyakönyvvezető a formaságok elinté-

zése után rövid beszédet intézett hozzájuk, egyszerre mind a négy párhoz. Azok pedig, amint kiléptek a városháza kapuján, gyorsan elköszöntek egymástól és összebujva, egymásba karolva mentek tovább. Mindegyik pár egyelőre a szülői házhoz. A tanácsos ur mosolyogva nézett utánuk, mintha saját fiait és lányait házasította volna meg, aztán indult ő is, hogy elintézzé az esti bankett dolgát a Fehér Elefánt-ban.

E L S Ő N E G Y E D

1.

Az áprilisi éjszaka tavasztígérő, meleg öleléssel karolja át a világot. Mérhetetlen a csönd, mintha minden élet beléje fulladt volna.

Gebhardt Péter magányosan vánszorog a kocsit közepén olyan bizonytalanul, olyan tántorogva, mintha részeg lenne. Szikár alakja el-el tűnik a sötétség mélyebb árnyékában, hosszú, máskor annyira fölényes lépései fáradtak, erőtlenek. Pedig nem ivott, tökéletesen józan, csak a fülledtség és a harminchatórás szolgálat taglózta le. Harminchat órán keresztül élvezte tiszta öntudattal személyes jelentőségét, végezte pontosan, bámulatos buzgalommal a rábizott munkát. Megfeszülve dolgozott vele minden vércseppje, minden idegszála.

Végig kellett kísérnie a vonatokat a forradalmasított sineken. A magyar királyi államvasutak igazgatóságát, sőt a magyar királyi kormányt, vagy talán magát, Magyarországot és annak felséges királvét, I. Ferenc József Ő Császári és Királyi Apostoli Felségét képviselte. Érezte is roppant felelősségének súlyát a veszedelmes szolgálat minden villanatában. Amikor a ziháló mozdony lassan, óvatosan megállt a halálosan néma állomás-

épületek előtt, a katonaruhás mozdonyvezetők nyugtalan szemmel kémleltek a lefüggönyözött ablakok felé. Hiába meredeztek elő a paklikocsi ablakaiból a szuronyos katonapuskák, a helyzet egyáltalában nem volt biztonságos. Megerősített várnak látszott minden állomásépület a fényes acélsínek mellett és sohasem lehetett tudni, hogy a vonatot, amelyen a katonaruhás személyzet teljesített morogva, összeszorított fogakkal, kényszeredetten szolgálatot, hol, melyik állomáson fogadja sortüz, vagy jobbik esetben kőzapor.

A vonat nyögve, kelletlenül megállt. Nem pontosan az állomás előtt, hanem távolabb valamivel, mert így kívánta a taktika parancsa. Aztán, néhány kinos pillanat múlva, előbb a katonák ugráltak le és lövésre tartott fegyverekkel fősorakoztak a mozdony előtt, majd — kicsit sápadtan, kicsit remegve — lemászott a mozdony magas lépcsőjéről Gebhardt Péter üzletvezetőségi hivatalnok is, idegesen megigazitotta karján az arany szárnyaskerekes piros szolgálati szalagot, meghallgatta annak a fiatal zászlósnak a mindig egyforma jelentését, aki parancsnoka volt a vonatot kísérő katonai különítménynek és lassan megindult a főnöki iroda felé, szorosan a tiszt mellett és még szorosabban a mögöttük lépkedő katonák előtt.

A főnök urak minden állomáson egyformán viselkedtek. Mindegyiknek remegett kicsit a térde, akadozott kicsit a hangja. Hiába, a hősi napok és a hősi órák hűtlenül elröpültek. A négynapos vasutassztrájk menthetetlenül haldokolni kezdett. Az együttérző napra közönyösséggé halkult, negyednapra

pedig bosszankodássá. Eleinte érdekes volt, izgalmas volt, hogy nem érkeztek meg a megszokott vonatok, hogy nem nyitották föl az állomáson a pénztárlakokat, hogy némák maradtak a jelzőharangok.

— Igazuk van a vasutasoknak! — mondták meleg együttérzéssel a hopponmaradt utasok —, ők is áldozatai annak az átkos Bécsnek, meg az áruló kormánynak.

— Csak kitartás! — biztatták a sztrájkolókat, akiknek legnagyobb része azt sem tudta eddig, hogy mi a sztrájk —, nem szabad meghátrálni! A győzelem nem maradhat el. Meg kell buktatni végre Tiszát.

De aztán nagyon hosszúra nyult a multság. Sulyos zavarok mutatkoztak a mindennapi élet folyamatosságában. Nem jöttek meg az ujságok, elmaradtak a régvárt levelek. Minden vidéki falu, minden város elszigetelődött és arra eszmélt, hogy a parttalan óceán közepén magára maradt, nincs semmi kapcsolata a világgal, mert az egyetlen kapocs, a vasut megbénult.

— Tulajdonképen mi közünk van ahhoz, hogy a vasutasok keveslik a fizetésüket. Intézzék el az ügyüket maguk, úgy, ahogyan tudják, de ne így, de ne a mi rovásunkra, — mondták később az emberek. Mi ujságot akarunk olvasni, levelet akarunk kapni és küldeni, érezni akarjuk, hogy az országhoz, a világhoz tartozunk. Elég volt ebből a bosszantó komédiából. Tessék végre ismét megindítani azokat a vonatokat!

De megunták a reménytelenné vált küzdelmet maguk a vasutasok is. Különösen kinn, a vonalakon. Eleinte nagyon izgalmas

volt, hogy az állomás éppen azért került az érdeklődés központjába, mert a szokatlan eseménytelenség izgalmas eseményének vált a színhelyévé. A csendes magyar faluk életének legvilágiasabb, legeurópaibb pontja volt mindig az állomás, ahová menetrend-szerinti pontossággal futottak be az ismeretlen, titokzatos messzeségekből érkező és rejtélyes távolságok, célok felé száguldó vonatok, tele idegenséggel, titokzatossággal, unott tekintettel kifelé bámuló ismeretlen arcokkal, amelyek mögött romantikus sorsok lappanghatnak. A végtelen időt bontották föl drámai fölvonásokra ezek a vonatok, eseményeivé váltak a különben egyforma napoknak. És most nem jönnek, mozdonyuk éles sipja nem kelt izgalmat, a megnémult jelzőharangok nem csődítik ki a ráérősebb népeket. Elakadtak a vonatok valahol, messze és ez talán nagyobb szenzáció, mint az, hogy olyan pontosan érkeztek meg és indultak tovább ezelőtt.

Szenzáció ám, de csak néhány napig. Kettőig, háromig. Aztán már mindenki visszaáhitozza a megszokottat. Eleinte csak áhitozza, később már követeli. A pályaudvarok szinte éjjel-nappal zsufolva voltak, a várótermekben állandóan zsongott a tömeg, mint a méhes, a szemek tisztelettel nézik a téletlenség szolgálatát teljesítő vasutasokat, akiknek sapkája köré hősi glóriákat font az a sztrájknak nevezett rejtelmes valami. Mind hősök ők, szinte azt hinné az ember, hogy a negyvennyolcas idők hőseinek lelke költözött beléjük.

De aztán megrozsdásodtak a sinek és a

rozsa szétmarta ezt a hősi glóriát is. A vasutasok megéreztek és megértették a hangulatváltozást. Eleinte boldogan, büszkén sütkéreztek a hősöknek kijáró bámulat tiszteletteljes melegségében, de aztán restelni kezdték már ők is a dolgot, — a dologtalanságot. Lefüggönyözték az irodák pénztáblárait és csöndesen húzódtak meg a homályos sarkokban. Lesték, várták a telefonüzeneteket, titokban imádkoztak is, hogy bárcsak vége lenne már a nagy harcnak és helyreállna a régi rend.

Sok helyen szinte megváltást hozott a katonákkal megrakott vonat.

A főnök ur remegő térdekkal állt az irodaajtóban és pislogva nézett az eléje lépő urak szemébe. Kicsit tetszett neki, hogy a tiszt feszesen tiszteleg és mögötte vigyázzba merednek a katonák. Ugy érezte, hogy most rajta, az ő elhatározásán fordul meg minden. Az egész ország, vagy a világ sorsa.

— Főnök ur! — csattant fel a dermedt csöndben Gebhardt Péter éles hangja — tessék nyilatkozni: hajlandó-e fölvenni a szolgálatot?

Ismét csönd. A főnök ur úgy érzi, hogy Európa szeme nyugszik most, ezekben az életveszélyes pillanatokban rajta. Teljesen megfeledkezik arról, hogy sztrájk van, hogy részese, hőse, vagy közkatonája volt négyöt napon keresztül a most induló huszadik század legveszedelmesebb háborujának, a bérharcnak, ha csak passzív katonája is. Nem gondol arra, hogy tényleg rajta mulik minden, ezer, meg ezer vasutas jobb sorsa, emberibb élete, csak azt hallja, hogy halkan,

fenygetően meg-megcsörren az előtte föl-sorakozó katonák fegyvere és talán még arra is gondol, hátha tényleg életre-halálra megy itt a harc és a feléje forduló puszkacsöveket élesre töltötte Tisza Pista. Már pedig akkor hiábavaló minden további hősködés, legfeljebb a maga életét, no meg az állomásépület emeletén lévő lakás ablakai mögött leseledő asszony és gyerekek kenyerét, tandiját kockáztatná teljesen fölöslegesen vele. De azért meg kell őrizni legalább a látszatot. Ha már mungóra szavaz az ember, mint közkutya, legalább most, legalább egyszer ebben a keserves életben mutassuk meg, hogy van önálló véleményünk és meg van a véleményünk erről a brutalitásról is.

— Kénytelen vagyok engedni az erőszaknak, — mondja a főnök ur és bizony kicsit remeg a hangja —, fölveszem a szolgálatot.

Gebhardt Péter arca fölvidul. Ugy érzi, megnyerte itt is a csatát, éppen úgy, szórolszóra úgy, mint az eddigi állomásokon. De azért mégis fél minden állomás előtt. Megkönnyebbülve lép a még mindig remegő főnök elé, kezét fog vele, bemutatja a zászlós urat, aki ismét szalutál és pihenj!-t, fegyvert vállrál-t vezényel a katonáknak.

— Gratulálok, főnök ur —, mondja már egész barátságosan, de azért vállveregető hangon —, remélem, most már fölcsatolja a szolgálati szalagot a karjára.

A főnök ur mosolyog, az arca sápadt kicsit, titokban árulónak érzi és szeretné leköpní magát, keservesen égeti megcsúfolt önérzetét a zsebből lassan előkerülő szárnyaskerekes szalag, amint Gebhardt közre-

működésére fölkerül a karjára. Nem is hallja, hogy a tisztas távolban ácsorgó emberek halkán megéltjenzik a jelenetet. Bemenekül a tiszttel és Gebhardttal az irodába, csak itt tér magához és itt veszi tudomásul, hogy a zászlós tizenkét katonával az állomáson marad a szolgálatba lépő vasutasok testi épségének biztosítása céljából. A vonat rövidesen indul tovább Gebhardt Péterrel, meg a többi zászlóssal és katonával, hogy megismételje a manővert a következő állomáson.

— Harminchat órás szolgálat — gondolja magában Gebhardt Péter, amint végre elérkezik a Hold-uca sarkához — legalább harminchat állomás. Harminchat győzelem, harminchat elfoglalt vár, megrohmozott és elfoglalt erőd. Nem kis dolog, az áldóját neki. Szeretné látni, hogy utánacsinálná-e Grifaton ellenőr ur, hivatali riválisa, aki azért legutóbb is soronkívül lépett elő.

— Harminchat erőd — ismétli magában, amint a kapu elé ér és kotorászni kezd gyűrött felöltője zsebében a kapukulcs után — visszafoglalva az állam számára. Mi lesz a jutalom érte? Kitüntetés, érdemkereszt, vagy talán előléptetés? Ellenőri kinevezés? Gebhardt Péter ellenőr ur. Kinevezem önt az átkos vasutassztrájk letörése körül szerzett elévülhetetlen érdemei elismeréseül ellenőrré. De hova a fenébe tehettem azt a kapukulcsot . . . Határozottan emlékszem rá, hogy a belső zsebbe tettem, ide, balfelől . . . Csak nem esett ki belőle azon a koszos vonaton . . . a harminchatórás ostrom alatt . . . Gebhardt Péterné, Máv. ellenőr neje . . . Na,

fiam, mit szól hozzá... még pedig soronki-
vül. Két évvel, két teljes évvel hamarabb...
Két évet nyertünk... Két évvel hamarabb
leszünk üzletvezetők, két évvel előbb igaz-
gatók... Két évvel hamarabb kerülünk föl
Pestre... két évvel hamarabb szabadulha-
tunk el ebből a koszos porfészekből... Haj-
landó-e fölvenni a szolgálatot, főnök ur, üz-
letvezető ur, igazgató ur, Hieronymi minisz-
ter ur?... Hát nincs és nincs a kulcs...

Bizony nincs. A kulcs kiesett abból a bal-
oldali belső zsebből, tényleg a vonaton esett
ki, amikor a tizenharmadik erőd bevétele után
megindult a gőzös Gebhardt hivatalnok ur
parancsnoksága alatt a tizennegyedik ost-
romra, a tizennegyedik győzelemre. A hiva-
tálnok ur nagyon kimelegedett. A tizenhar-
madik vár kapituláló parancsnoka minden-
áron beléjediktált két stampedli borovicskát.
A tüzes ital égette, marta a gyomrát. Aztán
meg erősen tüzelt a mozdony kazánja is.
Lekiváncozott a felöltő. A zsebéből pedig
kiesett a kulcs a szén közé és a következő
pillanatban berepült a kazán torkán. Ponto-
san a szénparázspokol kellős közepébe hul-
lott, jó ideig birkózott a hőséggel, de aztán
föladta a harcot, megolvadt és a tüzes vas-
cseppek keresztül hullottak a kazán rosté-
lyán, elvegyültek a salakkal és tudja az Isten,
hol állapotok meg végül.

Gebhardt Péter egyre idegesebben, egy-
re fáradtabban tapogatta végig minden zse-
bét. Nem akart belenyugodni abba, hogy
nincs meg a kulcs. A városháza tornya ép-
pen most kondította el a három órát. Oda-
fönn biztosan alszanak, de azért föl kell

csöngetni. Hiába. Nincs más megoldás. Legalább szenved egy kicsit a család is a házáért. Tulajdonképpen illendő is, hogy fölébredjenek, ha megérkezik hajlékába a harminchat csata hőse. Itt a villamosházmester, a második gomb az övé. Elég disznóság, hogy nem az első. Nem is érti, hogyan engedhette meg, hogy a legfelső gomb azé a Bálinté legyen. Szóvá is fogja tenni a dolgot a tanácsos ur előtt, majd legközelebb, ha meglesz az ellenőri kinevezés.

De mi az, már vagy öt perce nyomogatja a gombot és nincs a házban semmi mozgás. Ki van zárva, hogy olyan mélyen aludnának. A csengőnek éles a hangja, még a halottak is fölébrednének tőle. Azok ott, úgy látszik, nem ébrednek föl. Az ablakok sötétek maradnak. Így fogadják a háboru dicsőséggel megtérő hősét, az ellenőrjelöltet.

Most mit csináljon? A fáradtság úgy lóg minden tagjáról, mintha mázsás ólomsúly lenne. A legszivesebben összeroskadna és elterülne a járdán. De eszébe jut az ágya, a jó, puha, hűvös párna, a ruganyos matrac. Soha még úgy nem kíváncozott abba az ágyba, mint most. Aztán meg tele van mondanivalóval. Ezer mindenféle dicsőség vonaglik benne, mind el kell mondani az aszszonynak, csöndes, szerény, szavakkal, dicsékvés nélkül. Itt, kérlek a tények beszélnék... a cselekedetek... Nem akarom színezni a dolgot, de tudod, idegfeszítő volt...

Hiába, nem szól a csengő... kár vergődni vele tovább... Meg fogja zörgetni a kaput, utóvégre joga van ahhoz, hogy hazajusson,

hiszen az állam szolgálatából tér most haza.. Nem kocsmában volt, nem züllött, nem ivott, hanem dolgozott a Monarchia becsületéért, a királyért, a hazáért... Legfeljebb néhány pillanatra megzavarja a többi lakó éjszakai nyugalját... Szenvedjenek ők is, hiszen értük is dolgozott, értük is kitette magát harminchatszor a közvetlen életveszélynek... Milyen könnyen megtörténhetett volna akárhol, a harminchat állomás bármelyikén, hogy a forradalmár, a lázadó vasutasok sortüzzel fogadják a vonatot. És a puskagolyók útja kiszámíthatatlan... Mi lett volna akkor, ha Gebhardt Péter szívéét átüti egy ilyen gonosz golyó... Irtózat még rágondolni is... Ha most nem a maga lábán jön haza, hanem véres, élettelen testét hordágyon szállítják a lezárt kapu elé a mentők... Azok is felzörgették volna a házat, ha másképp nem tudnak bejutni vele... Mert neki még halottan is joga van ahhoz, hogy bejusson a lakásába... Most csak azért ne lenne joga, mert történetesen életben maradt, mert véletlenül elkerülte az a golyó, amelyet véletlenül nem is lőtt ki senki?

A keze, előbb kicsit gyáván, kicsit óvatosan, de aztán egyre keményebben, egyre követelőbben rázni kezdte a vastag rézkilincset. A mély csöndben élesen hallatszott ez a zörgés, de ugylátszik, nem elég erősen, hogy fölérjen az emeletre és áthatoljon a lezárt ablakon. A kapu zárva maradt, a ház mozdulatlan.

— A harminchetedik vár nem akar kapitulálni, — gondolta magában és erre mérhetetlen düh fogta el. Körülnézett. A járda mel-

lett egy tégladarab feküdt. Fölkapta és először arra gondolt, hogy lakása ablakát dobja meg vele, de gyorsan fölrémlett fáradt képzetében az ablaküveg ára. Inkább a kaput döngette. A düh kiégette tagjaiból a fáradtságot, ismét harcosnak érezte magát és cipője sarkával is bele-belerugott a kemény tölgyfába. Most már harsogott az egész ucca és a szörnyü robajtól remegni kezdtek az ablaküvegek. A szomszédos házak lakói ijedten rezzentek föl és futottak az ablakhoz. Bosszus arcok fehérlettek a sötétségben a zörgető felé, akinek dühe még tüzesebbre forrt ettől, mert mégis csak gyalázat, hogy mindenki fölébred, csak éppen ennek a háznak a lakói nem. Mintha viasszal dugták volna be a fülüket, csakhogy ne hallják meg őt, a harminchat ostromok dicsőséggel megtérő hősét.

Most már szakadatlanul és egyre gyorsabb ütemben püfölte az ajtót fölváltva a téglával és a cipője sarkával. Nem hallotta, hogy a szomszéd házak fölpattanó ablakaiból dühös kiáltások röppennek feléje, nem halott semmi mást, csak azt a vérlázító csöndet, amely ebből az álomszuszék házból vigyorog rá. A cipője sarka letört, a tégladarab szétmorzsolódott a kezében...

Matinák Mátyás kislánya sírni kezdett. Ő ébredt föl először a rettenetes zörgésre. Kis szívét halálos rémület markolta meg és sikoltozva bujt az anyjához. Matináknét a kapuostrom lármája nem tudta fölébreszteni, de a gyereksírás rögtön kikergette az álmat a szeméből. Ijedten húzta magához a kislányt és csak akkor figyelt körül, amikor érezte,

hogy megnyugszik, elhallgat a kicsi. Csak most hallotta meg a szakadatlan dörömbölést. Megijedt tőle, nem tudta, mi lehet odakinn, a ház előtt. Fölgyújtotta a villanyt, aztán átnyult Mátyáshoz, aki borzasan, félig nyitott szájjal, horkolva aludt gyűrött párnáján. Ezzel a horkolással bástyázta körül az álmát, hogy ne zavarhassa semmi külső láрма. Két óra után ért haza ma is, mint minden éjjel. Gyorsan evett valamit és félig aludt már, amikor ledobálta ruháját és beleroskadt az ágyba.

A zörgés nem szűnt meg, nem csöndesedett. Mátyásba pedig olyan nehéz volt éleket verni. Végre fölhorkant, morogva kapta föl a fejét.

— Hallgasd már, Mátyás, ki dörömbölhet olyan eszeveszetten odakinn?

— Bánja az Isten, hagyjatok aludni. — És már dült is volna vissza a párnára. De Rózsa nem hagyta. Ismét megrázta a vállát.

— Nézz már ki, ugy félek. De fél a kis lány is. Nem hallod, hogy szepeg szegényke.

Mátyás csak most hallotta meg a dörömbölést. Gyilkos kedve kerekedett tőle. A társadalom igazságtalanságának egyik megnyilatkozását látta még ebben a rettenetes lármában is, még pedig olyan megnyilatkozását, amely ellene, az öntudatos, dolgozó proletár ellen irányul. Nyolc kemény órát dolgozott egyhuzamban, szüksége lenne a pihenésre, az alvásra, de a társadalom most merényletet követ el nyugalma ellen. Nem hagyják aludni, nem hagyják pihenni. Tudják, hogy az emberi szervezetnek szüksége

van a pihenésre. Nyolc óra pihenés, nyolc óra szórakozás. Ebből az alvásra szánt nyolc órából akar most elrabolni a kapitalista társadalom egy darabot.

Dühösen ugrott ki az ágyából és futott az ablakhoz. Egyetlen rántással tépte föl, a másik mozdulattal kifeszítette a redőnyt és vérbenforgó szemekkel meredt a kapu felé. Látta, hogy döngeti ám valaki a kaput, erősen. Kézze-lábbal dolgozik rajta, csak úgy zeng bele a világ.

— Ki az? — ordított rá.

— Miért nem nyitják már ki ezt a kaput?!

— Felelj, ember, ha kérdezek! — csattant föl a fenyegetés Mátyás hangjában. — Azt kédeztem, ki vagy, mit akarsz?

— Az istenfáját magának! — hangzott a kapu felől a válasz és a nagyobb nyomaték kedvéért az eltört cipősarok még egyszer nekilendült a deszkának — miért nem mozog, én vagyok Gebhardt Péter államvasuti hivatalnok.

...A hivatalnok ur, a Gebhardt ur, a — sztrájktrőr! — villant át Mátyás agyán a fölismerés... Hát te vagy az, még te mersz itt zörgetni... Megnyomorítottad a szegény vasutas-elvtársakat, na megállj, most megkapod a magadét...

— Mingyárt kinyitom — szólt ki az ablakon csöndes, mély hangon és úgy, ahogy volt, gyűrött alsóruhában, megindult. Az előszobában megkereste a kapukulcsot, a villanyt nem csavarta föl. Ugy ment a sötétben a kapuhoz.

Gebhardt Péter verejtékezve, tajtékozva lépett be a föltárt kapun és sebesen indult

volna a lépcső felé, de hirtelen meg kellett állnia. Kemény kéz markolta meg a kabátja gallérját.

— Várjon már egy kicsit, szomszéd ur, — hallotta a sötétben Matinák Mátyás fojtott, dörmögő hangját, — hát köszönet se jár a szivességért?

Megérezte a veszedelmet ebben a fojtott hangban. Ijedten dörmögött valami köszönöm-félét, de a gallérja nem szabadult ki Matinák Mátyás markából.

— Mit akar? — kérdezte ijedten.

— Csak azt akarom megkérdezni, hogy sikerült a sztrájk-törés?

— Hagyjon békiben, menjen a dolgára, semmi köze hozzá.

— Na-na szomszéd, lassabban egy kicsit — szólt ismét Matinák és eszébe jutott, hogy éppen az éjszaka szedte ki a nyomdában a vasutas sztrájk letöréséről szóló tudósítást. Tudta, hogy Gebhardt, aki különben központi szolgálatot teljesített az üzletvezetőségben, szintén azok között az igyekvő tisztviselők között volt, akik vállalkoztak a sztrájk-törő vonatok vezetésére. Tudta, hogy őt is kiküldték a vonalakra és tudta, hogy most tért vissza ebből a rendkívüli szolgálatból. Ráadásul még az ő szeméből is kiverte dörmögésével az álmat, megrémítette kislányát, fölébresztette feleségét.

— Csak előleget akarok adni a kitüntetésre — mondta még csöndesebben és elengedte a felöltő gallérját.

Gebhardt Péter egy pillanatig azt hitte, hogy most már végre szabadon mehet, ez alatt a pillanat alatt elhatározta, hogy ke-

mény bosszut áll ezen a csirkefogón, ezen a vörös bitangon, aki biztosan egy húron pendül a lázadó vasutasokkal, de egy pillanat múlva kénytelen volt elfelejteni ezt a szándékát. Hirtelen hatalmas ütés csattant el a képén, jobbról is, balról is egy, aztán valami meglóditotta hátulról. Mintha egy láb lett volna.

— Ez a tied, te, te sztrájktrőről! Most mehatsz — hallotta maga mögött. — A kitüntetéssel aztán hiába dicsekszel el, sötét van, én bizony letagadom. Nyugodalmas jóéjszákát, szomszéd ur.

Matinák Mátyás csöndesen visszahuzódott a lakásába, becsukta maga mögött az előszobaaajtót, visszaakasztotta a helyére a kapukulcsot, aztán bement a hálószobába, visszabujt az ágyába és fejére húzta a takaróját. Kellemes melegséget érzett a tenyerében, a lábafejében és Rózsika érdeklődő, álmos kérdéseire csak annyit válaszolt, hogy Gebhardt tért haza a külszolgálatból. Egy perc múlva pedig már vigan, békésen horholt.

Gebhardt Péter tántorogva kapaszkodott föl a lépcsőn. Összezavarodott benne minden. Az arca égett, mégis úgy érezte, hogy halálosan sápadt. Mi is történt vele. Megütötték, beléje rugtak? Ki merészelt hozzáérni? Az a büdös nyomdász? Aztán miért? Mert a kötelességét teljesítette, mert visszafoglalta azt a harminchat várat az országnak, az államnak? Mert hős volt, mert szembe nézett harminchatszor a halállal? Hát ezt érdemli? Hát hol volt az állam, hogy megvédje, megoltalmazza ettől az alávaló me-

rénylettől? Hol, kitől kap érte elégtételt?

— Vissza kellett volna ütni — vonaglott meg a szívében a gondolat és keze mintha érezte volna a visszaütés kését, amely aztán égető fájdalommá változott: a kielégítetlenség fájdalmává.

— Ágyon kellett volna lőni, mint egy kutyát. — Hirtelen a farzsebéhez kapott és megtapogatta a revolverét. Miért nem jutott eszébe, hogy revolver is van nála? Miért nem durrantotta bele annak a rablógyilkos bitangnak a képébe?

Megállt a lakása ajtaja előtt és néhány pillanatig dermedten bámult maga elé. Mindkét arcán érezte még a pofon égetését és tétovázva keresett választ erre a sok miért-re. A lelkében nagy összevisszaság kavargott, nem ismerte ki magát benne, de annyi bizonyos, hogy a harminchat diadalmas csata hőségének dicsőségét kissé elhomályosította a lépcsőházi ütés. Talán, az egyik tétova pillanat egyetlen ezredrészig, átvillant megbolygott öntudatában valami fölismerés-féle. Ez alatt az ezredpillanat alatt úgy látta, mintha kicsit bizonytalan lenne az a bizonyos hősiesség. Ez alatt az ezredpillanat alatt elkinzott, kiéhezett proletárcokat látott, amelyekre mély árnyékot vetett a vasutascsákó ellenzője. Meglátta a harcot a kenyérért, az életért. És látta az igazságot. FÜRGE, ködszárnyu madárnak látta, amely összevissza röpköd ide-oda, egyszer a rend, a nyugalom, a biztonság igazságát mutatja igazságnak, egyszer pedig a sztrájkolókét. A fáradt és megrugdalt MÁV. hivatalnok csak egy pillanat ezredrészig látta így a dolgokat, mégis

elég volt ez a rövid idő arra, hogy átértelje a sötét lépcsőházban elcsattant pofonokat és megérezze bennük a szolidaritás fájdalmas megnyilatkozását.

— Nem történt semmi, — motyogta magában —, mert nem látta senki. Az a bitang nem fog eldicsekedni vele. Alkalmadtán ugyanis visszaadom neki kamatostól.

Ettől megnyugodott. Óvatosan fordította meg a kulcsot a zárban, nesztelenül akasztotta felöltőjét a fogasra, aztán fölgyújtotta a villanyt, megnézte, hogy hagyott-e nyomot kabátja hátulján Matinák Mátyás rugása. Lassan levetette a cipőjét, lecsavarta a villanyt és hangtalanul surrant be a hálószobába. Már semmi kedvet sem érzett ahhoz, hogy felköltse a feleségét és hőskölteményt szavaljon neki harminchatszoros diadaláról.

Fáradt testének olyan jól esett a hűs ágynemű ölelése. Égő arcát odaszoritotta a párnájához és úgy hallgatta jó ideig kislánya és asszonya egyenletes lélegzését. Ez az álomritmus végkép megnyugtatta, elringatta, emberré tette, családapává, szeliden lefejtette róla az államhivatalnoki maszkot, majd rövidesen el is altatta.

2.

— Nagy ujság van, anyjuk! — kiáltotta be a konyhaajtón dr. Bálint Ferenc. — Megkezdődik a harc. A polgármester kiírta a pályázatot.

Lilike összecsapta tésztás kezét és izgatottan futott hozzá.

— Istenem, Ferkó, ha sikerülne, — sóhajtott és izgalmában még a homlokát is elfelejtette odatartani az ura vastag bajuszához.

— Muszáj neki sikerülni. Most muszáj. Nem bukhatok ki. Esztendők óta gajszulálok a városatyáknak. Mindenki ismer. Mindenki barátom. Szeretnek. Becsülnek. Kell, hogy rám szavazzanak. Fényesen fogok győzni!

— Bár ugy lenne.

— Kész-e az ebéd?

Ez a későn elhangzó kérdés is az esemény fontosságát bizonyította. Máskor, minden hétköznap, dr. Bálint Ferenc tiszteletbeli városi aljegyző és tényleges fogalmazó ur ezzel köszönt be két óra tizenkét perckor a konyhaajtón, amikor hazaérkezik a városházáról. Most előrebocsájtotta az izgalmas ujságot: a polgármester kiírta a pályázatot. Természetesen arra a megüresedett másodosztályu aljegyzői állásra írta ki, amelynek eddigi viselője, szegény Galambos Pista, két hónappal ezelőtt súlyos tüdővérzéssel került be a kórházba és onnan ki a temetőbe. Vérző tüdejét a doktorok nem tudták meggyógyítani, hát megorvosolta a halál.

Kedves, drága cimbora volt szegény Pista.

Testi, lelki jóbarátja Ferkónak, aki még ál-
mában sem gondolt volna arra, hogy elkö-
vetkezhetik az idő, amikor titokban, lelke
legmélyén, mielőbbi halálát óhajtja. Igaz,
megszidta magát érte és másnap jóvátévő
látogatást tett a kórházban nála, de az is
igaz, hogy a látogatás után, amikor a fehér
folyosón összetalálkozott közös barátjukkal,
dr. Kálmán Kálmán alorvossal és az szomo-
ruan közölte vele a legutolsó konzilium szo-
moru eredményét, jó, meleg érzés járta át
a szívet. Ezt az érzést aztán igaz könnyek-
kel tette jóvá a temetésen, meg külön ko-
szorúval. Szép, széles selyemszalagján arany
betűk hirdették, hogy a koszorut dr. Bálint
Ferenc helyezte felejthetetlen jóbarátja ra-
vatalára.

A pályázatot ki kellett írni erre az elár-
vult másodosztályu aljegyzői állásra, ki is
írta volna a polgármester, de mindig közbe-
jött valami akadály, ami újabb és újabb ké-
sedelemnek lett az okozója. Egyszer a fő-
ispánt szőlította el huzamosabb pesti tartó-
zkodásra a belpolitikai válság, máskor a pol-
gármester betegedett meg és őrizte egy tel-
jes hónapig az ágyat. Már-már úgy látszott,
hogy rejtett szándékok lappangnak a háttér-
ben, hogy valakinek, másnak akarják oda-
játszani ezt az állást, pedig annak egyedüli
jogos örököse csak dr. Bálint Ferenc lehet;
de aztán csak kiegyenesedett a helyzet. A
főispán hazajött végre Pestről, az új belügy-
miniszter megerősítette állásában, folyó-
gyult a polgármester is, a pályázati hirdet-
mény pedig megjelent a lapokban. Bálint
Ferenc természetesen nem az újságokból ér-

tesült az örvendetes hírről, megtudta ő azt egy perccel azután, hogy a polgármester aláírta a határozatát. Nagy Pista, a derék polgármesteri titkár szalasztotta át egy cédulával hozzá a huszárt.

Munkáról ezen a napon már szó sem lehetett többé a hivatalban. Az akták ott maradtak az asztalon elintézetlenül. Sürgősebb volt a városatyák névsorának a beszerzése, a biztos voksok kipipálása, a bizonytalanok megkérdőjelezése és azoknak a megkereszése, akikre, legalább is egyelőre, nem lehet számítani, akiket akár közvetlenül, személyes látogatással, akár másokkal való megkönyékezéssel még csak ezután kell megpuhítani.

Nagyon jól esett szívének és föltétlenül növelte benne az önbizalmat, amikor Komor Jóska, az öreg irodatiszt, végtelen savanyú, de azért mégis barátságos ábrázattal gratulált neki.

— Biztos, hogy téged választanak meg, — mondotta —, te vagy a soros —, sajnós. Ha nekem doktorátusom volna, — tette aztán hozzá —, bizony elszedném az orrod elől azt az aljegyzőséget.

Komor Jóskának nem volt doktorátusa. Húsz esztendővel ezelőtt választották meg irodatisztnek és már akkor tudta, hogy ezzel el is érte a számára rendelt közigazgatási karrier legfelső csúcsát. Még irodaigazgató sem lehet belőle, hiszen igazgatóvá, a húsz év előtti tisztújításkor három egészen fiatal gyerekembert választottak meg, történetesen mind a három unokaöccse volt az akkori polgármesternek. Ezek a tejelesszájúak csu-

nyán megelőzték és azóta is ott vesztegelnek előtte. Eszük ágában sincs meghalni. Csak ennek a Bálint Ferkónak van ilyen szerencséje. Dehát jó gyerek, kedves kolléga, megérdemli, hogy őt válasszák meg.

Ezen a napon Bálint Ferkó nem tudta, hogy mit ebédel. Izgatottan hajigálta gallérja mögé az ételeket és teleszájjal, idegesen beszélt a választásról, a győzelem eshetőségeiről. Izgalma átragadt Lilikére is annyira, hogy még az étkezés legfontosabb alaptörvényét is elvétette: a rántott húst úgy rakta az ura tányérjára, hogy az beleért a spenótba. Pedig ez szigorúan tilos volt.

Hosszú hónapokba telt, amíg Ferkó törvények~~re~~ emelhet~~te~~ a főzelék és a hús összerakásától való irtózását. De most ezt a törvénysértést sem vette észre. Nem érezte az étel ízét sem. Nem élvezte ezeket a nagyszerű ízeket, csak evett, gyorsan, gépiesen és közben folyton beszélt. Ami szintén szokatlan volt, törvénysértés volt, mert azt is beiktatták a családi törvénytarba, hogy „magyar ember evés közben nem beszél”. Az evés, főképen a délebéd, ünnepi szertartás volt, át meg átítatva atavisztikus áhitattal. Nem a létfenntartási ösztön egyszerű kielégítése, hanem vallási aktus. Ha a kis Lilike, a kislány, néhány hetes korában, elsírt~~ta~~ magát a bölcsőben, Ferkó már szigorúan rászólt:

— Csönd legyen, te lány, nem látod, hogy eszünk!

— Ugyan, ne butáskodjon már, Ferkó, — akart trefálkozni ilyenkor a párja —, tudja is az a csöppség, hogy mi az evés.

— Azért mondom neki, hogy idejében megtanulja — felelte egész komolyan, mély meggyőződéssel Ferkó.

De most fölfüggesztődött ez a törvény is. Lilike nyugodtan fecsegetett az asztalnál, elővette a magas gyerekszék alá rejtett rongybabáját és anyáskodó nógatás közben telemaszatolhatta azt is spenóttal. Senki sem figyelt rá. Az a két nagy gyerek, a papa, meg a mama, izgatottan beszélgetett egymással, még a szemük is csillogott.

— Nem érhet meglepetés bennünket, mondja Ferkó? — kérdezte ebéd után az asszony. — Nem lesz komoly ellenfele?

— Meglepetés mindenkit érhet, — óvatoskodott az ura —, harcolni kell, ingyen nem adnak semmit. Hogy lesz-e komoly ellenfelem? Azt sohasem lehet tudni. Minden ellenfél komoly. Itt van például ez a Kerekes. Öregebb, mint én, régebben van a városnál, többször szerepelt már a neve a választásokon. Igaz, hogy mindig kibukott, hogy már nem is igazi választás az, — így mondogatják a torony alatt —, amelyiken Kerekes nem bukik ki. Történhetnek csudák. Lehet, hogy most szerencséje lesz. Merő sajnálkozásból.

— Rettenetes lenne.

— Félni azért nem kell, — kakaskodott föl Ferkó hangjában az önbizalom —, Kerekes mégsem komoly ellenfél. Taksálom magamat annyira, hogy ne kelljen félnem tőle.

— Hát Vass Náci, a maga drága unokabátyja?

— Komolyan gondolja, hogy az a részeges disznó pályázni merne ellenem.

— Attól minden kitelik.

— Hát azt szeretném én látni. Ne féljen kedves, úgy elvágom én annak a száját, hogy mukkamni sem mer. Ismerem a dolgait és ő ezt nagyon jól tudja.

Azért még sem olyan biztos a dolog ezzel a Vass Nácival. Igaz, szereti az italt, de éppen ez az erőssége. Jópajtáságban, ivócimboraságban él a közgyűlési pártvezérekkel. Barátkozik az mindenkivel, kormánypártival, függetlenségivel, még a szabadkőművesekkel is. Nagy erőssége ez a barátkozás, de, talán, a gyöngesége is. Nem veszik komolyan. Nem látnak benne mást, mint kedves ivópajtást, nagy tréfacsinálót. Talán eszükbe sem jut, hogy meg lehetne választani arra a komoly aljegyzői állásra. Azért mindenképen számolni kell a létezésével.

— És más nincs a láthatáron? — aggodalmaskodott Lilike.

— De bizony van. A legveszedelmesebb az a jöttment Privinszky Kázmér. Senki sem tudja, hogy honnan szalajtották ide. Azt mondják, távoli rokona a főispánnak. Fölvidéki familia mindkettő. Akkor bukkant föl, amikor kinevezték a főispánt. Ott lakájkodott mellette már az installációkor is. Azóta nem lehet lekaparni róla. Titkárkodik, mindenkit leurambátyámoz, kíséreteti a főispán lányát, sokszor ebédel, vacsorázik náluk. Ugy látszik, sok pénzt kap hazulról, mert telik neki mindenre. Ha ő megpályázná az állást, bizony össze kéne szedni a tudományt. Csak abban bízom, hogy az iparosok, meg a parasztok ki nem állhatják. Nem tudják bevenni a monokliját. Az én legjobb

embereim pedig, tudja ugy-e, éppen azok között vannak.

— Rokona is van köztük, sok.

— Hát akad. Utóvégre az én apám is kö-zibük tartozott még.

Bizony, dr. Bálint Ferkó ezek közül az egyszerű emberek közül nőtt ki, egyenesen bele a városi hivatalba. Apja, az öreg Bálint Frenc, olyan iparos-paraszt volt, kovácmester az alsó-szélen. Kis műhelye éppen a tanyákfelé néző városkapu mellett állott. Ott patkolta a parasztllovakat és összepatkolt annyit, hogy négy cselédje közül a legkisebbet, az egyetlen fiút, kitaníttathatta. Mire végzett a gyerek és odabiggyeszthette neve elé a tiszteletreméltó doktori titulust, a lányok is főköttő alá kerültek, szerteszéledtek, ki erre, ki arra, az öreg kovács megnyugodva ejthette ki kezéből a nehéz kalapácsot. Nem volt több patkolnivalója ebben az életben. Becsülettel megpatkolt mindent és becsülettel elpatkolhatott maga is a világból. Vagyont, pénzt ugyan nem hagyott a fiára, de ráhagyta a vagyonnál, pénznél többet érő diplomát, no meg a polgármester ígéretét, hogy ki fogja nevezni a gyereket egyelőre napidíjassá, havi hatvan forint fizetéssel, meg a reménységgel, hogy még tanácsnok, még polgármester is lehet belőle, ha megbecsüli magát.

Bálint Ferkó tisztaszívű paraszt maradt mindvégig, szívében parasztlalmok, parasztvágyak éltek. Sok gyerek, tele éléskamra, nyugalmas, biztonságos élet és kis föld, szőlő, gyümölcsös, fehér tanyaház arra az idő-re, amikor majd elérkezik a nyugalombavo-

nulás ideje. Nem szégyelte sohasem paraszti származását, de nem is dicsekedett vele. Így volt, változtatni nem lehetne rajta, aztán meg, ha maga köré nézett, csupa ilyen paraszti sorból kinőtt urat láthatott. A várost különben is ezek az emberek tartották meg, fejlesztették a maguk csöndes, komótos módján. Hozzánőttek a városhoz, mint a fűzfa a parthoz, csak nagyritkán szakadt le egyik-másik róla és került el idegen vidékre, ott aztán vagy boldogult, vagy elkallódott. Mivel pedig Kossuth apánk a szabadságharc alatt megfordult ebben a poros városban is, még beszédet is tartott a Fő-téren, hát az is természetes, hogy ebbe a városba képviselői mandátumért csak Kossuth Lajos nevével lehetett bekopogtatni. Még a kormánypárti jelöltek is Kossuth nevével jöttek és győztek is, ha a függetlenségi jelölt nem tudta túldícsérni a turini remetét.

A benszülöttek tehát nem is nézhették jó szemmel ennek a Privinszky-gyerekek az ugrabugrálását. De azért vigyázni kell rá, jóban van a főispánnal, legalább is fitogtatja ezt, minduntalan hivatkozik rá. Tud mindent, amit őméltósága mondott, tett, vagy akart és tagadhatatlan, hogy információi a legtöbbször helytállóaknak is bizonyultak.

— A szeptemberi közgyűlésen lesz a választás, — szól később, elkomolyodott hangon dr. Bálint Ferenc —, addig van idő, bőven. Nincs más hátra, végig kell látogatni mindenkit. Azért hoztam magammal a névsort, hogy idehaza kidolgozzuk a csatatervet.

Az asztalt közben leszedték, ráterítették a

plüsszerűt. Ferkó most azon teregette ki az írásokat. Ez is törvénysértés volt, az asszonyi törvény megsértése. A törvény pedig úgy szólt, hogy a kényes plüsszerűre semmit sem szabad tenni. De ki törődne ilyenkor ezekkel a törvényekkel. Háború van, kivételes törvények uralkodnak és nem árthat meg a plüsszerűnek sem, ha egyszer írások kerülnek rája, vagy bizony még rá is könnyököl az ember. Érezte ezt Lilike jól, nem is tiltakozott a törvénysértés ellen.

Nagy gonddal sorravették a neveket, latolgatták, hogy kiben, mi lakik? Aztán megállapították a látogatások sorrendjét. Senki sem maradhat ki, mert abból sértődés lenne, a sértődésből pedig biztos szavazatvesztés.

— Nézze szivem, — bökött az egyik megjelölt névre Lilike —, nem rokona ez a Goldgruber Miksa Mezei Vilmosnak. Mezei felesége, úgy tudom, Goldgruber-lány.

— Miért kérdi?

— Mert ha rokonuk, akkor talán meg lehetne kérni őket, hogy szóljanak neki.

— A Mezeiéknek?

— Háborúba kezdünk, mindenkivel szövetkezni kell, még velük is.

— Hiszen alig ismerem őket. Éppen hogy köszönünk egymásnak.

— A győzelem kedvéért most barátkozunk össze velük kicsit. Tudja, Ferkó, nagyon jól, hogy ki nem állhatom Mezeinét és csak a maga kívánságát teljesítettem, amikor gyerekágyas volt és meglátogattam. De most én is azt mondom, hogy ellenszenv ide, ellenszenv oda, barátkozni kell velük. Ter-

mészetiesen csak akkor, ha tényleg rokonuk az a Goldgruber.

— Igaza van, szívem, nagyszerű asszony maga. Utána fogok járni. Nem is tudja, hogy milyen befolyásos városatya az a Goldgruber. Régi virilis. Elnöke a kereskedők egyesületének. Vezetőségi tagja a szabadelvű pártnak. A zsidók vakon mennek utána. De jó lenne, ha tényleg rokonuk lenne. Aztán meg nagyon kedves, nagyon előzékeny fiú ez a Mezei is. Mindig előre köszön olyan alázattal, mintha én lennék a polgármester. Sokszor összetalálkozom vele reggel a lépcsőházban. Mindig előreenged a kapun és a gyerekek egészsége után érdeklődik. Nem is tudom miért bántam vele eddig olyan hűvösen. Miért éreztem tolakodásnak az udvariaskodását.

— Mezei egészen rendes ember —, tette hozzá Lilike —, csak az asszony utálatos. Néha olyan fölfuvalkodott, mint valami páva. Azt várja, hogy én köszönjek neki előre. Ezt ugyan várhatja. Utóvégre...

— Utóvégre?

— Utóvégre maga mégis csak több, még mint tb. aljegyző is. Ő pedig kereskedősegéd.

— Könyvelő.

— Az mindegy. Maga köztisztviselő, az pedig — zsidó.

— Zsidó, zsidó, attól egészen rendes ember lehet.

— Az ember igen, de az asszony...

— Mondja már meg, mi baja azzal a szerencsétlen asszonnyal?

— Csak az, hogy utálatosan flancol. Az

egész háznak tudni kell, amikor őnagysága színházba megy, amikor estélyi ruhát varrat magának, amikor egy tiszt a kapuig kíséri. Aztán meg mindenben majmol minket. Ha Lilikének világoskék ruhát csinállok, biztos, hogy ő is világoskék ruhát csinál a maga kölykinek. Ha kocsin tolom ki Öcsit az uccára, biztos, hogy ő is kocsin tolja utánam a maga porontyát. És észrevette azt is, hogy ha mi szültünk, egész biztos, hogy ők is szültek utánunk. Tudom, hogy most is úgy van...

És Lilike szeme teleszaladt könnyel.

Ferkó fölkapta a fejét. Csudálkozva nézett a feleségére, aztán félretolta a plüsterítőt az írásokat, puhán, szelíden megfogta az asszony húzódozó kezét, oda szorította a bajuszához.

— Hát nem is mondta, kedves...

Az asszonyszemek könnyét gyorsan föl-sikkasztotta a mosolygás.

— Látja Ferkó, már csak azért is kell, hogy magát válasszák meg aljegyzővé.

— Meg is választanak, majd meglátja. És éppen ezért még ma délután meglátogatom a Textilben Mezei Vilmos urat. Maga pedig csinálja úgy a dolgot, hogy találkozzék Mezeinével.

— Így lesz Ferkó. Majd barátságos leszek hozzá. Megkérdezem tőle, hogy kinél varratta a legújabb toalettjét.

És megkezdődött a nagy háború, a kilincselés. Dr. Bálint Ferenc nagyon ritka vendéggé vált a Hold-uccai lakásban. Délben gyorsan bekapta az ebédet, feketébe öltözött és nyakába vette a várost. Máskor annyira nyu-

godt, egyenletes, kissé már az elkényelmese-
dés felé hajló léptei most sietősen, idegesen
kopogtak végig a Hold-uccai járdákon. Az
ünnepi ruha kissé idegenül feszült meg vas-
kosodó alakján, a szalónkabát feketeségében
a magas kemény-gallér fényes fehérsége
nem nagyon illett barnapiros arcához, ki-
pödrött szénfekete bajuszához. Nem is érez-
te jól magát ebben a jelmezben, amely ide-
gennek öltöztette föl a testét és a lelkét ki-
csit kivetkőztette természetes önmagából.
Ilyenkor mindig az apjára gondolt, a kormos,
nehézkezű kovácsra és önmagát is ott látta
a sötét műhelyben, a fűjtató mellett, szur-
tos, de vidám inasgyereknek, aki göröngyök-
kel hajigálta meg az uccájukba tévedő uri-
fiukat és zsidógyerekeket. Most meg sorba-
látogatja a városatyákat, akik közül a megdo-
bált, megkergetett urigyerekek közül is akadt
egy-kettő.

Mindenütt udvariasan, barátságosan fo-
gadták.

— Magától értetődik, öcsém — mondo-
gatták az idősebb urak —, persze, hogy rád
voksolok. Kire is voksolnék másra? Te vagy
a legméltóbb arra az állásra. Nyugodtan ha-
zamehetsz és megmondhatod kis feleséged-
nek, hogy biztos a dolog. Majd beszélék a
barátaimmal. Az én szavam legalább husz
biztos voksot jelent.

Másutt még méltatlankodtak is.

— Ejnye, ejnye jegyző ur, — mondogat-
ták komoly arccal —, hogyan is gondolhatott
arra, hogy eljöjjön? Hát nem bizik bennünk?
Tudjuk mi jól, hogy kiben mi lakik.

Több, mint kétszáz tagja van a törvényha-

tósági bizottságnak és amikor egy csöndes alkonyatkor a két teljes hétig tartó kilincselés eredményeként kapott biztos ígéreteket összegezték Bálinték, kiderült, hogy közel — háromszáz biztos szavazatra számíthatnak. Mindenki ígérte, a legtöbben becsületszóval, hogy csak Bálint Ferencre szavaznak. Rá és senki másra.

Csak az volt a baj, hogy ugyanilyen eredménnyel végezték a többiek is a számvetést. Kerekes öreg édesanyjának újságolta két héttel a választás előtt:

— Édesanyám, most biztosra megyek. Százyolcvankilenc városatya ígérte meg becsületszóval, hogy rám adja a szavazatát. Most nem bukhatom ki. Tudom határozottan, hogy megválasztanak.

— Én már nem bizom benne, fiam. Megígérték ezt máskor is, mindannyian, még se szavaztak rád.

— Majd meglátja, édesanyám.

— Bár meglátnám, fiam.

Vass Náci a kaszinó kocsmájában tartotta főhadiszállását. Nem igen kilincsel, barátait bizta meg a korteskedéssel. Azok hozták a biztató ígéreték jó hírét ide, a kocsmasztalhoz:

— Győzünk, Náci — biztatták —, egyenesbe hoztuk a dolgot. Becsületszóra ígérte meg mindenki.

— Gyerekek, ha így lesz, az első félesztendei fizetés cseppfolyóssá válik! — fogadkozott Vass Náci és gyorsan rendelt előlegképen egy rundot a zajos asztaltársaságnak.

Kilincsel közben Privinszky Kázmér is. Az bizonyos, hogy nem csinálta föltűnően.

Nem kopogtatott be mindenkihez. Csak a vezérekhez. Azokhoz is finoman, diplomatikusan. A választás dolgát csak úgy mellékesen hozta szóba. Volt mindenütt más, fontosabb mondanivalója. Üzenetet vitt a főispántól. Az egyik helyen megsugta, hogy utban van a királyi tanácsosság. A másik helyen az iránt érdeklődött, hogy milyen föltételek mellett szállitana az igazgató ur vállalata szénát a hadseregnek. Méltóztatik tudni, a főispán ur Öméltóságának az az álláspontja, hogy a mi városunk vállalatait is be kell kapcsolni az állami közszállításokba. A harmadik helyen a főispán ur Öméltósága meghívását tolmácsolta a pénteki vacsorára.

A kaszinóban tudtak ezekről a mesterkedésekről. Néha össze is bujt néhány ur az olvasóterem sarkában és suttogva tárgyalta meg a dolgot.

— Ennek nem szabad megtörténnie — halatszott a méltatlankodás — utóvégre, ha így haladunk, nemsokára csak a jöttmentek kaphatnak állást a városnál. A mieink sorra kiszorulnak.

Általános helyeslés fogadta ezeket a megállapításokat és követte a fogadkozás: össze kell fogni Privinszky Kázmér ellen, utóvégre titkos a szavazás, nem tudhatja meg a főispán, hogy ki adta másra a szavazatát.

De azért, egészen halkán, hangot kapott az aggodalom is:

— A főispán kabinetkérdést csinál annak a ficsurnak a megválasztásából. Ha kibukik, könnyen bosszut állhat rajtunk. Mindenkin. Jobb megválasztani. Utóvégre egy kormány sem örökéletű. Belügyminiszterek jönnek,

belügyminiszterek mennek és velük együtt mennek a főispánok is. A legközelebbi tisztújításon majd kibuktatjuk a fiatalurat... Akkor majd szaladhat Őméltóságához...

Bálint Ferenc mindezekről a beszélgetésekről persze mit sem tudott. Szorgalmasan járta a városatyákat, gyűjtögette a becsület-szavas ígéreteket és esténként összebújva a feleségével, számbavette a napi zsákmányt. Egyre biztosabbnak hitte a győzelmet, különösen akkor, amikor Mezei becsöngetett hozzájuk és elújságolta, hogy beszélt felesége nagybátyjával, az öreg Goldgruberrel, aki ugyan lekötelezett híve a főispánnak, de azért megígért mindent.

— Azt mondta az öreg, hogy disznóság lenne, ha nem az a Bálint doktor nyerné el az aljegyzőséget. Személyesen ugyan nincs szerencséje még ismerni, de már sok jót hallott róla. Mindenki lelkiismeretes, pontos, törekvő tisztviselőnek ismeri. Nagy jövőt jósolnak neki a városnál. Biztos, hogy a legközelebbi általános tisztújításon tanácsnokká választják. Kovács szenátor, az a vén klerikális, úgyis szenilis már. Nyugodtan nyugdíjba mehet és átadhatja a helyét a fiataloknak, akik egész más szemmel nézik az életet, akik tudják, hogy mi a haladás, mit követel a huszadik század. Hát kedves doktor úr — tette hozzá bizalmaskodva, Mezei Vilmos, a Textil könyvelője, — bár az én főkönyvelői állásom lenne olyan biztos, mint ez az aljegyzői állás.

— Nagyon hálásan köszönöm Mezei úr a szívességét. Igazán, nem is tudom, hogyan

háláljam meg, — szorongatta látogatója kezét Ferkó.

— Hogy van a kedves felesége? — csi-csergett bele a beszélgetésbe Lilike.

— Köszönöm szíves érdeklődésüket, megvan. Vagyogat. Tetszik tudni, ilyenkor nyugós az asszony. Néha egészen bolond kívánságai vannak. Pedig azt hittem, hogy csak az első gyereknél van így. Ugy látszik, a harmadiknál is így van. De hát majd csak túl-esünk rajta, ha az Isten is úgy akarja.

Lilike most azt akarta mondani, hogy csó-koltatja Mezei Vilmosnét. De aztén mégis meggondolta. Ez már kicsit sok lenne. Még majd azt hiszik ezek, hogy közeledni akar hozzájuk, hogy ezentul már meleg barátkozás lesz köztük. Csak ennyit mondott:

— Adja át kérem üdvözetemet a feleségének és kérdezze meg tőle, hogy miért nem látogat föl hozzánk néha?

— Ó, nagyságos asszonyom — lelkesedett Mezei Vilmos — igazán nagyon kedves és nagyon érdekes... A feleségem pontosan ugyanezt üzenté... Nagyon a szívemre kötötte, hogy kérdezzem meg, miért nem látogat le már egyszer hozzá a nagyságos asszony... Hiába mondtam neki, hogy nézd szívem, ez egy kicsit nehéz dolog, tudod, hogy mennyi tennivaló akad mindig az olyan házban, ahol már két gyerek lábatlankodik és ha igaz, útban van a harmadik is, akár csak nálunk, dehát — bocsánatot kérek — az asszonynéppel nem igen lehet okosan beszélni... Ha az asszony egyszer a fejébe vesz valamit, hát nincs orvosság ellene...

Meg kellett ígérnem, hogy majd megmondom önagságának...

Ferkó szívében nagy melegségek áramlottak és ebben a pillanatban nem tudta megérteni felesége húzódozását. Kicsit haragudott is rá, kicsit szégyelte is magát miatta. „Mit követel a huszadik század” — hallotta az öreg Goldgruber szavait. Hát azt követeli, hogy félre az előítéletekkel, omoljanak le a buta válaszfalak, azt követeli, hogy legyen testvér minden ember, szeretetet, megértést, egyenlőséget követel ezen az otromba kasztonkra bomlasztott világon.

Meg akarta mutatni, hogy dr. Bálint Ferenc családjában a huszadik század szíve lüktet, meg azt is, hogy itt a férfi az úr.

— Mondok valamit, Lilike, — szolt szelíden, de nagyon határozottan, — holnap délután mind a ketten lemegyünk Mezei urékhoz, ha ugyan Mezei úrnak nincs kifogása ellene.

— Ó kérem, hogy is tetszik ilyenre gondolni! — tiltakozott fölragyogó szemmel a könyvelő — igazán boldogok leszünk, ha megtisztelnak bennünket. Szaladok is, viszem a jó hírt az asszonymak.

Amikor egyedül maradt a Bálint-pár, az asszony duzzogva nézett ki az ablakon.

— Nézza fiam, — lépett mögéje Ferkó —, először is egészen rendes, derék úriemberek ezek, másodszor a huszadik században élünk, amikor nincs, nem lehet különbség ember és ember között, harmadszor beadtam a pályázatomat arra a másodosztályú aljegyzői állásra és nem haragíthatom most, az utolsó pillanatban magamra a közgyűlés egyik leg-

tekintélyesebb tagját, negyedszer pedig lemegyünk, mert én így tartom jónak, helyesnek és vegye tudomásul, hogy nekem igenis egészen rokonszenvesek ezek a Mezeiek.

— Holnapután pedig Matinák Mátyás nyomdászuréknál fogunk vizitelni — zsörtöldött Lilike — és kár, hogy tegnap nem viziteltünk Gebhardtéknál.

— Én abban sem találnék semmi kivetnivalót, ha leviziteltünk volna náluk.

— Lakik még ebben az uccában néhány ebből a fajtából. Itt van, a szomszédban, a fűszeres. Igen derék ember. Látogassunk el hozzájuk is. A felesége ugyan három évvel ezelőtt még a cselédje volt, de ma már az is nagyságos asszony.

— Vigyázzon, szívem, mert szaván fogom és levizitelnék náluk is.

— Kérem, ahogy parancsolja. De vegye tudomásul, hogy én akkor már csomagolok is és megyek a gyerekekkel együtt az anyámhoz. Aztán nem bánom, maga levizitélhet a szemetesnél is, a sintéernél is, a szenesnél is, a polgármesteri huszárnál is, meg a toronyórnél is. Mind nagyon rendes emberek és azok is a huszadik században élnek.

Az utolsó szavak már keserves zokogásba fulladtak. Ferkó nagyon dühös volt, keze ökölbe szorult, a halántéka lüktetett, de aztán magábafojtotta indulatát. Odalépett a feleségéhez, megsímogatta a haját, maga felé fordította az asszony könnyes arcát és így kérdezte:

— Mondja, kedves, hát érdemes ennyit veszekedni ezért a semmiségért.

— De amikor úgy útalom őket! — enyhült

meg az asszony haragja is —, különösen azokat a ronda Gebhardtékat. Azt hiszik, hogy ebben a házban ők az elsők. Különösen az asszony.

— Kedves, ne zsörtölődjön már, hiszen ebben a házban nincs első. Itt egyformák vagyunk mind a négyen.

— Ennyire becsüli a doktori diplomáját? Látta, én többre becsülöm. Gebhardt Péter nem doktor. Annak csak érettségije van.

Lilikét sokszor foglalkoztatta ez a társadalmi kérdés. Sohasem titkolta önmaga előtt, hogy Gebhardtnét, született kis- és nagyszentgáti Szentgáthy Liviát ezért a szépen-szóló, prédikátumos leánynevéért gyűlöli leginkább. Gyűlöli azért, mert a fiát Domonkosnak keresztelte emlékezésül nagyapjára, Szentgáthy Domonkos egykori főispánra, aki ugyan elfőispánkodta annak idején egész vagyónát, de életének, hetedhétországra szóló dárídóinak, véres párbajainak és még véresebb kártyacsatáinak híre megmaradt. Lilike gyűlölte Gebhardtnét, aki nem akart megfélelkezni előkelő őseiről: nem tudott belenyugodni abba, hogy most már, amióta asszony, nem több, mint egyszerű Gebhardtné, kettős prédikátum és doktori cím nélkül. Családi címere berámázva lóg az ebédlő falán, kis- és nagyszentgáti Szentgáthy Domonkos főispán megbarnult, diszmagyaros arcképe alatt. Gyűlölte Lilike ezt a letört nemeskisasszonyt, aki nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy dr. Bálint Ferenc felesége társadalmilag mégiscsak fölötte áll valamivel: az ura doktori diplomájával mindenesetre.

Mert Gebhardt Péternek nem volt doktori diplomája. Csak az érettségiig jutott el és így került a vasúthoz. Bálint Ferkó erre a különbségre még nem gondolt. De mintha tényleg lenne valami igazság abban, amit ez a könnyesarcú asszony mond. Tényleg, a doktori diploma, az nagy dolog. A doktori diploma a huszadik század nemeslevele. Ez egész demokratikus fölfogás... Szellemi nemesség. A képzettség előjoga. Nem a születése, nem a származása. A képzettségé, a tanultságé. Egyéni előjog. Amit csak kemény munkával lehet megszerezni. Éppen azért demokratikus, mert mindenki megszerzheti. Szébb, nemesebb, mint az, amit pénzért lehet vásárolni.

— Igaza van, kedves, — mondta később és magához húzta feleségét —, de azért az is ember ám, aki nem doktor. Senkit sem szabad lenézni, ha az ember tisztában is van a maga értékével.

Másnap délután megtörtént a vizit. Bálintné úgy készült rá, mintha háborúba indulna. Teljes fegyverzetét felöltötte. Fejére fölrakta legszebb kalapját, föléesítette magát ékszereivel, legszebb selyemruhájába öltözött és Ferkót is rávette, hogy zsakettbe bújjon. Hadd lássák azok, — gondolta magában —, hogy ritka megtiszteltetés éri őket, amikor doktor Bálint Ferenc és h. neje átlépi küszöbüket.

Aztán nem történt semmi baj. Kedvesek, édesek voltak az asszonyok egymáshoz, gyerekeikkel dicsekedtek és dicsérték egymás csinosságát. A férfiak nem szóltak bele ebbe a kedveskedő beszélgetésbe; a közelgő

választásról, férfigondokról folyt a szó közöttük. De aztán gyorsan elfogyott a beszélgetni való mindkét oldalon. Lilike picit ásitott és szája elé tartott keze mögül bízta indulásra Ferkót. Ferkó örült a jelnek, elővette az óráját és úgy tett, mintha máris tulsokáig időztek volna. Sajnálkozva búcsúzkodtak és ígérettek, hogy ezentul többször lesznek együtt. De ezt legföljebb Mezei gondolta komolyan, a másik három jól tudta, hogy semmi sem lesz a barátkozásból. Mezeiné megérezte Bálintné mosolyában az engesztelhetetlen ellenséget, a kasztgőgöt és végkép megáporodott szívében az iránta való gyűlölet. Bálint pedig idegennek érezte a Mezei-lakás levegőjét, amely ránehezedett a tüdejére, idegesítette, fölingerelte és mellének szegezte a kérdést: mit keres ő itt, miért kell visszamosolyognia rájuk. A feleletet rögtön megadta rá: azért a néhány Goldgruber-féle szavazatért. Ez pedig még jobban elkeseztette. Emberi büszkeségét kezdte ki és doktori diplomájába mart bele.

— A viszontlátásra, a viszontlátásra, — búcsúztak mosolyogva a lépcsőházban.

— Csak már túlestünk volna rajta — sóhajtott néhány másodperc múlva Lilike. A viszontlátáson is, meg a választáson is.

— Ezek is azt hiszik, — mérgeződött az ajtó mögött Mezeiné —, hogy ők találták föl a spanyolviaszt. Ugy jöttek le, mintha leereszkedtek volna. Elegem van belőlük. A legjobb lenne vissza sem adni a vizitet.

— Nincs igazad, most sem —, védte őket Mezei —, igazán kedves, úriemberek.

— Neked minden uriember kedves, aki

fogadja a köszönésedet, pedig azért mindenki a kopott könyvelőt látja benned.

— Van olyan rangom a magam szakmájában —, védekezett Mezei —, mint ennek a Bálintnak a magáéban. Sőt, ha szigorúan vesszük, több is vagyok. Én fölöttem csak a főkönyvelő, a cégvezető, meg az igazgató áll, fölötte pedig az aljegyzőtől kezdve egészen a polgármesterig, a főispánig, a belügyminiszterig mindenki.

— Látod, Vili, ezért nem tudom megérteni a meghatódottságodat. Én is azt mondom, érezzék Bálinték megtisztelve magukat, ha szóba állunk velük.

Folyt volna a végtelenségig ez a megértő beszélgetés, ha a hálósobában sikoltozni nem kezd a két gyerek, A kétesztendő Anikó belekapaszkodott a négyéves Árpád hajába és cibálta kegyetlenül. Tőle követelte a mamát, vagy inkább az uzsonna-kávé.

A közgyűlés előtt három nappal ült össze a kandidálóbizottság és megejtette a jelölést. Sokáig tartott az ülés a főispán párnázott-ajtaju hivatalszobájában. Biztosan nagy viták voltak, megmérkőztek a fölfogások. Később kiderült, hogy a jelölés kérdése pártkérdéssé, alkotmányjogi harccá vált. Végül is a városi álláspont győzött. Első helyen Kerekest jelölték, mert neki volt a legtöbb szolgálati ideje, a második helyen Vass Nácit, a harmadikon Bálintot, a negyediken a főispán fullajtárját, Privinszkyt. Ezt a megoldást mindenki helyesnek, igazságosnak találta és a kaszinóban győzelemnek könyvelték el.

— Kezd ez a főispán közénkédésedni, --

mondogatták megleégedetten —, nem ragaszkodott ahhoz, hogy Privinszky az első helyre kerüljön.

— Csak ne bizzátok el magatokat, — tette hozzá más —, megtörtént már a csuda, nem egyszer, hogy az utolsó jelölt kapta meg a többséget. Ez az előzékeny jelölés is a főispánék malmára hajtja a vizet. Pszichológiával dolgozik öméltósága. Arra gondol, hogy a jelölésnél honorálta a városi szempontot, de elvárja, hogy a közgyűlés a választáson honorálja a főispáni szempontot.

A jelölés után végső rohamra indultak a jelöltek. Mindegyik egész kortes-különítménnyel dolgozott. Megmozdult a rokonság, az atyafiság és a várost olyan izgalom kerítette hatalmába, mintha nem is aljegyzőt, hanem követet kellene választania. A kocsmák forgalma föllendült és a boros asztalok körül másról sem folyt a beszéd, mint erről az aljegyző-választásról. Az egyik iparoskörben össze is verekedtek a Bálint-párt és a Kerekes-párt tagjai.

— Bálint nem kell! — harsogta vita közben az egyik tüzesvérű csizmadia —, nem kell, mert nagyon barátokozik a szabadkőművesekkel.

— Te meg azért tűzelsz ellene, mert a Kerekes nagyapja is ugyanabból a csirizes tálból kanalazta a politikai tudományt, mint a te apád.

— A csiriz is ér annyit, mint a kirántott patkószög. Azért, mert valaki cigányivadék, akarom mondani patkoló kovács kölyke, még nem biztos, hogy aljegyző lesz belőle.

Ilyenformán kezdődött a háboru és ugy

végződött, hogy hajnaltájban alig győzték eltakarítani a hadszintérről az üvegcserepeket, a széklábakat, meg a ruhafoszlányokat.

Mire elérkezett a választás órája és az öreg városháza közgyűlési terme megnyílt a teljes számban fölvonuló városatyák előtt, az izgalom a forrpontra hevült. Az emberek gyanakodva, gyűlölködve lesték egymást és ha fölszabadulnak valahogy a gátlások alól, hát bizony szétszedik a padokat és az a párt lesz a győztes, amelyik belül marad a teremben. De Ferenc József ő császári és apostoli királyi felsége, meg Kossuth Lajos szelid szigorúsággal nézte az aranycirádás falról a kavargást. Ennek a két szempárnak az ereje fékezte meg az indulatokat.

Olyan nagy volt a tumultus, hogy nem igen vették észre, amikor a főispáni szoba ajtaja egymásután nyelte le a pártvezéreket, akik aztán később egyenkint somfordáltak vissza a terembe és nagyon elhalkult a szavuk.

Itt is, ott is sugdosódás kezdődött, titkos átcsoportosulások történtek. Az egyik sarokban az öreg Goldgruber magyarázott valamit széles kézmozdulatokkal vezérkarának, Kossuth Lajos képe alatt Vecsey Tamás, a negyvennyolcas vezér tanácskozott a maga embereivel és a közelállók igen sokszor hallották, amint Privinszkyt emlegeti és a lengyel-magyar barátságról beszél.

Amikor végre, majd egyórás késéssel, bevonult a főispán és ünnepélyesen körülnézett a zsongó teremben, hogy aztán megrázva a csengőt megnyissa a szabad királyi város törvényhatóságának mai napra összehívott

rendes havi közgyűlését, helyreállt a rend, mindenki elfoglalta helyét és komoly arccal hallgatta végig a hivatalos jelentéseket.

A szavazás már simán folyt le. A városlatyák sorra dobták az urnákba szavazatukat, majd odatömörültek az urnák köré és izgatottan ellenőrizték a voksok összeszámlálását.

— Kihirdetem a névszerinti titkos szavazás eredményét, — rázta meg később ismét a csengőt a főispán —, leadatott összesen 197 szavazat, ebből érvénytelen egy. Dr. Kerekes István kapott 43, dr. Vass Ignác 21...

— Kivágták Nácit, mint a huszonegyet! — kiáltotta valaki a hátsó sorokból, mire tomboló derűtség oldotta föl a feszültséget.

— ...dr. Bálint Ferenc — folytatta komoly arccal a főispán — 54...

— Éljen dr. Bálint Ferkó! — süvöltötte egy tájékozatlan hang a teremben, de a kiáltást néma csönd fogadta és tisztán, élesen hangzott, amint a főispán folytatta:

— ...és dr. Privinszky Kázmér 68 szavazatot. Privinszky Kázmért tehát szótöbbséggel megválasztott másodosztályu aljegyzőnek jelentem ki.

3.

Valóságos kinzókamra a tanterem ilyenkor, májusban. A széles ablakon keresztül jól látszik, hogy milyen sziporkázva süt a nap. Gyorsszárnyu madarak röpködnek a

terebélyes platánok fölött, az égen pedig hófehér felhők uszkálnak. A végtelen kékség ismeretlen, titokzatos messzeségeiből indulhattak el és most lassan, méltóságteljesen igyekeznek új titkok, új messzeségek felé. Talán az egész világot körülhajóképezik, mindegyik föltartóztathatlan léghajó és fölcsigázott diákálmok, izgató kalandok, vágyak rejtélyes fantómjai utaznak rajta.

És a folyó is kitarja karját az algebra-órán verejtékező osztály felé, az erdő is, a labdatér is. Hivnak, csalogatnak, lázitanak ezek a láthatatlan karok és nem engedik, hogy a lángoló diákfülek érdeklődve forduljanak a másodfokú egyenletek titkait boncolgató magyarázat felé. Egészen mást hallanak ezek a fülek. A gimnázium vastag téglafalain keresztül is meghallják a karcsu ladik alatt elsurranó víz fecsegését, az erdei bagoly huhogását, a kemény bőrlabda puffanását. Mind, mind sokkal érdekesebb muzsika, mint a másodfokú egyenletekről szóló tanári magyarázat.

Még Árpád is, Mezei Vilmos könyvelő ur fia, egyre az ablak felé pislog, vagy pedig titokban megnézi a pad alatt a zsebóráját, pedig azt tartják róla, hogy az osztály legjobb matematikusa, — de hogy ő az algebra-tanár kedvence, az holtbizonyos. Most uija a számtant, elálmosítja a hosszadalmas előadás, igaz, hogy számára nem is jelent semmi újat, mert hiszen ő mindig előre készül, amint az a legjobb matematikushoz illik. Inkább arra gondol, amit az algebra óra előtt, a tizperces szünetben, legjobb barátja, Gebhardt Domonkos mondott.

Izgalmas dolog ez a barátkozás is. Majdnem olyan izgalmas, mint a W. C.-ben elszívott cigaretta. Domonkos lopkodja odahaza, az apjától és nagy szakértelemmel magyarázza, hogy ilyen jó cigarettát csak a vasútasok szívhatnak, mert hát hamisítatlan bosnyák dohány van benne. A mozdonyvezetők csempészik át Boszniából és látják el vele az üzletvezetőség tisztviselőit. Azok viszont vérszerződést kötöttek, hogy titkukat soha senkinek nem árulják el, de megfogadták azt is, hogy ebből a csempészett bosnyák dohányból még legjobb civil-barátaiknak sem adnak.

Erős ugyan ez a bosnyák dohányból töltött cigaretta, mint a méreg, a füstje irgalmatlanul mellbevágja az embert, de az aromája, barátom, az aromája utolérhetetlen. A magyar királyi dohányjövedék trafikja elbujhat mellette. De most nem erről a finom, tiltott cigarettáról van szó, nem is a csónakról, meg a bőrlabdáról, hanem egészen másról, komoly, izgalmas dologról.

— Tudod-e, mi az ujság? — sugta izgatottan Árpád fülébe Domonkos a nagy titkot.

— Nem tudom.

— Mit adsz, ha megmondom?

— Előbb mondd meg, hogy miről van szó. Nem veszek zsákbamacskát.

— Nekem adod a nordborneot?

Árpád ebből a szerénytelen kívánságból rögtön megállapította, hogy tényleg nagy dologról lehet szó, mert a nordborneo helyeggyűjteményének legnagyobb kincse volt és a világért meg nem vált volna tőle. Még a Szuszik György gyöngyháznyelű hal-

bicskájáért sem, pedig az már fölkinálta érte. A szive dobogni kezdett és elfulladt a hangja is, amikor kérdezte:

— Rózsikáról van szó?

— Hogy találtad ki?

— A nordborneoról. De mondd már, beszéltél vele?

— Beszéltem hát. Reggel. Amikor indultam az iskolába.

— Mit mondott? Üzent valamit? Beszélj már, mindig olyan titokzatos vagy.

— Azt mondta, hogy szakított a Kelemen Pistával, aki egy utálatos, beképzelt fráter és rájött arra, hogy te, Mezei, százszor különb vagy. Azt is mondta, hogy igazi uriember vagy és...

— És?

— Nekem adod a nordborneót?

— Odaadom.

— Hát azt üzente, hogy délután szeretne beszélni veled, négy órakor legyél lenn az udvarban, de a fáskamrák mögött és ott várj rá. De legyen nálad a bélyeg is. Ha végzel a nővel, te maradj ott, majd én is leszaladok.

— Jöhetsz.

— Becsszavadra?

— Becsszavamra.

Hát nem csuda, ha Mezei Árpád lelkéből ezen az órán minden érdeklődés kihalt az algebra iránt. Még az a szerencse, hogy a számtan az utolsó óra, utána mehet haza és alaposan fölkészülhet a délutáni randevura. Négy óráig befejezheti a magyar dolgozatot talán még a latin memoritert is bevághatja, már tudja is az elejét: *Aurea prima sata est aetas...*

Jaj, csak sikerüljön, csak ne vegyék észre őket a konyhaablakból. Két ablakra is kell figyelnie, két földszinti ablakra: az övékére, meg a Matinákékéra. Hiszen minden eddigi bajnak az volt az oka, hogy Matinák néni meglátta egyszer őket, amint a fáskamra mögött beszélgettek. Ő éppen fogta Rózsika kezét, — milyen szép, formás keze is van annak a lánynak, a kezénél talán csak buzavirágkéék szeme szebb, — amikor fölpatant a Matinák-konyha ablaka és Matinák-néni hangja vérfagyasztó élességgel vágott közénk.

— Rózszi, te, jössz be rögtön! Ha még egyszer meglátlak azzal a taknyossal, hát megemlegeted a magyarok istenét. Te pedig hordd el magad a lányomtól, amíg jó dolgod van!

Rózsika kék szemét elsötétítette az ijedség. Ijedten rántotta ki a kezét Árpád kezéből, a fiu pedig rettenetesen zavarba jött, föllig elpirult. Érezte, hogy mondania kellene most valamit. Valami szépet, bátrtat, férfiasat. Magához kellene ölelnie Rózsikát és megmutatni nyiltan, hogy nem fél senkitől és hogy, ha kell, hát meg is hal szerelméért. De a torka összeszorult, egyetlen hang sem fért ki rajta, a lába pedig akarata ellenére menekülni kezdett vele az udvar legtávolabbi sarka felé, ahová nem érhetett el már Matinák-néni fenyegető tekintete.

Rózsika néhány pillanatig ijedten bámult utána, aztán sirva indult haza. Másnap megüzente Domonkossal, hogy soha sem akarja többet látni, mert gyáva férfiakkal nem áll szóba és vegye tudomásul, hogy vége min-

dennek közöttük. És akkor jött az a nagyké-
pü Kelemen Pista, az ötödikes ficsur, aki már
tánciskolába is jár és minden nővel csak úgy,
félvállról beszél. Nem is tudja, hol ismerke-
dett meg Rózsikával, de látta őket, hogy
együtt andalognak napról-napra, természet-
esen titokban. Most biztosan történt valami
köztük. Kelemen Pista biztosan szemtelenke-
dett és Rózsika kiadta az utját.

Talán most rendbejön minden. Csak már
négy óra lenne. De olyan nehezen mulik az
idő, mintha ólomlábakon járna. Még tíz perc
van hátra ebből az unalmas számtanórából.
Szerencsére feleltetés ma már nem lesz. Csak
a nordborneót ne kellene odaadnia Geb-
hardtnak. Milyen nehezen megszerzett drá-
ga kincs az a nordborneó. Igazi bélyegritka-
ság. Disze a gyűjteményének. Mennyi min-
dent kaphatott volna már érte. Goldgruber
Pista, második unokaöccse, tegnapelőtt egész
bélyeggyűjteményét följánlotta azért az
egyetlen bélyegért. Kicsit buta az a Gold-
gruber Pista, nem üzletember, nem is tudja,
hogy a gyűjteménye milyen sokat ér, vagy
pedig nála nem számít a pénz. Annyit kap a
nagyapjától, amennyit akar. Akármikor
megveheti ismét az albumába ragasztott so-
rozatokat. De nordborneót nem vehet, mert
az nem kapható. A nordborneó igazi ritka-
ság. Lehet, hogy nem ér annyit, mint Pista
gyűjteménye, de pótolhatatlan. Az viszont
igaz, hogy Pista gyűjteményével nagyszerű
üzleteket lehetne kötni, lehetne belőle ügye-
sen csereberélni és gyarapítani a főgyűjte-
ményt, de hiába, a nordborneo hiányozna
belőle. Most aztán mégis oda lesz a nagy

kincs és nem kap érte semmit, sem a Szuzsik György halbicskáját, sem a Goldgruber Pista bélyeggyűjteményét. De délután találkozni fog Rózsikával. Megfoghhatja a kezét és belenézhet kicsit világoskék, mosolygó szemébe. Ez pedig többet ér minden nordborneonál.

Igaz, kettős veszedelem fenyegeti délután. Megláthatja őket Matinákné, aztán az emeleti ablakból Gebhardték is, akik talán még Matináknénál is utálatosabb, gőgösebb emberek. Nem is érti, hogy miféle ház ez. Más házakban barátkoznak egymással a lakók, itt kerülnek, gyűlölik, lenézik egymást. Náluk is milyen fitymálva beszélnek Matinákékról, a „nyomdászék”ról, mintha egy nyomdász nem éppen olyan ember lenne, mint mondjuk egy könyvelő, vagy egy vasutas. Más házakban a gyerekek játszhatnak együtt, ebben a házban nem is állhatnak szóba egymással. Régebben, amíg kisebbek voltak, jobb volt. Akkor az övéké volt, a gyerekeké, az egész udvar. De aztán négyfelé osztották az udvart is, akárcsak a házat. Minden lakó külön udvarrészt kapott és jaj annak a gyerekeknek, aki áttéved a másik udvarrésztbe. Tulajdonképpen Gebhardték csinálták az egészet. Nem engedték, hogy Domonkos vele barátkozzék. Sokszor hallotta, hogy kikap otthon, amikor meglátták vele. Apja is, anyja is szidta.

— Nem neked való társaság ez a Mezei gyerekek, keress magadnak más, hozzád illőbb barátot, — mondták neki olyan hangosan, hogy a nyitott ablakon keresztül lehallatszott minden szó az udvarba.

Sokáig törte a fejét, hogy miért van ez így, miért nem illik ő Gebhardt Domonkoshoz, akivel az első elemitől kezdve mindig együtt járt, sokszor ugyanabban a padban ültek, majdnem egyszerre, ha nem is egy napon, de ugyanabban a hónapban születtek, jó tanulók voltak mind a ketten és igen jól megértették mindig egymást. Még sem barátkozhatnak nyíltan, különösen odahaza nem. Csak az iskola falain belül lehetnek együtt, de már jobb, ha külön-külön jönnek az iskolába és külön-külön mennek haza. Ugyanabból a házból, ugyanannak az iskolának ugyanabba az osztályába. És ugyanabból a padból ugyanabba a házba.

Mintha megmérgezték volna ennek a furcsa háznak a levegőjét és a mérges levegő behatolt az ő lakásukba is. Anyja nagyon szigorúan ráparancsolt egyszer, hogy ne nagyon barátkozzék ezzel a nyomdászlánnyal és az anyai parancsot az apja is helyeselte.

— Meg kell, fiam, válogatni a társaságot,
— mondta egész komolyan.

Kedve lett volna vitatkozni az apjával, de aztán nem szólt semmit, megérezte minden kísérlet hiábavalóságát. Majd, ha megnő és ügyvéd lesz, hát úgy rendezi be az életét, ahogyan jól esik, addig pedig bújkálni fog.

De itt van a Domonkos dolga is. A gyerek fülig szerelmes Bálint Lilibe. A lány is szerelmes a fiuba, de még sokkal rosszabb a helyzetük, mint az övéké. Saját szemével látta egyszer, hogy Lilike két hatalmas pofont kapott a mamájától, mert beszélgetett a lépcsőházban Domonkossal.

Azért furcsák ezek a lányok is. Rózsika,

meg Lilike. Egy osztályba jár a két lány, éppen úgy, mint ők ketten, de azért nem barátkoznak egymással. Lehet, hogy nekik sem szabad. Emlékszik, hogy egyszer, ez még tavalyelőtt történt, Lilike őt kérte meg a számtanpélda megfejtésére. Megkérhette volna Rózsikát is, aki nagyon érti a számtant és együtt is jár vele, egy osztályba. De inkább hozzáfordult. Mi lehet ennek az oka, azt csak az Isten tudja. Lilikétől hiába kérdezte, választ nem kapott tőle. A kislány dacosan megrázta a fejét, csak úgy röpködött rajta rövidre vágott, loknis haja. Nem és nem! — ismételtette szüntelenül, inkább intót visz haza, de Matinák Rozáliától — milyen gunyoson mondta ki ezt a nevet — nem kér semmit. Nem kér szivességet a Nyomdász Rozától, akinek kötényt köt az anyja a ruhája elé, úgy engedi csak az iskolába és ott föl kell huznia a fekete klottból varrt ujjvédőket is, hogy be ne piszkolódják a ruhája... Szép lány ez a Lilike, az biztos, szép uri lány, de azért százszor, ezerszer különb Rózsika. Ha nem is udvarolnak neki annyian, ha nem is nézegeti minduntalan magát a tükörben, ha köténnel kell is iskolába járnia, ha édesanyja két vastag copfba is fonja szép, aranyzóke haját, ha nincs is bársonybakötött, aranyszélű emlékkönyve, amibe bele lehet írni az Új Időkből és a Magyar Uriaszszonyok Lapjából az új verseket, de azért okosabb, szebb minden más lánynál. Szép, komoly lány, nem olyan szeleburdi, mint a többi. A fiukkal is tud komoly, férfias témákról beszélni. Egyszerű nyomdásznak a lánya, az igaz, de nem tehet róla. Senki

nem tehet róla, hogy nem méltóságos ur a papája. Aztán meg a nyomdász is ember, dolgozó tagja a társadalomnak, hasznos polgára az államnak. Azt suttogják róla ugyan a házban, hogy cucilista, de ez nem biztos, és különben ez sem lehet bűn, mint ahogyan nem bűn az se, ha valaki református, vagy katolikus, vagy zsidó. Mindenki a maga hitével jön a világra. A hite miatt nem lenne szabad senkit sem lenézni. Ezért különb Rózsika, mint a többi, különb még Bálint Lilikénél is, aki büszkeségből nem kérte el akkor a számtanpéldát Rózsikától, az osztálytársnőjétől, inkább hozzáfordult. Most már sajnálja is, hogy megcsinálta a feladatot, azt hitte, hogy ez lovagias kötelessége. Nem kellett volna megcsinálnia, talán akkor megérezte volna Lilike is, hogy különb lány az, akit annyira lenéz...

De nincs igaza, amikor elítéli Bálint Lilikét. A gyerekek nem rosszak, nem gonoszak, a gyerekek talán nem is tudják, honnan is tudhatnák, hogy a felnőttek világában milyen igazságtalan válaszfalak vannak. Csak a szüléiktől tudhatják, csak a szülők butasága nevelhet oktalan gőgöket beléjük. A gyerek mind egyformának születik. Valamelyik pesti újságban olvasta nemrég, hogy milyen ribillió támadt a szülészeti klinikán. Véletlenül elcseréltek két ujszülöttet. Az egyik valami nagyuré, talán államtitkáré, vagy képviselőé volt, a másik pedig egy villamoskalauzé. Már két hétig szoptatta a méltóságos asszony a kalauzné gyereket és az a méltóságos asszonyét, amikor rájöttek a tévedésre. Mekkora lármát csaptak miatta. Ta-

lán még a képviselőházban is beszéltek róla. Ha nem jönnek rá a cserére, akkor a kalauz gyanútlanul fölneveli a méltóságos úr fiát, belőle is kalauzt nevel, a méltóságos ur pedig méltóságos urnak neveli föl a kalauz fiát. Soha senki nem is gondol a cserére. Talán az lenne a legjobb, ha állandóan összevevissza cserélgetnék az ujszülötteket. Ha ebben a Hold-uccai házban is összekeverték volna őket, akkor most talán Rózsika lenne a Bálinték lánya, Lilike pedig a Matinákéé. Akkor talán most Rózsika nézné le Lilikét és Nyomdász Lilinek csufolná.

— Valóságos bolondok háza ez a ház — vont a végső következtetést ebből az összevevissza okoskodásból Mezei Árpád és úgy elkeseredett, hogy sírni szeretett volna. Szerencsére megszólalt az iskola harangja és a gyerekek fészkelődni kezdtek. A tanár urra, aki éppen valami bonyolult körmondát végét hajszolta, már nem figyelt senki. A padok alól türelmetlenkedő zajok hallatszottak, a lábak idegesen csoszogtak az olajos padlón és Kovács Miska összeszíjjazott könyvei hangos, figyelmeztető puffanással estek a pad alá.

— A legközelebbi órán folytatom — szakitotta önmagát félbe a tanár úr és örült, hogy feladhatta a körmondát végéért vívott reménytelen harcot. A negyedikesek megkönnyebbülten ugráltak föl a helyükről és lármázva, orditozva tódultak ki a folyosóra.

Domonkos, Gebhardt Péter vasuti hivatalnok fia, kis- és nagyszentgáti Szentgáthy Domonkos dédunokája, együtt indult haza-

felé az iskolából Árpáddal, Mezei Vilmos könyvelő fiával, annak a névtelen, szürke, házaló zsidónak a dédunokájával, akit szíjostorral vert ki a hajdu a Szentgáthy-kuriából, miközben Domonkos ur nevetve uszítgatta a tornácról a komondorokat is a tovaíramodó után. A két dédunoka most békés egyetértésben indult haza, a Hold-uccába és útközben mindkettő egyformán élvezte a tiltott barátkozás gyönyörűségét. Árpád alaposan kivallatta Domonkost, egyre újabb és újabb részleteket kívánt tőle hallani és anyyira elmerültek a beszélgetésben, hogy már csak a Hold-ucca sarkán tértek észhez.

— Vigyázz, meglátnak bennünket, — sutogta ijedten Domonkos —, most váljunk el, én előre megyek, te csak akkor indulj, amikor én már befordultam a kapun. Délután, négy óra tiz perckor lenn leszek az udvaron. El ne felejtöd a nordborneót.

4.

A nyári éjszaka mély, buja csöndje borult Mezeiék hálósobájára. Rettenetes volt a meleg. Hiába nyitották föl este az ablakokat, a forróság a levegő minden atomját átütésítette és ezek a láthatatlan, izzó részecskék betöltöttek mindent, átsurrantak a leeresztett redőny résein, a kinlódó, verejtékező homlokra telepedtek és kegyetlenül kinozták azokat, akiknek a szeméről elrabolták az álmot.

Csak a gyerekek aludtak. Árpád az ebéd-
lőben, a diványon, Anikó a hálószobában,
az ágyak előtt terpeszkedő heverőn, Lehel, a
legkisebb, a tizesztendős vakarcs, a fal mel-
lett, a hálós gyerekágyban. Egyenletes léleg-
zésük muzsikája volt az egyedüli enyhítő
körülmény ebben a nyomasztó hőségben.
Csak Árpád sóhajtott föl néha. Talán a könny-
nyelműen elajándékozott nordborneoról álmo-
dott, vagy pedig Matinák Rózsika mosolygó
kék szeme villant rá az álmok függönyén
keresztül.

De Mezei Vilmos nyitott szemmel bámult
a semmibe. Érezte, hogy a felesége sem al-
szik, talán ő sem tudja becsukni a szemét,
néha nyugtalanul hánykolódik a dúlt ágy-
ban. De nem szól hozzá, nem árulja el, hogy
ébren van. Sajnálja az asszonyt, hiszen any-
nyit kinlódik, vergődik szegény a gyerekek-
kel, meg a háztartás ezer gondjával.

— Ez férfidolog, — gondolja magában
Mezei —, nekem kell megoldani.

A napokban ugyan beszélt róla. De csak
ugy, mellékesen említette, mint valami na-
gyon távoli, nagyon valószínűtlen lehetősé-
get. Azóta nem tud aludni. Mindig számol-
gat magában. Latolgatja az eshetőségeket.

Mert nagy dologról van szó. Arról, hogy
most talán véget lehetne vetni a rabszolgas-
orsónak, talán szabadulni lehetne tőle. Ott-
hagyhatná a Textilt és átvehetné azt a kis
rőfösüzletet, amely a Piac-tér közvetlen kö-
zelében vergődik néhány esztendő óta, de
tulajdonosának élheterlensége miatt sehogy-
sem tud boldogulni. Vőneki, az élheterlen
üzlettulajdonos, fogta meg a napokban és

félig tréfásan, félig komolyan fölajánlotta neki az üzletet.

— Nézze, Mezei ur, — mondta —, maga nagyszerű szakember, a maga kezében aranybánya lenne ez az üzlet. Nem is kelle- ne sok pénz hozzá. Csak annyi, amennyiből az adósságokat kifizetné. Vagy talán még annyi sem. Ha maga vállalná át, a hite- lezők nyugodtabban várnának, mert tudnák, hogy jó kezekben van a pénzük. Hitele is nagyobb lenne, hiszen nagyszerű összekötte- téseket szerzett a Textilnél. Vegye át a bol- tot. Társuljon velem. Nagyon kedvező föl- tételeket szabnék. Megelégednék a haszon harminc százalékával. Mert én, egymagam- ban nem boldogulok vele.

Mezei eleinte nem vette komolyan ezt az ajánlatot. Eszébe jutott, hogy önállósítha- ná magát. De az elröppent szó, Vőneki sza- va, fészket rakott a fülébe és ott duruzsolt egyre erősebben, egyre követelőbben.

A régebbi hasznos ügyeskedések emlékei elevenedtek föl a lelkében. A suba alatt le- bonyolított önálló üzletcsekék. Amikor az önállóság gyönyörűséges izgalmát kóstol- gatta. Egyszer, éppen Anikó hatodik szüle- tésnapjára készülődtek, véletlenül megtudta, hogy a szomszéd városkában csőd fenyegeti a Textil egyik üzletfelét. A megijedt kis vi- déki rőfös kapkodott fűhöz-fához, minden- képen talpon szeretett volna maradni. De a hitelezők egyre jobban szorították. A Textil, a legnagyobb hitelező, őt küldte át terep- szemlére. Amikor átvizsgálta a könyveket, rögtön látta, hogy nem is olyan súlyos a helyzet. Eleinte tréfából ijesztgetni kezdte a

kétségbeesett kereskedőt. Megjátszotta a könyörtelen hitelezőt, az életnek és halálnak az urát. A kinjában verejtékező boltos rímánkodott, kegyelemért könyörgött. Aztán behúzta a kis bolt mögötti szobába, óvatosan bezárta az ajtót és kijelentette, hogy áldozni is hajlandó, ha Mezei ur olyan információt ad a Textil igazgatóinak, hogy azok hozzájárulnak a halasztáshoz. Néhány hónapról van szó, addig lebonyolódik a szezón, befolyhatnak a kinnlevőségek és rendezni tudja a számláját. Ha még valami hitelt is kaphatna...

Mezei eleinte tiltakozott, de aztán megérezte az üzletet. Gondolta: nem károsít meg senkit, egész veszélytelen a helyzet és a kis boltos is talpra áll, ha időt nyer. Megegyeztek. Anikó pedig gyönyörű ébenfa zongorát kapott hatodik születésnapjára. Mindenki jól járt, a kis rőfös megszabadult a csődtől, a Textil megkapta követelését, Anikó pedig gyönyörűen halad a zongorán. Igaz, hogy a zongora ára nem futotta ki teljesen abból a honoráriumból, de azóta már letörlesztették. Ha akkor nem mer önállóan cselekedni, most talán nincs zongora a lakásban...

Ma ismét találkozott Vőnekivel. Reggel történt, a Piac-tér sarkán.

— Jó reggelt, Mezei ur — köszöntött rá messziről a kereskedő. — Hát gondolkozott-e az ajánlatomon?

— Tréfának vettem.

— Pedig, higgye el, nem volt tréfa. Nincs nekem most tréfálkózáshoz való kedvem. Nagyon belefáradtam már ebbe a meddő küzdelembe. Nem bírom tovább. Ha maga

nem áll kötélnek, hát keresek más valakit. Most már megelégednék huszonöt százalékos részesedéssel is.

— Félek én az ilyen társas viszonytól.

— Ezen is lehet segíteni. Fölbecsültetjük az üzlet értékét és olyan szerződést kötünk, hogy ha a becsérték bizonyos részét kifizeti nekem, megsza^badulhat tőlem.

— Mennyi lenne az a bizonyos rész.

— Nem is tudom hirtelen. Mondjuk a mai érték ötven százaléka. Ez reális ajánlat, el kell ismernie, hiszen a másik ötven százalékból bőven kitelik az egész adósság.

— Gondolkozni fogok rajta.

És Mezei Vilmos egész nap gondolkozott. A koponyájában megindult gondolatfolyamatot még a Textil főkönyveinek végtelen számoszlopai sem akasztották meg. A számok fátyolán keresztül rajzolgatta a maga önállósított jövődjét. Látta magát, mint önálló kereskedőt, amint hajlong a pult mögött, göngyölgeti a végvásznakat, a selymeket, a batisztokat, meg a grenadinokat, alkudozik a mélyen tisztelt vevőközön^séggel, Terka nénit, a sarki gyümölcsöskofát ékes szavakkal ösztökéli, hogy sifon helyett flanelt vásároljon, közben bebizonyítja, hogy az igazi divathölgyek Párisban már selyemből varratják a hálóingüket. És lelki szemeivel látta, hogyan nő, terebélyesedik a kis rőfösület, már elfoglalja az egész földszinet, aztán átköltözik a Főtérre, kiveszi a legfényesebb üzlethelyiséget, vastag tüköruvegre festeti rá a cég nevét, hatalmas, ragyogó aranybetűkkel, amelyek messze hirdetik, hogy a széles kirakatok mögött Mezei Vil-

mos és Társa, illetve Mezei Vilmos egymagában, hat-nyolc segéd közreműködésével méri a legfinomabb, a legdrágább selymeket. Láta a feleségét, amint este, zárás idején, beszó! érte az üzletbe és aztán büszkén megy vele végig a korzón. Láta a gyerekeit is, elegánsan, irigyelten. Árpádot, a jogászt, Anikót, a város legjobb partiját és Lehelt, a kis kadétot. És láta magát is, tekintélyesnek, pocakosnak, amint elnököl a kamarai szakosztály ülésén, amint szónokol valamilyen banketten, vagy a Kossuth-szobor előtt, vagy pedig keményen meginterpellálja a közgyűlésen a polgármestert.

— Minden azon múlik, hogy van-e elég bátorság bennem fölcserélni a biztos kicsit a bizonytalan nagygyal? — suttogta bele önfeledt-hangosan a ráboruló fekete hőségbe.

— Nagyon félek tőle, nagyon meg kell gondolni a dolgot, — hallotta a szomszéd ágyból a váratlan választ.

— Hát ébren vagy te is?

— Nem tudok aludni, — mondta az aszszony.

— Én sem. Ez a Vőneki-ügy jár mindig az eszemben.

— Én is arra gondolok, mindig.

— Mit csináljak? Nem tudom elhatározni magamat, pedig úgy látom, hogy Vőnekinek nagyon sürgős a dolog. Nagyon ég a talpa alatt a föld.

— Szóltál valakinek róla?

— Határozott formában nem. De odabenn,

a cégnél, céloztam rá. Fölvettem a kérdést, hogy mi lenne, ha önállósítanám magamat? Nagyon meglepte őket a dolog, Most este, mielőtt eljöttünk, behivott a direktor, leültetett, szivarral kínált és arról beszélt, hogy a mai bizonytalan gazdasági viszonyok között mennyivel jobb dolog alkalmazottnak lenni, mint tulajdonosnak. Az alkalmazott tűzön-vizen megkapja elsején a fizetését, de a tulajdonos helyzete egyre bizonytalanabb, egyre nagyobb a kockázat. Magának, Mezei ur, — mondotta —, irigylésreméltó a helyzete. Itt a cégnél becsülik a munkáját. Azt hiszem, nem követek el indiszkréciót, ha megsugom, hogy elsején emelésre számíthat. Aztán meg a jövője is biztos nálunk. Kovács ur, a főkönyvelő, már öreg ember. Nemsokára nyugalomba vonul. Az utóda csak maga lehet, Mezei ur, senki más.

— Ugy látszik, megsejtették, hogy milyen tervekkel foglalkozol.

— Egész biztosan tudnak róla. Lehet, hogy Vőneki beszélt nekik valamit.

— Bárcsak a jövőbe tudna látni az ember.

És megindult a csöndes éjszakai beszélgetés a két egymáshoz láncolt, összeforrt-életű ember között. Hogy jobban értsék egymás suttogó hangját, közelebb huzódtak, a lehelletük is összevegyült. Így tervezgettek, álmodoztak órákon át. Elfelejtették azt is, hogy kibírhatalatlan a hőség, hogy a takarót régen lerugták magukról és izzó, verejtékező testtel hevernek egymás mellett. Nem érezték a katlanná hevült ágy forróságát és nem érezték a saját testük forróságát sem. A jövőt fürkészték, azt találgatták, az eshetőségeket

latolgatták. Számokról, összegekről beszélgettek, meg a gyerekekről. Igen róluk, az ő jövőjükéről. Azt szerették volna eligazítani ezen a tikkadt éjszakán.

Eleinte nem hallották, nem ügyeltek rá, hogy fölöttük, Gebhardték lakásában, egyre magasabbra lendült a jókedv. Azt tudták, mert hiszen ebben a házban mindenki tudott mindig mindenkiről mindent, hogy Gebhardték este színházban voltak, megnézték a nyári szintársulat előadását, talán éppen a Leányvásárt, utána pedig az egész társaság náluk kötött ki. A nyitott ablakokon keresztül csak a csendes beszélgetés muzsikája hallatszott le a földszintre, de az nem háborgatott senkit sem. Később emelkedett a hangulat. A poharak gyakrabban csendültek össze és néha már valaki megeresztett egyegy nótát is. Még később egészen meghangosodtak. Már mindenki énekelt és mindenki igyekezett túlénekelni a másikat. Végigénekelték az 1914. esztendő minden slágerét. Közben nagyokat nevettek. Valaki sikamlós vicceket mesélt és az éjszaka csöndje nagyszerű hangvezetőnek bizonyult. Tisztán, élesen közvetített minden szót az ucán keresztül a szomszédokhoz.

Most pedig már a gramofont is megindították. A rózsiszínű hangtölcsér vadul harsonázott bele az éjszakába valami bécsi valcert. A földszinten jól hallatszott, amint tologatták odafönn a székeket, a butorokat, majd a lábak dobogása elárulta, hogy táncraperdült a társaság.

— Legalább az ablakot csuknák be, —

szólt epésen Mezeiné. — Utóvégre mások is laknak ebben a házban.

— Hagyd őket, mulassanak. Ugy se tudunk aludni.

— Miattuk nem tudunk. Ha csöndben lennének, biztosan elaludnánk.

A gramofon most már csárdást pattogtatt. A lábak keményen verték a taktust, hogy csak úgy rezgett bele Mezeiék ebédlőcsillárja.

— Mingyárt ránk szakítják a mennyezetet — méltatlankodott Mezeiné.

— Igazad van, abba hagyhatnák már. Az ember saját szavát sem érti ebben a lármában.

Most Gebhardt hangja tört át a lármán. Énekelni kezdett. Tagadhatatlan, hogy kellemes hangja van. Meleg, sima bariton. Csak legalább ne svábul énekelne. De ha néha iszik, rögtön sváb nótába kezd. Most is.

Schiller sagt zwar, ehrt die Frauen,
Ich aber sage, fürchtét sie,
Denn fürchtrlich ist anzuschauen
Eine Frauen-Monarchie.
Brüder, häbt empor die Gläser,
Und kein einziger bleibt zurück,
Hoch die Frauen, sollen leben,
Sammt der Frauenpolitik.

— Egész jó nóta — mondja kicsit megbékülve Mezei.

— A legjobb lenne, ha fölmennél hozzájuk és ott hallgatnád. Biztosan szívesen látnának.

— Ne mérgelődj már, anyukám. Hiszen úgysem hallgattathatod el őket.

— Utóvégre nem vagyok köteles túrni ezt a lármát egész éjszaka.

— Holnap följelentheted őket a rendőrségen.

— De én ma akarok aludni. Menj föl és csöngess be.

— Ezt nem gondolod komolyan.

Mezeiné egyre jobban toporzékolt. Dobálta magát jobbra-balra az ágyban. A párnát a fejére borította és a füléhez szoritotta, de Gebhardték lármája áthatolt a vastag tollrétegen is. Ha talán megvizsgálja kicsit a szívét, rájön, hogy nem is a lármáért haragszik, hanem irigyli a mulatságukat. Irgyeli, mert mérhetetlenül, engesztelhetetlenül gyűlöli azokat a Gebhardtékat, akik gögösen, megközelíthetetlenül laknak a fejük fölött és azt hiszik, hogy különbek mindenki másnál.

— Szentelen svábok! — sziszegi a plafon felé.

De a lárma egyre erősödik. Most már poharak röpülnek a falhoz és az üvegcserepek csörömpölve hullanak a padlóra.

— Megőrülök! — kiáltja Mezeiné és úgy ugrik ki az ágyból, mintha vipera csípte volna meg. Fut ki a kamrába és hosszúnyelű partvissal tér vissza.

Mezei ijedten gyújtja föl a villanyt.

— Mit akarsz?

Az asszony nem válaszol. Az egyik szék-ről ledobálja a ruhákat, fölugrik rá, aztán megragadja két kézzel a partvist és a nyelével döfködni kezdi a mennyezetet.

Odafönn elhalkul a lárma, aztán néhány pillanatig tartó csönd következik. Csak egy

szék zuhan a padlóra. Az ablakon keresztül pedig Gebhardtné kiáltása hallatszik:

— Határtalan szemtelenség! Erre csak az a szemtelen zsidó népség lehet képes.

Már Mezeiné is az ablaknál áll és kihajolva kiáltja vissza:

— Svábbogár!

Most Gebhardt hangja csattan föl:

— Kikérem magamnak.

Erre már Mezei is kiugrik az ágyból, elrántja feleségét az ablaktól, kitaszítja a redőnyt, kidugja az ablakon a fejét és hangosan, kinyilatkoztatásszerűen állapítja meg a tényállást:

— Éjszaka van!

— Akkor aludjon, — hallatszik odafönről valamelyik vendég bölcs tanácsa.

— Magát nem kérdezte senki, maga fogja be a száját! — jön tűzbe Mezei —, majd mingyárt rendőrt hívok.

— Piszok! — kiált át az ura fején Mezeiné.

— Piszok vagy te, utálatos, meg az egész pereputtyod! — rikolt Gebhardtné.

Gebhardt harsány baritonja nótával akarja lezárni a vitát:

Hoch die Frauen, sollen leben,
Sammt der Frauenpolitik.

— Pukkadj meg a nevednapján! — kiáltja fölfelé Mezeiné, de már halkabban.

Odafönn becsukják az ablakot, Mezeiné is visszabujik az ágyába, Mezei pedig szintén ablakot csuk.

— Legalább nem jön be a meleg, — magyarázza.

— Remélem, holnap följelented őket? —
kérdi az asszony.

— Majd meggondolom.

— Neked mindig van meggondolni valód. Ha megsértenek, ha meggyaláznak, akkor is meggondolod.

— Ugyan anyukám, hagyd már abban ezt a számárságot. Inkább beszéljünk a mi dolgunkról. Mondd, mit csináljak?

— Mit bánom én. Engem hagyj békén. Ha az éjszakai nyugalmamat sem tudod megvédeni, akkor tisztában vagyok veled. Különben, ha éppen tudni akarsz, az igazgató urnak igaza van. Az a bolt nagyon bizonytalan. A Textilnél emelnek elsején, aztán főkönyvelő leszél nemsokára. Én bizony fülyülnek a Vőneki-féle ajánlatra.

Már pirkadt, amikor Mezei elaludt. De előbb még elsiratta az önállósodás szép álmát.

MÁSODIK NEGYED

1.

A hadnagy ur átvette a századparancsnokságot. Erősen dobogott a szíve, amikor megtudta, hogy rajta a sor, mert a században ő a rangidős tiszt. Koroknay százados két nappal ezelőtt elesett. Holtteste most is ott fekszik még a drótsövények előtt. Az oroszok gyilkos pergőtüzében vezette rohamra a századát. Elsőnek ugrott ki a lövészárokból és kúszott át a havas drótsövények között. Ott megvárta, amíg az emberek utoléri, aztán két marokra fogva a puskáját fölugrott, kiáltott valamit és rohanni kezdett az oroszok felé. Alig tett néhány lépést, hirtelen megállt, kezéből kiesett a puska és eltűnt a friss hóban, aztán ő is mellé hanyatlott. Körülötte percek alatt pirosra festette a havat a vér.

A század megtorpant, a katonák szívét jeges marokkal szorította össze a hirtelen támadt, kijózanító félelem, hiszen Koroknay százados úrról az a legenda járta, hogy nem fogja a golyó. Elnémult a parancsostó száj, mindenki buvóhelyet keresett és menekült a fütyülő, zizegő golyózápor elől vissza, a fedezékbe.

Az oroszok a telefónt is szétlőtték már és a hóba, jégbe szorult század elszigetelten,

hozzáférhetetlenül vesztegelt a pokolfrontnak ezen a szakaszán. Arra gondolni sem lehetett, hogy jelentse parancsnokának halálát és utasítást kérjen a továbbiakra. Az orosz ágyuk szakadatlanul bömböltek és szórták a halálmagot a lövészárók köré. Még szerencse, hogy a csontkeményre fagyott föld biztos fedezéket nyújtott. Koroknay százados is a saját szakállára adta ki a parancsot a rohamra. Gondolta, hogy így kiszabadíthatja századát a halálos egérfogóból. Most ott fekszik szegény, a drót előtt, némán, mozdulatlanul, keményre fagyott testtel. Az éjszaka egészen elborította a hó, csak sejteni lehet testének körvonalait.

Matinák szakaszvezető ugyan gondolt rá, hogy éjszaka kimászik az állásból és behozza valahogy, de az orosz reflektorok egyetlen pillanatra sem hunyták le komisz szemüket, mozdulni sem lehetett tőlük. A golyó, a gránát, a srappell pedig hullott, záporozott szakadatlanul.

— Átveszem a századparancsnokságot, — mondta reggel Balassa hadnagy ur, a sápadtképű filozopter, aki a legfergetegesebb pergőtűzben is Horatius ódáit olvasgatta és közben kegyetlenül köhögött. Ez a köhögés talán még az ágyuk örökös ugatásánál, a gránátok szörnyű vonításánál is szörnyüségesebb, kibíratatlanabb volt. A bakák, különösen az idősebbek, fejcsóválva hallgatták és ha lehetett, bújtak előle.

— Miért nem megy haza az ilyen, — mérgeledött Kispéter Péter, a század legöregebb, őszbajuszu vitéze —, otthon komótosabban kiköhöghetné magából az életet.

De Balassa hadnagy ur nem ment haza. Nem akart hazamenni. Igaz, hogy éppen most bajosan mehetett volna, hiszen ahhoz, hogy mehessen, szabadság kellene, szabadságot csak az ezredkommandó adhat, oda pedig legfeljebb akkor juthatna el, ha szárnya nőne és láthatatlanná tudna változni.

— Átveszem a századparancsnokságot, — suttogta köhögésbe csukló hangon Balassa hadnagy ur, de a következő pillanatban Horatius kicsúszott a kezéből és szétnyilva terült el a lövészárók fenekén. Amint lehajolt érte, fuldoklási roham fogta el és rázni kezdte egész testét a köhögés.

— Nézd csak, komám, vérzik, — mutatott rá Kispéter Péter és a katonák irtózva látták, hogy Balassa hadnagy ur erőtlenül nyulik el a földre esett könyv mellett, görcsösen vonagló szájából pedig minden egyes köhögésnél vérbuborékok tajtékzanak elő. Megfogták szeliden, becipelték az alacsony fedezékbe, felélesztették a kis dobkályhában a tüzet. A félig eszméletlen tisztet mindenféle holmival takargatták, teát főztek és azzal melengették. A sok kemény, görcsös-rücskös kéz szelid szeretettel babusgatta.

— Átveszem a századparancsnokságot, — suttogta később ismét Balassa hadnagy ur, de a hangja már olyan gyöngye volt, hogy csak Matinák szakaszvezető hallotta meg, aki ott állt a forrótestü beteg feje mellett.

— Szólni kéne Mezei hadnagy urnak, — fontoskodott Kispéter Péter —, ugy látom, nem éri már meg szegény a reggelt.

Mezei hadnagy ur a szomszédos fedezékben fagyoskodott, amikor rányitotta Matinák

őrmester a lécekből, rongyokból összetákolta ajtót.

— Hadnagy urnak alázattal jelentem, — mondta csöndesen —, Balassa hadnagy ur egészen oda van.

Mezei elsápadt. Gyorsan begombolta bekecsét és indult beteglátogatóba. Már tudta, hogy most rajta a sor. Koroknay ott fekszik a hó alatt, holtan, Balassa a maga külön csatáját vívja most a halállal. Szívesen átengedné ugyan a dicsőséget, a századparancsnokság rangját dr. Bálint Ferencnek, a hadapródnak, de az csak alig egy hete érkezett, a helyzetet sem ismeri még, hiszen új ember a fronton. Aztán meg a szolgálati szabályzat is úgy rendelkezik, hogy mindig a rangidős tisztnek kell átvennie a parancsnokságot és tartania, viselnie mindaddig, amíg a felsőbbség másképen nem intézkedik. Dobogó szívvel ült Balassa ágya mellé. Nézte a beteg lázrózsás arcát, néha valami piszkos ronggyal letörölte homlokáról a verejtéket és gondolkozott, hogy mit tegyen, hogyan fogjon hozzá a parancsnoksághoz.

Hiába, nem tanulta még ki a parancsolás művészetét. Nem szokhatta meg az önállóságot, hiszen soha életében nem volt még önálló. Milyen kár, hogy hallgatott a feleségére és megmaradt könyvelőnek a Textilnél, ahelyett, hogy átvette volna a Vőneki-üzletet. Igaz, hogy csak néhány hónapig főnökösködhetett volna, mert akkor kitört a háború és neki, mint tartalékos hadnagynak, azonnal jelentkeznie kellett. De talán az a néhány hónap is elég lett volna, hogy valami gyakorlatot szerezzen a parancsolásból, az ön-

álló, a felelősségteljes intézkedés tudományából. Elméletileg nagyon szép dolog ez a parancsolás, de a gyakorlat egészen más.

Hogy is rendelkezzen ő, Mezei Vilmos könyvelő ur, például ezzel a Matinák Mátyással, aki nálánál sokkal többet tud a háborúból, mert az első pillanattól kezdve benne van, az első menetszázaddal jött még ki. Ha Matinákkal még rendben is lenne a dolog, de itt van ez a dr. Bálint Ferenc. Igaz, hogy csak hadapród, hadapródjelölt-őrmester, a vadonutaj stráf tanusága szerint nem is rég nevezték ki, ő pedig már öreg hadnagy, ha még soká tart ez a háborus bolondság, főhadnagy is lehet, de azért mégis dr. Bálint Ferenc van a hadapródi csukaszürkében, dr. Bálint Ferenc városi aljegyző ur, az egyik emeleti lakó, aki különben nagyon derék, nagyon rendes, barátságos, megértő uriember, ha odahaza másféle társadalmi körben kari-kázik is az élete. Az ugynevezett magasabb körben. Az ugynevezett uri körben, ahová Mezei Vilmos könyvelő ur sohasem juthatna be. Igaz, hogy most háboru van, de a háboru csak olyan kivételes állapot, hosszabb-rövidebb ideig tartó deliriumos haláltánc. Ha végeszakad ennek a buta vérbálnak, mindenki megy vissza és megkeresi a maga régi helyét, régi életét, ha ugyan lesz még lába a visszamenéshez. Igaz az is, hogy a háboru alaposan összezavarta a dolgokat, fölborította a civil rangsort, tréfás helyzeteket teremtett és ime, most is, dr. Bálint Ferenc városi aljegyző ur közvetlen parancsnokává tette Mezei Vilmos könyvelőt. Miért is nem csinálta már tökéletesre ezt a tréfát a háboru,

miért nem Matinák Mátyást tette, vagy teszi most parancsnokká. Még neki is jobb, kényelmesebb lenne engedelmeskedni, mint az aljegyző urnak parancsolni.

Mezei Vilmos alkalmazott volt eddigi egész életében, megszokta, hogy a főnökök parancsának engedelmeskedni kell, megtanulta alaposan az engedelmeskedés filozófiáját és most, szegény, haldokló Balassa hadnagy ágya mellett rájött, hogy parancsra, főnöki utasításra még parancsolni is kell olykor. Most a király a főnöke, a vezérigazgatója — gondolta magában —, a szolgálati szabályzat a legfőbb főnök, a király parancsa és mivel ez a parancs azt parancsolja neki, Mezei Vilmos tartalékos hadnagynak, hogy vegye át a megtizedelt, megritkult, halálraitélt század parancsnokságát, hát — nem szívesen ugyan, de muszájból, kényszerűségből — átveszi.

Átveszi, de amíg csak lehet, halogatja.

— Matinák ur, legyen szives és tegyen még a tűzre. Egészen kihült ez a szoba.

Ezt a parancsot még civil-hangon mondta Mezei hadnagy ur és Matinák szakaszvezető is civil-készséggel igazította meg a kályhában a tüzet. Hirtelen ő is megfélekedett arról, hogy hol van, hogy odakinn a világháború ördögei tombolnak. Csak azt látta, hogy a félhomályban, a nyirkos, ragadós bűzben, egy halottsápadt fiatalember kinlódik és egy másik sápadtarcu ember ül az ágy mellett, reszkető keze szorgalmasan törölgeti a haldokló arcáról a verejtéket.

Nyílt az ajtó és dr. Bálint Ferenc mászott be rajta. Az ajtó előtt fölegyenesedett, ke-

ményen összeütötte a bokáját, a keze a sapkájához lendült.

— Hadnagy urnak alázattal jelentem, hogy végigjártam az árkot. Nincs semmi különösebb ujság. Az oroszok mozdulatlanok, csöndben vannak, de az ágyútűz tart.

Mezei Balassára nézett, aztán zavartan vállat vont.

— Nem hiszem, hogy hallotta, — sugta Bálint felé.

Bálint levette a fejéről a csákóját, lerázta róla a havat, a kályha elé állt és ott dörzsölgette egy darabig fagyos kezét.

— Ugy látom, holnap reggel át kell vennem, — szolt később Mezei.

— Mit? — kérdezte Bálint.

— Hát a századparancsnokságot.

— Olyan rosszul van?

— Csupa láz.

— Jó lenne hátravinni.

— Ha lehetne. Istenkisértés lenne.

Igy beszélgettek sokáig. Csöndes szóval, barátságosan. De mindketten kerülték a közvetlen megszólítást, kerülték a tegezést. Bálint azért, mert ő, mint hadapród, nem kezdeményezhette, Mezei pedig azért, mert Bálintban még mindig a városi aljegyzőt érezte, a régi, a békebeli dr. Bálint Ferencet, a polgármesterhelyettes unokaöccsét és a főkapitány sógorát. De Balassán mind a ketten segíteni szerettek volna. Segíteni szeretett volna rajta Matinák szakaszvezető is, aki szótlanul üldögélt a sötét sarokban és vigyázott a tüzre. Ebben a hangulatban ő is megfélemedezett a háborúról, megfélemedezett Mezei hadnagyi és Bálint hadapródi rangjáról,

meg a saját szakaszvezetőségéről is. Csak úgy, a sarokból szólt bele a beszélgetésbe.

— Éjszaka talán meg lehetne próbálni.

— Maga vállalkozna rá? — kérdezte csudálkozva Bálint.

— Én igen. Ha még akadna két ember.

— Menjen ki és beszélje meg. De mit szól hozzá a hadnagy ur? Megengedi-e?

Mezei most érezte először a felelősséget. A döntés joga az ő kezében van. Neki kell határoznia és ettől a határozattól függ három-négy ember sorsa. Ha nem engedi meg, akkor ez a szerencsétlen Balassa itt pusztul el minden orvosi segítség nélkül. Ha megengedi, kockáztatja Balassa hadnagy életén kívül annak a három katonának az életét is, aki az ő engedelmével megkísérli éjszaka majd a lehetetlent.

Tanácsstalanul nézett Bálint szemébe. A hadapród odalépett hozzá, leült ő is az ágy mellé és most, életében először, megsértve a szabályzatot, a katonai illetet, letegezte közvetlen fölöttesét, Mezei hadnagyot.

— Add meg az engedélyt, Vili, bizzunk benne, hogy nem lesz semmi baj. De ez a szerencsétlen nem maradhat itt már reggelig sem.

— Köszönöm, Ferkó, a tanácsot, a bátoritást — sóhajtott halkán Mezei, aki talán nem is a tanácsot köszönte meg, hanem a tegezést, meg a Vilit.

Aztán Matinákhöz fordult.

— Hát menjen ki és keressen magának két segítőtársat. De nagyon vigyázzanak. Rá is, a hadnagy urra, meg sajátmagukra is.

— Tessék csak ránbizni.

Matinák kiment, a két új barát pedig együtt maradt a beteggel. Nem szóltak, csak ültek egymás mellett és azon gondolkoztak, hogy mégiscsak furcsa helyzeteket teremt néha az élet. Lángba kellett borulnia az egész világnak, hogy ők ketten csak most, a tomboló háboru kellősközepén és csak itt, az ismeretlen orosz síkságon, igazán közel kerüljenek egymás embervoltához, ők ketten, akik hosszú esztendők óta élnek közös földél alatt, akik ismerik egymás minden legtitkosabb dolgát, vágyát, akik ugyanazt a levegőt szivják, ugyanazokat a szagokat érzik, amikor hivatalukból, irodájukból hazamennek, akik ugyanazokkal az életproblémákkal viaskodnak.

— Mikor kaptál hírt hazulról? — kérdezte később Mezei.

— Három nappal ezelőtt. Lilike irt. A feleségem. Mindenről beszámolt. Megírta, hogy odahaza egyre nehezebb az élet. Jegyre adnak már mindent és kukoricaliszttel keverik a kenyérlisztet. Megírta azt is, hogy a házban nincs semmi újság, legfeljebb annyi, hogy Gebhardt is bevonult. Önkéntes. A háború előtt nem volt katona. Kicsit rövidlátó. De a legutóbbi pótsorozáson bevált. A mi ezredünkbe osztották be. Lehet, hogy ő is idekerül.

— Érdekes lenne. Akkor együtt lennénk mind a négyen.

— Tudja Isten, én nem nagyon kívánkozom Gebhardt után. Furcsa ember.

— A lövészárkok leszerel ám minden civilfurcsaságot az emberről.

Ezen ismét lehet gondolkozni. Mert sok

igazság van benne. Az bizonyos, hogy furcsán alakulna a helyzet, ha megérkezne Gebhardt Péter önkéntes ide, a lövészárokba. Talán éppen Matinák Mátyás betüszedő ur, jelenleg szakaszvezető, lenne a szakaszparancsnoka.

Mezeinek eszébe jut hirtelen az a pofon, amit Gebhardt kapott a vasutas-sztrájk idején Matináktól a Hold-uccai lépcsőházban. Akármilyen titokban csattant is el annakidején, a híre mégis kiszivárgott és tudott, hallott róla valamit a ház minden lakója. Csak nem beszéltek róla. Legfeljebb külön-külön, a négy lakásban. Mezei már majdnem ki mondta most, de aztán meggondolta a dolgot. Hallgatott. A világháború még az ilyen pofonok emlékét is leszereli.

Matinák jött vissza és most már katonásan jelentette Mezei hadnagy urnak, hogy megszervezte az expedíciót. Kispéter Péter megy majd éjszaka vele, meg Hegedüs Pistá, Balassa hadnagy ur pucerje.

Rögtön megtartották a haditanácsot. Alaposan meghányták-vetették az eshetőségeket. Elhatározták, hogy összeszednek minden vásznat, minden lepedőt, ami csak akad a lövészárokban. Fehér lebernyegeket formálnak belőlük és fehérbe bugyolálják Balassa hadnagy urat is, úgy teszik rá a hordágyra. Ha rájuk villan az oroszok fényezőrója, lefekszenek a hóba, a fehér lebernyegek színe beleolvad a hó fehérségébe. Így talán baj nélkül megusszák.

— De vissza se jövünk üres kézzel, — ígérte Matinák —, a hordágyat telerakjuk

konzervvel, rummal, cigarettával, kenyérrrel, mert bizony fogytán van már a készlet.

— A postát is hozzák el, — kérte Mezei.

— Ha elérjük, azt is elhozzuk. Alig várja már a legénység. Talán jobban éhezik rá, mint a konzervre.

— Csak nagyon vigyázzanak.

— Nem lesz semmi baj, hadnagy ur.

És éjszaka nagy gonddal becsomagolták szegény Balassát. Ami pokróc akadt a fedezékben, mind rájarakták, hogy meg ne fázzon a kiránduláson. Aztán föltették a hordágyra és némán várták az alkalmas pillanatot, hogy indulhassanak. Elég soká kellett várni, mert a fényoszlopok kíváncsi tekintete állandóan körülöttük settenkedett és szüntelenül ropogtak az orosz puskák is. Azok, odaát, megneszelték, hogy készül valami és idegességükben lövöldöztek bele a vak éjszakába. De aztán csak elunták a dolgot. Néhány percre elcsöndesedett minden, a fényoszlopok is másfelé keresgéltek.

— Indulhatunk, emberek — suttozta Matinák és hátrafelé kimászott a futóárokból, aztán fölsegítette a hordágyat és a két katonát is. Odakinn elterültek a földön, vártak néhány pillanatig, aztán lassan, óvatosan megindultak. Matinák ment elől, utána a hordágyal a két katona.

— Vigyázzanak! — sugta utánuk Mezei.

— Szerencsés utat! — tette hozzá Bálint.

Sokáig bámultak utánuk és örömmel állapították meg, hogy a fehér lebernyegek jól beválnak. A kíváncsiskodó fényoszlopok nem tudták megtalálni őket. Elvesztek, fölolvadtak teljesen a nagy fehérségben.

— Tizenegy óra lesz mingyárt — olvasta le karórája világitó számlapjáról Bálint —, mikor érhetnek célhoz?

— Tizenkettőre, félegyre ott lehetnek. Pi-hennek egy órát és — ha jól megy —, háromra, félnégyre már itt lesznek ismét.

— Csak valami baj ne essék velük!.. Nem vagy fáradt, nem fekszel le?

— Bizony alaposan megviselt ez a nap. De hát nem lehet. Századparancsnok vagyok. Most engem terhel minden felelősség.

— Nyugodtan lefekhetsz. Majd addig én vigyázok. Éjszaka úgy sem történik semmi. Hajnalban majd felköltelek.

— Jó, köszönöm. De ha Matináék meg-jönnek, azonnal költs fel.

— Felköltelek. Aludj jól. Jó éjszakát.

Mezei bebújt a barlangjába, lefeküdt, a fülére huzta a takaróját, de bizony nem tudott elaludni. Nem hagyta nyugodni a századparancsnokság. Azon töprengett, hogyan szabadulhatna meg tőle. Erre nem sok reménye lehetett, de azért mégis reménykedett. Részletes jelentést irt az ezredparancsnokságnak és azt is odadta továbbítás végett Matináknak. Megírta benne, hogy Koroknay elesett, hogy Balassa megbetegedése miatt most neki kellett átvennie a parancsnokságot. Megírta azt is, hogy a század hangulata egyelőre elég jó, de az emberek már nagyon közel vannak a napok óta tartó bizonytalanság miatt a teljes kimerüléshez, azonkívül utánpótlás is kellene. Jelentette, hogy az oroszok szétlőtték a telefont, a készülék negyvennyolc órája süket, nincs semmiféle kapcsolata a századnak az ezreddel,

tehát nagyon kívánatos lenne, ha mindenképp a telefonszámhoz rendbe.

Hirtelen fölugrott az ágyból. Eszébe jutott, hogy a jelentést „teljes tisztelettel” fejezte be. „Teljes tisztelettel Mezei hadnagy.” Szinte maga előtt látta az ezredes elképedő arcát, amint a jelentés végére ér.

— Na, Mezei hadnagy ur, alaposan megalapoztad katonai karrieredet, — mondta félhangosan maga elé.

Hiába feküdt később ismét vissza, aludni még kevésbé tudott. Nyugtalanította Matinákék sorsa is, minduntalan az óráját nézegette és találgatta, hogy merre járhatnak. Nyugtalanította a csönd is, ami föl váltotta az előbbi puskaropogást. A támadásokat szokta megelőzni ilyen csönd. Csak nem örültek meg az oroszok. Éppen most támadnának, amikor ő a századparancsnok. Még csak az hiányzik. Teljes tisztelettel figyelmezteti őket, hogy várjanak még egy kicsit, legalább addig, amíg a kommandó rendelkezése megérkezik. Lássák be, hogy ő, Mezei Vilmos, a Textil könyvelője, nem hadvezér, semmiféle hadi dicsőségre nem vágyik, hát ne adjanak neki alkalmat a hősködéssel, vezéri képességeinek fitogtatására. Várjanak addig, amíg egy igazi katona kerül a század élére, egy aktív tiszt, aki gyerekkorától tanulja a haditudományt és legalább úgy ismeri a hadviselés minden csínját, binját, mint ő a kettős könyvvitelét.

Hála az égnek, ismét szólnak már a pusok. Olyan megnyugtató muzsika ez a puskaropogás. Ritmus van benne, mint valami Strauss-keringőben, de a csöndtől megsike-

tül az ember. Mégis furcsán szólnak ezek a puskák. Mintha erősebben szólnának, mint ahogyan az előbb szóltak. És mintha erről az oldalról is élénkebben tüzelnének.

Mezei ismét fölugrik és fut ki a barlangból. Az alacsony nyílás gerendája leveri a fejéről a sapkát. Ugy mászik tovább hajadonfővel.

— Mi van? — kérdi rekedten az első katonától.

— Mozognak, — feleli az és elsüti manlicherét.

— Hol van Bálint őrmester ur?

— Most ment jobbfelé.

Mezei utána megy és csakhamar megtalálja.

— Történt valami? — kérdi tőle.

— Még nem, de azt hiszem, történni fog.

— A gépfegyverek?

— Minden rendben van.

— Akkor maradj itt, én átmegegyek a másik oldalra.

Aztán kiderült, hogy még sem készült semmi. Az orosz állásokban váltás volt. Ez okozta a mozgolódást és azt leplezte a lövöldözés. Néhány perc múlva ismét helyreállt a régi rend, a puskák csak ritkásan szóltak és az izgalom is elült.

— Mindjárt három óra, — mondta később a barlangban Bálint és kavargatta a frissen főzött teát. — Aludtál valamit?

— Le sem hunytam a szememet. Nem tudom, mi lehet Matinákkal. Már itt kellene lenniök. Aztán meg más is nyugtalanított. [Képzeld, úgy írtam alá a jelentést, hogy

teljes tisztelettel Mezei hadnagy. Képzelem, mekkorát néztek a kommandón.

— Ha elveszítjük a háborút, te leszel az oka. Vigyázz, még haditörvényszék elé állítanak a teljes tisztelet miatt.

Hiábavaló volt minden erőlködés, nem tudtak földerülni ezen a gyöngye tréfán. Együtt virrasztottak tovább és szóltanul, fáradtan várták Matinákot. Már négy óra is elmúlt, amikor kívülről mozgás hallatszott. Egyszerre ugrottak föl mindketten és ugrottak az ajtóhoz. Tényleg Matinák volt.

— Jelentem alássan a hadnagy urnak, megérkeztünk. A kirándulás sikerült. Balassa hadnagyot szerencsésen átadtuk. Azóta már gyógyítja is az ezredorvos ur, ha ugyan talál még rajta gyógyítani valót. A fejét bizony nagyon csóválta, amikor nagynehezen kihámozta a sok pokrócból

A hordágyat is megrakták mindenféle jóval, a postát is elhozták, már osztogatja is Heidt őrmester.

— A hadnagy urnak is van levele. Hazulról jött. Ugy látom, a nagyságos asszony írta.

— Hát a jelentést átadta-e?

— Átadtam. Választ is hoztam rá. Az őrnagy ur írta.

— Nem szóltak semmit?

— Szólni nem szóltak, csak nevettek a tiszturak. Amikor indultunk, utánunk kiáltották, hogy teljes tisztelettel üdvözlik a hadnagy urat.

Mezei először a parancsnokság levelét bontotta föl és tartotta a lámpához. Gyorsan, idegesen szaladt végig rajta.

— Hiába, egyelőre vállalnom kell a századparancsnokságot, — mondta aztán panaszosan Bálintnak. Azt írják, hogy csak holnapután küldhetnek pótlást, addig ki kell tartanunk mindenképen. Támadásra ugy sem lehet számítani. Mi sem támadunk. A telefont reggelre helyreállítják.

Most aztán sorra került a hazai levél is. Részletes beszámoló volt mindenről. Oda-haza nagy már a nyomorúság. Nincs fa, nincs szén, a régi ládákat tüzelik föl, hogy megfőzhetőek a hitvány ebédeket. A gyerekek jól viselik magukat, tanulnak szorgalmasan és nagyon várják haza az apjukat, aki vigyázzon magára, nehogy baj érje. Csak Anikó volt beteg a múlt héten. A torka fáj, de már nem fekszik. A házban nincs semmi újság, Gebhardt Pétert is beosztották a menetszázadba. Talán már el is vitték. A városban egyre kevesebb a férfi, már a posta is asszonyokat alkalmazott, azok hordják szét a leveleket és asszonyok söpri az uccákat is. A Textil remekül dolgozik, dül hozzá a pénz, hiszen napról-napra drágul minden. Az elmúlt hetekben békehirek keringtek a levegőben, de sajnos, elnémultak. Pedig jó lenne, ha már vége lenne ennek a háborúnak. Elég volt belőle.

És volt még a levélben rengeteg csók-üzenet, meg egy utóirat is. Mezeiné arról értesítette az urát, hogy a napokban Bálintné kopogtatott be hozzá. Az iránt érdeklődött, hogy kapott-e a frontról levelet, mert Bálint már egy hét óta nem adott életjelt magáról.

Olyan jól esett ez az asszonylevél, mint a fájós fejre az enyhítő símogatás. Néhány

percre hazavarázsolta az embert, vagy pedig az otthont varázsolta ide ki, ebbe a lővészárókba.

Bálint nem kapott postát. Szomorúan ült a kályha mellett. Mezei megsajnálta és odaadta neki a maga levelét.

2.

Az állomáson, mint mindig, most is óriási tömeg várta a vonatot. Szomorú-gyászos divat lett ez a vonatvárás. A végtelenbenyúló háború tette azzá. Szinte az egész város kitódult az állomásra minden egyes vonathoz. Hiszen mindenkinek volt már várni valója, minden család csonka volt, mindennütt hiányzott valaki. Sokan tudták bizonyosan, hogy hiába ácsorognak, hozzájuk nem jöhet senki, mert vagy elpusztult régen a földreszabadított pokol valamelyik katlanában, vagy esztendő óta raboskodik a szi-bériai hómezők messzeségében, ahonnan még a levelek is egyre ritkábban, egyre bizonytalanabban érkeznek. De azért ott voltak és várták a vonatokat, lesték az érkezőket, kihallgatták a beszélgetésüket és roskadozó, omladozó hittel remélték, hátha hallanak valamit róla, akiről talán már régen nincs is semmi hallani-, mondanivaló.

A legizgatottabb várakozó Matinákné, aki mind a három gyereket kivitte a vasútra. Nagyocskák már ezek a gyerekek. Rózsika

éppen tizenhat esztendő, Pisti nem rég mult tizennégy és Sári is hamarosan tizenkettő lesz. Szépen fejlődő fiatalok, csak sápadtacska kicsit az arcuk. Az örök éhség lopta le róla az élet színét. Ebben a fölfordult világban másképen nem is lehetne. Hiszen az, aki a kenyeret keresné, Matinák őrmester úr, vagy huszonöt hónapig vergődött egyfolytában a háboru frontjain. Ez alatt az idő alatt egyetlen egyszer engedték haza, nyolc napi szabadságra, amikor őrmesterré nevezték ki. Aztán rohanni kellett vissza, az olasz front-ra. Most, két hónapja, jött a riasztó hír, hogy súlyos sebet kapott. Fejsebet. Majdnem behalt. Először a front mögött kötöztették vissza bele a minduntalan szökni akaró életet, aztán, amikor már megerősödött valamennyire, az egyik osztrák városka kórházába szállították. Most már lábbadozó és három nappal ezelőtt maga írta meg, hogy ma érkezik, a déli vonattal, hosszabb szabadságra.

Szóval Matinák őrmester úr, akármilyen becsülettel viselte is a háborút, a frontok messzeségéből nem igen gondoskodhatott az itthoniak testi és lelki jólétéről. A hadisegély bizony nagyon kevés volt. Még szerencse, hogy nem csak Matinák Mátyást szólította a csatába a császár parancsa, hanem a legtöbb épkézláb férfiembert is, így adódott munkaalkalom az itthoni asszony-népnek, amelynek gyöngé vállára nagyon hirtelen szakadt a családeltartás roppant gondtömege. Matinákné asszony először a Szabadság nyomdájában vállalt munkát. Szívesen fogadták itt, már az ura miatt is, de

főkép talán azért, mert értette a szakmát, valamikor, még lánykorában berakólány volt, fűrge kézzel rakosgatta a dübörgő gépbe a síma papírlapokat. Csakhogy az régen volt, újjai a háztartás munkájában elszoktak ettől a mozgástól és most bizony sokszor félrecsúsztották a drága íveket. De meg baj volt a munkabeosztás is. Igaz, hogy Rózsi-ka, aki a negyedik polgári után a kereskedelmi iskolának csak az első évfolyamát végezte el, aztán kimaradt az iskolából, most jól elvégzi az otthoni dolgokat. De mindent mégsem végezhet el ez a gyerek. Így lett postás, levél- és újsághordó Matinák őrmester felesége. Kerületet kapott, ügyesen dolgozott, délelőtt két óra és délután két óra alatt széthordta minden nap a töméntelen postát. Így még a házi dolgokra is maradt ideje.

Keresett szépen, de ebben a szörnyü drágaságban ki tud annyit keresni, hogy mindenre teljék belőle. Kenyérre is, ruhára is, hébe-hóba húsrá, vajra is. Aztán meg néhanapján csomagot is illett küldeni a frontra, Matinák őrmesternek, aki ugyan sohasem írt róla, a cenzura miatt nem tehette, de amikor itthon járt, szabadságon, kibökte egyszer, hogy bizony gyakran napokig nem látnak a katonák embernek való élelmet. Ilyenkor fagyökeret rágnak, ha már a halálbüntetés veszedelmével leólmzott konzerveket is fölfalatta velük a gyomrot marcangoló éhség.

Matinákne átöleli a három halványarcu gyereket és ahogy végiggondol ezeken a dolgokon, könny borítja el a szemét. Füle

még a messzejáró vonat nesztét lesi és csak másodsorra hallja meg, hogy szól hozzá valaki.

— Magának jó, szomszédasszony, — mondja Bálintné, dr. Bálint Ferenc hadnagy ur felesége —, a maga embere már megjön és talán végképen itthon is maradhat.

— Bárcsak így lehetne — sóhajtja amaz és új könny gördül végig az arcán.

Ha körülnéz az ember az állomáson, a várakozó tömegben, meglepetten láthatja, hogy leginkább azok sírnak, akiknek örömet hoz a vonat. Akik nem várhatnak senkit, az özvegyek, az árvák, a messzesodródott foglyok hozzátartozói, már sírni sem tudnak. Kiegette szemük minden könnyét a gyász, meg a bánat.

Rózsika arca megpirosodik kicsit. Észreveszi, hogy a korlát mögött áll és égő szemmel néz rá Mezei Árpád. Összeszíjazott könyvcsomó van a hóna alatt és haját, szép, hosszú, hullámos haját, játékosan borzogatja a szél. Gebhardt Domonkos áll mellette. Most jöhettek az iskolából. Ők is Matinák Mátyást várják.

Matináké észreveszi, hogy Rózsika szeme félre-félresiklik abból az irányból, ahonnan a vonatot várják. Követi a lánya tekintetét és meglátja ő is a két fiút.

— Eredj már oda, hozzájuk Pisti, — szól csöndesen a fiához —, hívd ide őket. Legyünk együtt valamennyien.

A két fiú lángoló arccal lép a csoporthoz. Halkan köszönnek és aztán némák maradnak. Így várják Matinák Mátyás sebesült ör-

mestert a Hold-uccaiak. Heten. Néhány perc mulva ismét növekszik a számuk. Bálint Lili töri át magát a tömegen. Az ő kezében is könyvek vannak. Odasímul az anyjához és amint megcsókolja, barna, meleg szeme Domonkos felé villan.

Régi szerelmek ezek és elpusztíthatatlannak. Nem is lehet már tudni, hogy mikor kezdődtek. Talán még abban a rég elsülyedt világban, amelyet az öregebbek békének neveznek és csudálatos meséket tudnak róla. A Hold-uccai udvar, meg a hűvös lépcsőház borította el hosszú-hosszú esztendőkkel ezelőtt rózsaszínű virággal fiatal szívet. Most szorosan állnak a kis csoportban, egymást nézik és néha összeér a kezük. Mégis csak jó kicsikét, hogy háború van, — gondolják magukban —, most már nem olyan nagyon tilos a barátkozás. Megállhatnak a lépcsőházban, üldögélhetnek egymás mellett az udvarban, a megterebélyesedett fák alatt, sőt Domonkost sem tiltják el az Arpáddal való barátkozástól. Mintha ez a véres háború kicsit közelebb vitte volna egymáshoz az embereket.

Most már hallatszik valami abból az irányból, ahonnan a vonatot várják. Halk, fáradt zihálás és egyre erősödő dübörgés. Pisti előre furakszik és a sínek közül kiáltja:

— Jön már, mingyárt itt lesz!

A tömeg mozgolódni kezd és minden arc a lassan bekanyarodó vonat felé fordul.

A kocsik katonákkal vannak tele. Szabadosokkal, hazatérőkkel, felkötöttkarú, vagy mankón bicegő sebesültekkel. És olyanok-

kal, akik igyekeznek vissza, a csatába. Ezeknek nagyon szomorú az arcuk, mintha az elmúlt éjszakákat átvirrasztották volna. Civil csak kevés akad az utasok között. Az inkább asszonyféle.

Végre megáll a vonat. A vasutasok, meg a katonák alig tudják visszaszorítani az előre tolaikodó tömeget. A kocsiajtók egymásután pattannak föl és az érkezők fürgén ugrálnak le a lépcsőkön. Némelyik óriási hátizsákkal, teljes hadi felszereléssel érkezik.

— Mátyás, Mátyás! — sikoltja hirtelen Matinákné az egyik kocsi felé, amelynek ajtajában előbb egy hatalmas fehér turbán bukkan öl, majd a hozzátartozó katona is, akinek az arca mosolyogni igyekszik a vas-tag kötés alatt.

Tényleg Matinák őrmester az. Asszonya elbűvölten, mozdulatlanul nézi. Aztán oda-fut hozzá, vonszolja magával két kisebb gyereket és nagy igyekezetében majd fellöki azokat, akik elébe kerülnek.

Matinák őrmester is szivesebben ugraná át mind a három vonatlépcsőt, hogy hamarabb köztük legyen, de a feje lüktetni kezd a kötés alatt. Ez a lüktetés figyelmezteti, hogy nem nagyon szabad heveskednie. Lassan, óvatosan mászik le a lépcsőn és aztán mindenkit magához ölel, aki csak a közelébe ér. Hátizsákját, köpenyegét úgy adják le a kocsiból utána.

Az egész ház ünnepélyesen fogadta. Aki nem volt kinn az állomáson, az vagy a ház előtt várt rá, vagy a szélesre tárt ablakokban. És a szemek mind mosolyogtak rá. Mosolygott ő is, szívében jóleső melegségek áramlottak, pedig minden tagjában ha-

láros fáradságot érzett. Megviselte a hosszú út, a vonat alaposan összerázta még mindig fájó agyvelejét. Néha a gyomra is émelygett.

Gyakran meg kellett állnia, mert különben összeroskad.

Hatalmas turbánja nem is keltett feltűnést az uccákon. Az emberek megszokták már ezt a látványt, talán unták is. Hiszen láthatnak hasonlót éppen eleget. Még különbet, még borzalmasabbat is. Még a gyerekek sem fordultak utána.

Igy ment, turbánosan és bizonytalanul a felesége, meg a lánya között, A két kisebb kicsit elmaradt. A többiek pedig egy csoportba verődve követték.

Bálintné számtalanszor elhatározta útközben, hogy odalép hozzá és az ura után kérdez, de nem mertte megzavarni őket: a családot. Most, életében talán először, irigyelte Matinákéét és szerette is kicsit. Vagy csak az irigyelt örömei szerette benne. Ahogy elnézte őket, együtt az egész családot, teleszaladt könnyel a szeme.

Mezeiné a kapuban állt, Gebhardtné pedig a lakás ablakából leste, várta őket.

Előre köszöntek neki.

— Isten hozta, őrmester úr! — mondták.

Aztán belátták, bár mindegyik száján ezer kérdés várt kimondásra, hogy most nem kérdezhetnek semmit tőle. Ez a nap csak a családjáé. Aztán pihennie is kell, hiszen alig vánszorog szegény. Majd holnap.

Igen, Gebhardtné elhatározta, hogy holnap — életében először — bekopogtat a Matinák-lakás ajtaján. Vizitel Matinákéknál.

Hiszen a háború vértengere régen elmosta már a multat és fölforgatta a régi rendet. Ez Matinák őrmester, aki különben egész tisztességes munkásember volt a háború előtt is, kinn, a fronton följebbvalója volt az urának, Gebhardt Péter államvasúti ellenőr és önkéntes káplár úrnak.

Végre becsukódik a boldog Matinák-család mögött az előszobaajtó és magukra maradnak. Az asszony símogatja, babusgatja az urát. Gyerekek érzi, gyerekek látja, haszontalan, vásott, de szeretnivaló gyerekek, aki nem hallgat a szép szóra, hanem minduntalan elszökik hazuról, hosszú-hosszú ideig odacsavarog, összeverekszik vásott uccakölykökkel, akik beszakítják a fejét. Vérző sebével aztán hazasompolyog és holtra riasztja azokat, akik annyira szeretik. Megérdemelné ugyan a verést, a szidást, de hát ki gondol ilyenkor a büntetésre. Elég baja, fájdalma, ijedtsége van szegénykének így is. A legjobb mingyárt ágyba fektetni, megsímogatni sápadt homlokát, eligazgatni a fején a hatalmas pólyát, amely kissé meg lazult az úton, aztán odaülni az ágya szélére, nézni hosszan, szótlanul, megfogni kemény, csontos kezét és örülni, fájdalmas könnyekkel, hogy mégiscsak megkerült, hazakerült abból a komisz, értelmetlen verekedésből, ha súlyos fejsebbel, ha betegen, ha sápadtan és legyöngülten is.

Senki sem kérdez tőle semmit. A gyerekek megilletődve bújnak össze a díványon és onnan lesik lassan elálmosodó apjukat. Eszükbe sem jut, hogy kérdezgetni is lehetne tőle egyetmást a háborúról, a csatá-

ról, a hősi kalandokról, meg az idegen világról, amelyen végighajszolta a háború. Ugy sincs ebben az unt rémmesében már semmi új. Évek óta hallják a szörnyű mesét, amelynek minden szava csöpög a vértől és vonaglik a kintől. Ebben a mesében cseperedtek föl, ebben a dinamitszagú levegőben nyíladozott embernyivé az értelmük. Már nem kíváncsiak rá, nem izgatja őket.

Az eltelt keserves idő mégis hőssé magasztosította az apjukat, de egészen más, mint amilyenről az iskolai történelemkönyvek mesélnek fantasztikus legendákat és amelyeneket az iskolafalakra aggasztott kócsagtollas, páncélos képek mutatnak. Ezekben a gyerekszemekben egész más, mint amilyen hősnak rajzolódott ki az apjuk, Matinák őrmester úr képe. Olyan hősnak, akit az élet frontjáról parancsolt le a hadüzenet, akit a háború tartott vissza attól, hogy hősi hivatását teljesíthesse, hogy fölnevelje világracsókolt gyermekeit, előkészítse őket az életnek becézett igazi háborúra, egyengesse az útjukat, hogy azon símáiban, könnyebben, biztosabban juthassanak előre, az igazi cél: a szebb élet felé. Most ott fekszik a fehér ágyban ez az összetört, megviselt ember. Csupa ránc az arca és nagyon, nagyon megöregedett ezekben az esztendőkből.

Rózsika nézi az apját és nézi az anyját. Milyen öregek, — gondolja magában —, két korán megvénült szürke veréb. Aztán az öccsét nézi, meg a húgát. Magához öleli őket, arcukat odahúzza a maga könnyes arcához. Így sír, hangtalanul a három gyerek:

Csöndesen elsiratják azokat az álmokat, amelyek annak a két megviselt embernek a szívében nyiltak ki hosszú, hosszú évekket ezelőtt, amikor ők még nagyon picik, nagyon gyámoltalanok voltak.

— Két hős, — símogatja meg az öregeket Rózsika gondolata és látja anyját, amint kissé görnyedten, de azért fürgén szalad a postával, a töméntelen rózsaszínű tábori lappal egyik házból a másikba.

Matinák Mátyás nyújtózkodik. Csak most, hogy az ágy lassan kiszivta izmaiból a zsibbasztó fáradságot, csak most kezd tudatosává válni benne az öröm, hogy végre visszatalált elhagyott fészkebe, a saját ágyában fekszik és akik körülötte vannak, azok mind az ő szívébe kapaszkodnak. Hirtelen nagy boldogság melegíti át, de rögtön el is álmosítja. Szelíden megszorítja asszonya száraz kezét, aztán nagyot ásít és elalszik. Néhány óra alatt kialussza magából az egész világháborút és reggel, amikor fölébred, még félig öntudatlanul arra gondol, hogy most indulni kell a nyomdába, elosztani az éjszakai szedést, a vékony ólombetűket fürgen újakkal szétrakni a szedőszekrény rekeszeibe. Megfeledkezik a sebéről, a turbánjáról is, de amint fölül az ágyban, lüktetni kezd a seb és ez a lüktetés visszarántja a valóságba. Azért mégis jókedvű marad, hiszen ha nem is mehet a nyomdába, de járőrbe sem kell mennie, a fedezékek jéges sarában sem kell gázolnia, embert sem kell ölnie. Nyugodtan, zavartalanul nézheti lassan ébredező gyerekeit, meg asszonyát, aki már régen fönn van és lábújjhegyen jön-

megy a szobában. Mára szabadságot kért és kapott a postától, ezen a napon más hordja szét a leveleket. Ő örülhet kicsit megtért emberének, elkészítheti a reggeli kávéját — egész jó kávé lehet bűvészkedni az égetett kenyérhaj, a pörkölt kristálycukor és árpa keverékéből. Aztán az ebédlőasztalt teríti meg, arra rakja a csészéket. Milyen régen nem ültek így, öten együtt...

Az első komoly kérdés csak most, reggeli után röppen ki a szivéből.

— Ugy-e nem kell többet visszamenni?

Nehéz, nagyon nehéz a válasz erre a kérdésre. Mit is válaszolna, hiszen a háború még eltarthat jó ideig, ha szállingóznak is hébe-hóba béke hírek, nem lehet azokat komolyan venni. A kórházban, amikor elbocsájtották, azt mondta a főorvos, — mindig jókedvű, vigasztaló-szavú osztrák katonadoktor —, hogy legalább két hónapig kell pihennie, de addig is legalább minden másodnapon jelentkeznie kell kötözés, kezelés céljából a helyi kórházban. Két hónap múlva majd felülvizsgálják és ha eléggé javult az állapota, segédszolgálatra osztják be. Rendes frontkatona egy éven belül nem igen lesz belőle.

— Egy év alatt pedig — tette hozzá biztatóan —, majd csak elintézik a háborút a többiek.

Matinák Mátyás így nem mondhat mást, csak azt, hogy ő a maga részéről befejezte a háborút, különbékét kötött. A háború hátralévő részét már csak itthon fogja kibőjtölni.

Most már tréfás hangon folyik a beszél-

getés, a tegnapi nagy szomorúság egészen föloldódott az éjszaka csöndjében és nyugalmaiban. A reggeli napfény fölfrissítette a lelküket. Mátyás már nevetve kérdezi asszonyát, hogy gyönyörűség-e postásbácsinak lenni. Aztán végignézi a két kisebb gyerek bizonyítványait. Tiszta szívvvel örül az egyeseknek és már rajzolgatja magában a gyerekek szép, uri jövőjét.

— Nekik talán nem lesz proletár-sorsuk...
— biztatja önmagát.

Megszólal az előszobacsengő. Rózsika megy ajtót nyitni és Gebhardtnéval tér vissza.

— Ne haragudjanak, hogy ilyen korán alkalmatlankodom, — mondja kicsit elfogódottan —, de úgy szeretnék hallani valamit az uramról. Maga Matinák úr, ugy-e együtt volt vele. Irta is az uram, hogy az ő szakaszának volt a parancsnoka. Mit tud róla?

— Tessék helyet foglalni, — kínálja székel Matinákné.

— Nagyon köszönöm, egy percre csak, ha megengedik.

A percből jó másfélóra lett. Gebhardtnének ezer kérdeznivalója volt. Matináknak mindent el kellett mesélnie, a rohamokat, az ütközeteket, a gyilkos pergőtüzeket, az őrijítő repülőtémadást az olasz fronton.

— Gebhardt önkéntesszakaszvezető egész jó katona, — mondja elismerően, a feljebbvaló őrmester hangján —, nem keresi okatlanul a veszedelmet, de a parancsokat pontosan végrehajtja. És szerencséje is van. A legnagyobb veszedelmeket is megúsza baj

nélkül. Megesett, hogy mindenki sebet kapott a században, csak ő maradt ép.

Gebhardtné szemében érzékelhetően növekszik Gebhardt Péter hősi képe erre az elismerésre.

Délután Bálintné látogatta meg, estefelé pedig Mezeiné a fiával, Árpáddal. Ezekkel a látogatásokkal el is telt az egész nap, Matinák Mátyás lábbadozó őrmester első itthoni napja.

Este aztán, amikor ismét körülölelte az ágy, meg a sötétség, csöndes örömmel mondta a feleségének, hogy mégiscsak rendes emberek ezek a lakótársak.

— Lehetséges, hogy csak a háború riasztotta őket rendessé, — tette azért hozzá.

3.

Olyan nyirkosak, hűvösek már a reggelek. A szobát jégveremmé dermeszti az éjszakai hideg és a lélektelen kályha. Jó lenne még az ágyban maradni, megbújni a meleg takaró alatt, de az ébresztő-óra hangja nagyon könyörtelen, kegyetlenül kiugrasztja az embert alóla. Sietni kell, mert hét órakor nyitják a községi élelmiszer-üzlet ajtaját. Aki nem áll korán a sorba, délig is várakozhat.

Bálint Lili a soros ezen a napon. Úgy osztották be, hogy minden nap másik gyerek áll sorba a bolt előtt a bevásárlási köny-

vecskével, amibe a közéletmezési hivatal tisztviselői pontosan följegyeznek minden deka lisztet, minden gramm cukrot, minden szál cernát. Ez a nap különben is fontos. Cukorosztás van.

Lilike fázósan bújik bele vékony felöltőjébe. Karjára akasztja a szatyrot és irigykedve néz vissza még egyszer öccsére, meg húgára, akik kényelmesen, nyugodtan szuszognak a meleg takaró alatt. Aztán sietve, futva indul hazulról. Fél hetet mutat a toronyóra, amikor kilép a kapun és arcának hamvas bőrét megcsapja a nyirkos levegő. Kalap nincs a fején, a reggeli szél belemarkol göndör hajába, meglebegteti a rövid felöltő alól kikandikáló szoknyáját és rózsásra csókolja fitos orrocskáját.

Hiába, szép ez a kislány. Még így, kicsit kúszáltan, kicsit rendetlenül, kicsit álmosan is szép. Kristálytisza kacagások hancuroznak a bőre alatt és incselkednek barna-tűzű szemében. Mintha állandóan csiklandoznák, egyetlen pillanatra sem hagyják békén. Azt mondják róla, hogy túlteng benne a temperamentum, hogy tulságosan fiús, hogy rakoncátlan. Pedig csak az ébredező nő tombol benne diadalmasan, diadalra, hódolatra szomjasan. Azt is mondják, hogy sem apjához, sem anyjához nem hasonlít. Ez sem igaz. Benne van, kitörölhetetlenül, meghamisíthatatlanul mind a kettő. A kovácsmester fiának acélossága és törekeny, babaarcú édesanyjának légiessége. Apa és anya csudálatos keverékké egyesült ebben a lányban, nem is keverékké, hanem tiszta vegyületté, ragyogó, tökéletes kristályá. Mintha valami

végtelen időkkel ezelőtt megindult folyamatnak lett volna a végcélja.

Amint apró, gyors léptekkel végighalad a nyirkos uccán, mintha tovasikló napsugár csókolná egy-egy pillanatra vissza a tavaszt ebbe az őszi fénytelenységbe.

Lilike fölényesen, vidáman élvezte a kisváros egész diákságának rajongó hódolatát. Soha, egyetlen pillanatra sem kételkedett abban, hogy ez a hódolat kijár neki, megilleti. Természetesnek találta, hogy csak úgy özönlenek hozzá a szerelmes levelek, hogy a legsutább kisdíák is költő lett, ha ránézett és halállal kacérkodó elegiákat írt reménytelen szerelméről. Lilike kacérkodott mindenkivel, szeme — ha akarta, ha nem — mosolyogva, pajkosan nézett mindenkire és a rajongó diákköltők verseiben mégis állandóan megismétlődött, csaknem szóról-szóra ez a verssor:

„Egyetlen mosolyodért olesó ár a halál...”

Lilike mindenkivel kacérkodott, nem gonoszul, nem rosszindulatból, hanem azért, mert öntudatlan kacérkodás volt az egész létezése: az élet kacérkodása az örömmel. De azért komolyan, mélyen, csak Domonkost szerette, ezt a karcsú, hirtelenszőke, kicsit arrogáns fiút, aki tizenhét esztendő s fölényességével gyűlölte az egész hitvány női nemet, de Lilikét természetesen kivette a nők közül, mert benne nem fedezte föl az úgynevezett „női jellegzetességeket.” Lilikének talán az tetszett Domonkosban, hogy soha más lánnyal nem kezdett ki, kerülte a többieket, lenézte őket és vele szemben a

kicsit gögös, rátarti fiú szerény, halkszavú
báránka volt.

Az uccán foszlányokban úszkál a hideg
sötétség, de az ég már világosodik.

Domonkos a sarkon vár rá. Ugy intézték,
hogy egyszerre legyenek sorosak. Így jobb,
ha egymás mellett állhatnak a hosszú, rossz-
kedvű sorban és együtt várhatják, amíg a
rendőr bebocsájtja őket a félig lehúzott vas-
redőny alatt a nehézszagu üzlethelyiségbe.
Gyorsabban telik a várakozás utálatos ideje,
aztán meg az egymás sarkában tolongó em-
bersor összepréseli őket, amiben mérhetetlen
sok az öröm és a boldogság.

Kezet fognak, az arcuk mosolyog és így
mennek sietve tovább.

— Ha sietünk kicsit, — mondja Domon-
kos —, még utolérhetjük Rózsikáékat. Ép-
pen az előbb mentek fel. Ők frissebbek vol-
tak, mint te.

Domonkos kezében is rongyos gyékény-
szatyor lóg. Éhesen, üresen. Csak néhány
használt papírzacskó zörög a fenekén.

Sietnek, a hűvös levegő pirosra csípi az
arcukat. A kezük gyakran összeér és nem
érik a hideget.

A következő sarkon, ahol be kell fordulni
a Fő-uccába, utoléri Rózsikáékat. Matinák
lánya és Mezei Árpád éppen úgy mennek
egymás mellett, mint ők.

Négy gyerek, négy egymásfelé hajló em-
berpalánta. Három közülük diák, csak Rózsika
hagyta abba a diákéletet. Abba kellett
hagynia, mert az ő anyja nem kapta meg a
háborúba szólított családfenntartó fizetését,
mint a többiek, a két köztisztviselő és a

magántisztviselő felesége. Így rászakadt a családeltartás gondja. Postás lett belőle, a házimunkát pedig Rózsikának kellett vállalnia.

Csudálatos kislány ez a Rózsika. Pontos ellentéte Lilikének: halványarcú, szőkehajú, teremtés. Olyan fehér a bőre, hogy az már nem is fehérség. Mintha üvegből lenne, szivárványos Mária-üvegből, aki nézi, attól fél, hogy minden pillanatban összetörhet. Amíg iskolába járt, egészen légiés járása miatt grófkisasszonynak, komtesz-nek csúfolták. „Matinák komtesz“, „nyomdász komtesz“ — kiabálták utána az uccán. El sem hinné az ember, hogy ez a törekeny teremtés odahaza a legsúlyosabb asszonymunkát végzi. Főz, mos, takarít, súrol és néha éjszakánként még a lépcsőház lakásuk-előtti részét is rendbehozza. Mert bizony Matinákék nem tartanak cselédet.

A két lány nem hasonlít semmiben sem egymáshoz, mégis, amikor egymás mellett mennek, — valahogy eltűnt közülük minden válaszfal és nagyon összelelegedtek az utóbbi időben —, szóval amint sokszor egymásbakarolva végigmennek a város valamelyik uccáján, sokan testvéreknek hiszik őket. Talán csak azért, mert egyforma magasak. Pedig a természetük is ellentétes. Lilike szeleburdi, Rózsika tulságosan komoly. Lilikét majd fölfalják az éhes férfiszemek, Rózsikát észre sem veszik. Pedig nagyon szép lány. A glóriás szentek arcára lehettek a reneszansz mesterek ilyenféle szépséget. Rózsikának nincsenek udvarlói, hozzá nem írnak a diákok szerelmes verseket, ő nem kap szerenádot

holdsugaras májusi éjszakákon. Alig ismeri a fiúkat. Az iskolából kimaradt, megszakadt a kapcsolata a diáksággal, ő csak Árpádot ismeri, csak Árpád érdekli. Ugy szereti ezt az okos, jó fiút, mintha életének ez lenne az egyetlen célja, rendeltetése, mintha ezzel az érzéssel született volna a világra. Odahaza azóta sem javult a helyzet, hogy apja súlyos fejsébével hazakerült a háborúból. Ez a seb hosszú időre munkaképtelenné tette. Az első hetekben otthon üldögélt, csak nagyon ritkán merészkedett ki az uccára, de a levegő gyorsan levverte, elszédítette, menekülnie kellett vissza. Később, amikor megerősödött, bentartották a kórházban, irodai szolgálatra. Hiába tiltakozott ellene, hiába erősítgette, hogy betegállományban van és csak hónapok múlva kell felülvizsgálatra jelentkeznie, nem hallgattak rá. Hogy is hallgattak volna, amikor egyre fogyott az ember odakinn a fronton és lassankint kivittek mindenkit, akiben volt még valami erő. Matinák Mátyást beosztották a kórház irodájába, így fölszabadult egy régi segédszolgálatos. Vitték is rögtön az olasz frontra.

A nyomorúság, a nincstelenség és az apátlanság hamar megdézsmálta a négy gyerek fiatalságát, kicsit megaszalta a lelküket, de annál jobban bújtak, menekültek egymáshoz. A világégésnek és a nyomorúságnak volt jó oldala is a számukra: elterelte róluk a figyelmet, észrevétlenül széthordta a közjük épített korlátokat. Az anyákban egyre fogyott a tiltakozáshoz való erő, néha azért megtörtént, hogy Bálintné fejcsóválva sokallotta „azzal a sváb kölyökkel” való barát-

kozást, Rózsikát pedig Árpád úrfi miatt kortholta Matinákné. De ezek a berzenkedések már erőtlenekek voltak, nem égett mögöttük komoly meggyőződés.

Ott állnak most is, négyen, a végtelenre nyúló sor közepetáján, elől Rózsika Árpáddal, mögöttük Lili Domonkossal. A kezükben üresen lóg az egyformán rongyos gyékényszatyor. Szorosan összesímulnak, egymást melegítik a reggeli nyirkos hidegben. Halkan beszélgetnek, hogy az előttük és utánuk állók ne hallják meg. Pedig ha meghallanák, akkor sem figyelnének rájuk; elég mindenkinek a maga baja, a maga nyomorusága. Azok, a többiek, a közéletelési hivatalt szidják, meg a háborút. Sírnak, panaszkodnak, átkozódnak és türelmetlenkednek.

Ők négyen magukról beszélnek, a maguk álmairól. Folytatják a hosszú évekkel előbb megkezdett és annyiszor félbeszakított, megriasztott beszélgetést. Szeretik egymást. Egymásnak szánták önmagukat. Tele van lán-golással, lobogással és tavaszvárással a szívük. Sok, sok virág van a szívükben, szép, színes, nagyszírmú virág, sejtelmes, titokzatos illatú. Ha egymáshoz érhetnek, mingyárt főszakadnak a ködök, kisüt fölöttük a nap, zöldbe borulnak a sárguló lombok.

Mindenről beszélnek, csak a háborúról nem. A háború nincs, nem létezik a számukra. Pedig bizony már kinyújtotta a kezét, véres, ragadozó polipkarját értük is, a két fiú tizenhét esztendő életéért. Az iskolában, a megtizedelt osztályban, már tudja mindenki, hogy januárban sor alá kerülnek ők is és aki beválik, azt néhány hét múlva viszik. Az

osztályban még erőszakolják a háborús lelkesedést. A tanárok, híven a felsőbb helyről kapott parancsolathoz, bele-beleszövik a haza sorsát és a háború dicsőségét előadásaikba. Aztán meg sok osztálytárs már régen kinn verekszik a frontokon. Egyik-másik hadnagyi, zászlósi ranggal látogat olykor-olykor haza és kardosan, cigarettázva lépked végig az iskolafolyosó kopott keramitkockáin. Jönnek tanulmányi szabadságra és fölényesen rakják le sorra az elmaradt vizsgákat, a hadi-rettségit. Megelőzik a többieket, a szabályoskoruakat, akik még nem értek meg egészen a mérce alá. Egyik-másik gyerekben annyira elhatalmasodik az irígység, hogy önként jelentkezik, nem várja be a maga idejét, kicsikarja a szülői beleegyezést, aztán felölti a sárgapertlis önkéntesi uniformist és néhány hétig, a kiképzés egyre kurtuló ideje alatt, abban feszít a kisvárosi korzón. Nyíltan udvarol a cukrászlányoknak, az éjszakákat olyan helyeken tölti, ahová diák a kicsapás veszedelme nélkül nem teheti a lábát, legfeljebb ha ügyes és ha észrevétlenül tud besurranni. Így aztán alaposan leapadt az osztály, de akik megmaradtak, egymás között, a katonák előtt, hősködnék keményen. Ugy tesznek, mintha alig várnák az iskolától megváltó sorozást.

De itt, a cukorosztást váró embersonban, a két lány oldalán, ilyesmiről szó sem esik. Inkább arról beszélnek, hogy mi lesz velük, azt kérdezik, azért vallatják egymást, hogy lesz-e elég kitartás, elég türelem megvárni, anígy emberré lehet az ember, aki egyelőre nyolcadikos diákgyerek csak, de érzi magá-

ban a jogot a szép, az igazi emberélethez. Vagy legalább is az úthoz, amely elvezet ahhoz az emberélethez.

Hősök ők így, kinőtt, nyútt fiúruhájukban is, foltozott-ülepű nadrágjukban, foszlott ingükben, lukas cipőjükben, szatyorral a karjukon. A két lány tisztán látja és érzi ezt a hősiességet, mert a tiszta lányszemek látását alaposan élesrefente a háborús gond és a nyomorúság, meg az örökös rettegés azokért, akik nem tudnak kiszabadulni a háború polipkarjai közül. A szívük megdermed, ha arra gondolnak, hogy ezeket a gyerekeket is fegyverbe szólíthatja még a könyörtelen parancs és a megvadított áradat őket is elsdorhatja oda, ahol olyan olcsón osztogatják a halált, a nyomorékságot és még sorba sem kell állni érte.

Ilyenekre gondolnak mind a négyen, de egész másról beszélgetnek. Arról, hogy Árpád jogász lesz, beiratkozik érettségi után a budapesti egyetemre, de azért itthon marad, állást vállal és úgy rakja le majd a vizsgákat. Domonkos pedig orvos lesz, a pozsonyi egyetemre iratkozik be, mert Pozsonyban rokonai élnek, akik följánlották már, hogy náluk lakhat az egyetemi esztendő alatt.

A két lány ragyogó szemmel hallgatja ezt a szavakba formálódó álmodozást és teljes szívvel, megilletődött lélekkel hisz a lehetőségében.

Észre sem veszik, hogy lassan elfogy előttük a sor és már ott állnak a boltajtó előtt. Éppen ideje, mert mingyárt nyolc óra, háromjuknak szaladni kell az iskolába, de előbb haza kell vinni a cukrot. Rózsika ugyan

ajánlkozik, hogy hazaviszi mind a három adagot, úgyis keveset adnak, — mondja —, de a többiek hallani sem akarnak róla. Hogyisne, így legalább együtt maradhatnak még egy ideig. Ha elkésnek, legfeljebb azt mondják majd az iskolában, ami különben igaz is, hogy cukorosztás volt, későn került rájuk a sor.

Lili és Domonkos már bebújtak a boltba a vasredőny alatt. A másik két gyerek kinn maradt. A rendőr karja éppen előttük feszült ki, mint valami lecsapódó sorompó.

— Mi legalább tovább maradhatunk — súgta Árpád Rózsika fülébe.

Néhány perc múlva kibújt a boltból az egyik szürkekabátos tisztviselő és elég nyersen odaszólt a rendőrnek, hogy a cukor elfogyott, akiknek nem jutott belőle, azok egy hét múlva kapják meg a fejadagjukat.

A gyalázatos hír egyetlen pillanat alatt végigsuhant a végtelen sor fölött. Az arcok elsápadtak, eltorzultak, rekedt kiáltások röp-pentek a levegőben. A sor felbomlott, mindenki a boltajtó felé nyomakodott és a tömeg úgy nekifeszítette a vasredőnynek a két gyereket, hogy a kemény redőny majd beszakadt előttük. A rendőr káromkodva lökdöste vissza a tolakodókat, szinte beleiz-zadt a nagy erőlködésbe. Egy asszony, aki-nek rongyokba pólyált gyerek ült a karján, zokogva roskadt a fal mellett össze.

A sarkon föltűnt két új rendőr és futva kö-zeledett a gomolygó, zajongó tömeg felé. Ugy összepréselődtek az emberek, hogy egyenkint kellett szétszedni őket. A nagy tolongásban leszakadt a rongyos szatyor Ár-

pád karjáról, Rózsika vékony felöltője pedig elhasadt.

Végre nagynehezen helyreállt a rend. A rendőrök eltuszkolták a csalódott várakozókat az ajtó elől. Később ismét fölhúzták a vasredőnyt és kibocsájtották az utolsó turnust. Előjött Lilike és Domonkos is. Büszkén lóbálták szatyrukat a fél-fél kiló kristálycukorral.

— Hát velünk mi lesz most? — kérdezte sírva Rózsika és könnye behullott az üres szatyorba.

Szomorúan indultak haza, egyformán szomorú volt mind a négy gyerek. De a Holducca sarkán Domonkosnak mentő-ötlete támadt.

— Szétoosztjuk a cukrot. Azt mondjuk ott-hon, hogy csak negyedkilót adtak. A másik negyedét majd a jövő héten adják. Legalább azért is eljöhethünk mind a négyen.

Bevonultak egy kapu alá és nagy gonddal négyfelé osztották a két félkilós cukoradagot. A tenyerükön méregették, hogy egyforma legyen mind a négy csomag.

A városháza tornyában nyolcat ütött az óra.

4.

Az olasz városka szétbombázott házai olyan közömbösen néztek az uccákon hőmpölygő szürke katonaáradatra, mintha ős-idők óta csak osztrák-magyar és német uni-

formisokat láttak volna. A felhőtlen szeptemberi ég az Adria végtelen kékségét tükrözte, a levegő tele volt lágy olasz muzsikával és a haldoklásra készülő nyár mély, bódító illataival.

Az egyetlen épen maradt kávéház ablaka mögött három piszkos, rongyos katona ül. Tisztek. Egy főhadnagy és két hadnagy. Csak az arcuk tiszta, frissen borotvált. De a ruhájuk annál rongyosabb. Kőporral, pecséttel van tele. Gallérjukon az aranycsillagok is igen megfekedtek.

— Nézzétek gyerekek, — mondja vidáman Mezei főhadnagy —, ha innen kinéz az ember a sarok felé, hát kis fantáziával azt hiheti, hogy odahaza ül, a Koronában és a Piac-teret látja maga előtt.

— Én még sohasem voltam a Koronában, — mondja kicsit szomorúan Gebhardt hadnagy.

— Milyen furcsa, — teszi később hozzá a harmadik, dr. Bálint hadnagy —, majd húsz éve élünk együtt, amióta beköltöztünk a Hold-uccai házba és a világháborúnak kellett a földre szakadni, hogy egy kávéházi asztalnál együtt lehessünk.

Ezen érdemes elgondolkozni kicsikét. De nem sokat, hiszen olyan rövid az idő. A század háromnapos pihenőt kapott az ezredkommandótól. Három napra hátravonulhattott, hogy kipihenje kicsit magát és új erőt gyűjthessen a szörnyű isonzói fergeteg után. A három naphól legalább tizenkét óra úgyis elszaladt már. Fürdéssel, borotválkozással, zabálással.

Most ül a három tiszt a kávéházi asztalnál és igyekszik elfelejteni mindent, ami az elmúlt hetekben történt. Már túl vannak a fejedelmi ebéden és most finom olasz ürmöst szürcsölnek. Az elmenekült preláts pincéjében akadtak a katonák erre a drága kincsre. Az ital tüze lassan árad szét a nyújtózkodó ereken és édes, régenérezett hangulatot ébreszt.

Messziről ágyúdörgés hallatszik. De a merdek sárga sziklák megszűrik, fölfogják ezt a nyugtalanító, idegesítő bömbölést, pedig a front alig tizenöt kilométernyire van innen. Néha egy-egy repülőgép bukkan föl a láthatáron. Messziről nem is lehet tudni, hogy miféle, olasz-e, vagy német. Kemény berregése még idegesítőbb, mint az a távoli ágyúszó.

De azért nem nagyon törődnek vele. Képtelenségnek tartják, hogy bajt, veszedelmet okozhasson. Ha olasz is, annyi tisztesség lehet benne, hogy nem zavarja meg az agyonsanyargatott század rövid pihenőjét.

Az uccákon jönnek, mennek a katonák. Nézdeldődnek, bekukkantanak a szétlőtt házak romjai közé, turkálnak az uccák kövezetén fölhalmozott lim-lomban, bámulják a templom körül heverő szoborroncsokat, cseberélnek, vagy pedig leheverednek a romok közé, maguk elé rakják asztalnak a tömött hátizsákot és sok-sok táborig lapot írnak tele mindenféle üzenettel, biztatással.

És isznak. A gazdátlaná vált sziklapincéből töméntelen drága, ismeretlen erejű bor került elő, tele különös zamatokkal. Az

ember olyan könnyen megfélekedzik tőle minden bajról. Még nótázásra is kedve támad.

— Unser Heimat, unser Heimat — dudolják a németek az egyik pincetorokban.

A német nóta barátságosan ölelkezik össze a magyarral...

— Diófából, sej-haj, diófából nem csinálnak koporsót...

A kávéházban is ülnek németek. Tisztek. Külön, mindig a maguk zárt társaságában. Az egyik gramofont szed elő, az asztalra állítja, lemezt rak rá és megindítja. A berlini szimfonikus zenekar muzsikálja róla a Wal-kür egyik részletét.

Az ablak előtt jönnek, mennek a katonák.

Gebhardt hadnagy hirtelen megkapja Mezei főhadnagy karját.

— Nézd csak odanézz. Az az önkéntes... — és másik kezével mutat valakire, aki éppen most állt meg, hátát majd letépi a nehéz hátizsák és tekintete kutatva, tájékoztatlanul fordul jobbra-balra. Fiatal gyerekar, gallérján ragyogóan új a káplári csillag. Áll néhány pecig, akkor lecsatolja a hátizsákját, lassan maga mellé ereszti a köveztet és tovább nézdelődik. Mintha keresne valakit, vagy valamit. Látszik rajta, hogy most érkezett.

Mind a három tiszt kutatva, fürkészve lesi. Arcát ismerősnek látja mindegyik.

— A fiam, Domonkos, — suttogja Gebhardt, de ezt — érzik a hangján — maga is képtelenségnek tartja.

Az önkéntes most az ablak felé fordul és

kutató szeme megakad a három tiszt ráfigyelő arcán. Néhány pillanatig farkasszemet néz velük, aztán feszesen tiszteleg, olyan szabályosan, mint ahogyan a gyakorlótéren tanította a kiképző őrmester odahaza: előírászerűen, testhez símuló könyökkel, zárt újjakkal és arcot érintő tenyérrel.

— Tényleg ő az — mondja bizonytalanul Bálint és int a fiúnak, hogy jöjjön be.

Az önkéntes előbb fölcsatolja a hátizsákot, közben egyre néz be az ablakon, idegenül, ismeretlenül. Végül megindul és belép az ajtón. A kávéházi asztalok mellett mindenfelé tisztek ülnek, németek, osztrákok, magyarok. Az önkéntes káplárnak sok tisztelegnivalója akad, míg célhoz ér. Végre megáll az asztal előtt és ismét feszesen tiszteleg.

— Dominik! — kiált rá az apja és olyan hirtelen ugrik föl, hogy a borosüveg a földre billen ijedtében.

— Édesapám! — mondja a fiú és odaborul az apja vállára.

Igy ölelkeznek percekig. Az egész kávéház őket nézi. A szemek megnedvesednek, a kezek elterülnek a hideg márványasztalon és olyan csönd lesz hirtelen a zsibongó kávéházban, mintha valami varázslat templomná változtatta volna. Csak a berlini szimfonikusok muzsikája hallatszik.

Domonkost közrefogja, leülteti a három megilletődött tiszt. Apja poharat tesz eléje, új üvegből teletölti ürmössel, aztán megsíogatja a karját és szelíden kéri:

— Beszélj. Hogy kerültél ide? Hogy lettél

katona? Mikor vonultál be? Hova igyekszel? Hol kell jelentkezned?

— Mezei főhadnagy úrnál, — kezdi az utolsó kérdésnél a gyerek —, az ő századához osztottak be.

Aztán elmond mindent szép sorjában. Még januárban sorozták. Tizenkilenc osztálytársával együtt került sor alá. A tizenkilenc közül tizenkettő bevált. Be is vonult mind.

— Árpád? — kérdi halottsápadtan Mezei.

— Neki szerencséje volt. Kidobták, pedig mikor megtudta, hogy én beváltam, vissza akart mindenáron menni, hogy vizsgálják meg mégegyszer. Persze kinevették. Azt mondták, hogy örüljön, a szerencséjének. Ráfogták, hogy azért akar mindenáron katona lenni, mert fáj a foga a potyaérettségire. Mi, akik bemaradtunk, márciusban, a bevonuláskor, minden vizsga nélkül megkaptuk az érettségi bizonyítványt. Én tudom, hogy Árpád nem azért erőszakoskodott, hanem miattam. Tőlem nem akart megválni.

Aztán bevonult a tizenkét diák a frissen kiállított érettségi bizonyítvánnyal a zsebében. Olyan gyorsan állították ki ezeket a bizonyítványokat, hogy sokon tán még a főigazgató, meg a miniszteri biztos aláírása is elmázolódott. Sok vidéki volt köztük, ehhez az ezrdhez csak Gebhardt Domonkos egymaga került.

Odahaza képezték ki, aztán bevezényelték a tiszti iskolába. Elvégezte azt is. Megkapta a káplári sarzsit. Most pedig, alig egy hete,

vonatra ültették és útnak indították a front felé. Az ezredparancsnokságnál már jelentkezett, ott kapta a parancsot, hogy keresse meg a harmadik századot, Mezei Vilmos főhadnagy úr századát. Ha szerencséje van, éppen pihenőben találja őket. Hát szerencséje volt. Most itt van és alázattal jelentkezik szolgálatra.

— És mi erről semmit sem tudtunk, nem írtatok meg. Miért nem?

— Nem akartuk. Elhatározta a ház, hogy nem közli veletek senki. Azt hittük, hogy rövidesen úgyis meg lesz a béke, ti hazakerültök nemsokára, hát nincs értelme, hogy ilyen számárságokkal nyugtalanítsanak benneteket.

— Mi lesz veled ebben a pokolban, édes, drága fiam?

— Majd vigyázunk rá valamennyien, — mondta Bálint —, ne aggódj Péter, nem lesz vele semmi baj.

Nehezen nyugodtak meg. Akkor pedig új nyugtalanságokat kerestek maguknak. Érdeklődni kezdtek az otthoni dolgok, az aszszonyok, a gyerekek iránt. Domonkos mindenről pontosan beszámolt és pirulva adta át Bálint hadnagynak azt a levelet, amit Lilike írt neki az utolsó pillanatban, a vonat indulása előtt, kinn az állomáson.

— Tetszik tudni — mondta mentegetőzve a gyerek —, az egész ház kikísért a vasútra. Most nagyon összetart a Hold-ucca.

A többiek csöndben várták végig, amíg Bálint elolvassa lánya levelét.

— Ez a gyerek is azt írja, hogy vigyáz-

zunk Domira, ránkbízza a fiút és sorsáért bennünket, öregeket tesz felelőssé.

— Hát már ennyire vagytok? — kérdezte csudálkozva Gebhardt és hirtelen eszébe jutott, hogy annakidején, a felesége kívánságára milyen szigorúan eltiltotta a fiát attól a Bálint-lánytól. De, tudja az Isten miért, most nem is gondolt arra, hogy a gyerek megszegte a szülői tilalmat.

Egyre vidámabban beszélgettek és szorgalmasan szürcsölték az ürmöst.

— Matinákkal mi van, Matinák Mátyás őrmesterrel? — kérdezte Mezei.

— Megvannak ők is. Az őrmester úr teljesen meggyógyult. Segédszolgálatra osztották be és áthelyezték Brassóba. De ott nagyon jó dolga van.

Most róla beszélgettek. Matinák őrmesterről, a Hold-uccai ház negyedik lakójáról, akiről csak itt, a fronton derült ki, hogy milyen derék ember, milyen nagyszerű bajtárs. Balassa hadnagy neki köszönheti, hogy ott-hon halhatott meg. Ha akkor, abban a gyilkos téli éjszakában, Matinák nem vállalkozik arra, hogy hátravigye, a fedezékben pusztul el. Így kórházba került, javult is egy kicsit, hazaszállíthatták, élhetett még néhány boldog hetet, olvashatta Horátiust, aztán szép, csöndesen, nyugodtan meghalhatott. Ugy, ahogyan ez egy halkszavú filozopherhez illik.

— Ha itt lenne Matinák is, együtt lenne az egész ház, — sóhajtott Bálint.

— Irjunk neki, — ajánlotta Mezei.

Egészen föllelkessedtek a gondolaton. Bá-

lint előkotort a tárcájából egy tiszta tábori lapot és odatette Mezei elé.

— Ird meg te a lapot, főhadnagy úr.

Aztán mégis közösen írták meg. Mind-egyik diktált egy-egy mondatot Gebhardt káplárnak, akit Mezei főhadnagy úr és századparancsnok századirnokká nevezett ki. Az újdonsült századirnok töltőtollából ez a szöveg csúrgott a rózsaszínű levelezőlapra: „Kedves Matinák őrmester úr! Itt az olasz front mögött, rövid pihenő közben, összer került az egész Hold-uccai ház. Csak maga hiányzik. A Gebhardt-családot viszont ketten is képviselik. Most érkezett meg Domonkos, mint újdonsült önkéntes-káplár. Megírigyelte az öregektől a hadi dicsőséget. Mindnyájan igaz szeretettel gondolunk magára, mint különítményünk távollevő tagjára és bízunk benne, hogy nemsokára odahaza folytathatjuk a barátkozást. Örömmel halljuk, hogy fejsebe teljesen begyógyult. Hát a mielőbbi, de otthoni viszontlátásig sok szeretettel üdvözöljük.“

A levelezőlapot mind a négyen aláírták. A két Gebhardt is. A rangsorra szigoruan ügyeltek. Legfölül Mezei főhadnagy aláírása került, utána Bálint hadnagyé, aztán Gebhardt hadnagyé, legalul pedig Gebhardt önkéntes kápláré.

Igen. Háború volt.

Bizony, háború.

HARMADIK NEGYED

1.

Dr. Bálint Ferenc aljegyző ur reggel, nyolc óra előtt tíz perccel, elindult a hivatalába. Ahogy kilépett a kapun és régi szokása szerint körülnézett, hirtelen úgy érezte, hogy tulajdonképpen nem is történt semmi. Szabadságon volt, hosszabb, kalandos kiránduláson, most lejárt a szabadsága és kezdődik ismét a robot, a szolgálat. A fülében ugyan még zúgott az ágyúdörgés, idegeiben még vonaglott az örökös halálfélelem, de a háború egyetlen hét alatt, amíg nagynehezen hazavergődött a felbomlott olasz frontról, nagyon messzire elmaradt mögötte. Hadnagy csillagát még az osztrák határon letépte valaki a zubbonyáról. Kardját, revolverét a magyar határon szedték el. Ugy érkezett meg, rangtalanul, csillagtalanul, már félig civilnek a városába. Idehaza három nap és három éjszaka alatt kialudta magából a frontok minden rossz emlékét. Negyednap délelőtt már jelentkezett a polgármesternél.

A jelentkezés azért katonás volt.

— Alázatosan jelentem, megérkeztem.

Sok változást okozott a háború, többek között megváltoztatta a köszönési formákat is. A háború szülte meg a régi „van szerencsém“, „jónapot kívánok“, „szervusz méltóságos uram“, „Isten hozott öcsém“

helyett az új formát: az „alázatos tisztelet”-nek mondogatott idétlenséget.

A polgármester régivágásu, békebeli úr volt. Hát barátságosan megrázta megtért tisztviselője kezét.

— Hozott Isten, Ferkó. Örülök, hogy ép bőrrel megúszta. Nem olyan sietős a dolog. Pihenj csak odahaza még néhány napig. Ugyis zavaros most egy kicsit a helyzet. Talán még íróasztalt sem tudnánk keríteni a számodra. Jelentkezz majd a jövő héten.

Dr. Bálint Ferenc leszerelt hadnagy úr összeütötte a bokáját és ment haza — továbbaludni.

Most aztán végkép kipihente már magát. Nagyot szippantott a friss, novemberi levegőből és elindult. Éppen úgy ment, mint régebben. Csak egy kicsit öregesebben. A lába megnehezedett, a fején idegennek érezte a békebeli keménykalapot, amely alatt olyan furcsán hatott az uniformisból rögtönzött civilruha, a katonaköppeney, alatta a sarszínélküli tisztiblúz, a fekete tisztinadrág, amelyből Lilike fejtegette ki a vékony piros csíkot, hogy civilnadrágnak lássék. És a sárga cipő. Ez a cipő, meg a keménykalap maradt meg a szekrényben a régi ruhák közül. A többit elemésztette a háborús nyomorúság. Lassankint átalakultak ezek a jó, nagy gonddal őrzött ruhák ifjabb Ferkó számára. Az utolsóból, a szmokingból most, alig egy hónapja kapott ünnepi zakót a gyerek. Hiába, újra nem telt, de meg aztán nem is igen lehetett volna újat kapni.

Majd rendbejön most már lassankint minden. Megkezdődik a béke, az élet visszazök-

ken a régi kerékvágásba, megtelnek az ijesztően üres boltok, megérkeznek a finom, puha angol szövetek, megszűnik a drágaság is. Csak nyugodtan, türelmesen kell várakozni egy kicsit.

A városháza tele volt új emberekkel, főleg nőekkel, akik lassankint elfoglalták a háborúba szólított férfiak helyét, letelepedtek íróasztalaik mellé és szorgalmasan gyártották a közigazgatási aktákat. A régiek közül alig akadt egy-kettő. Ki elesett, ki fogságba került, ki valamelyik hadikórházban várja sebeinek gyógyulását, ki megrokkant, a szemvilágát, a lábát, vagy a karját kívánta el tőle a háború. Akiknek szerencséjük volt, túl voltak már a hadköteles koron, vagy pedig valami komolyabb testi fogyatékoságuk miatt megúszták a töméntelen sorozást, pót-sorozást, felülvizsgálatot, szépen előre szöktek idehaza a ranglétrán. A szaporán üreseedő magasabb állásokat nagyon könnyűszerrel kapták meg. A város örült, ha volt kivel betölteni ezeket az állásokat. Így esett, zőjelöltből, egy szép napon tanácsnok lett, zőjelöltből egy szép napon tanácsnok lett, Vass Náci pedig, a kedves, részeges cimborá, árvaszéki ülnök. Privinszky Kázmér elsodródott valamerre. Amikor menesztették protektorát, a főispánt, leáldozott az ő napja is. Jött-mentnek nevezték egészen nyíltan, bosszút álltak rajta Bálint Ferkó kibuktatásáért. Üldözött vad lett belőle és még jobban meggyűlöltek, amikor sikerült magát a katonai szolgálat alól fölmentetnie. Néhány hónapig küzdött az ellenséges áradattal, de aztán meguntá, titokban megpá-

lyázott egy megyei állást, valahol régi hazájában, a Szepességben. Szerencséje volt, megválasztották, itt is kellett az ember. Így búcsút vett a várostól, ahol nem igen sajnálták és nagyon gyorsan megfélekeztek róla.

Bálint útközben végiggondolja ezeket a dolgokat. Minden oka meglenne rá, hogy irigykedjék, de eszébe sem jut az irigykedés. Gondolja, majd most ő következik, utóvégre megjárta a háborút, kétszer is megsebesült, a vére hullott a hazáért és ezért a városért, nem kíván érte külön jutalmat, csak azt, amit közigazgatási szolgálatával egyébként is megérdemelné: legalább egy rangosztállyal magasabb állást a legközelebbi tisztújításon. A másodosztályú aljegyzőség helyett elsőosztályú eljegyzőséget, ami csak egyetlen fokozattal kisebb rang és fizetés a tanácsnokságnál.

De ezek mind csak olyan elmosódottan, olyan ködösen fordultak meg az agyában, amint csöndes, komoly, tisztviselőhöz illő léptekkel közeledett a városháza felé. Az olasz hegyek szikláihoz szokott lába még mindig bizonytalanul mozgott ezen a síma, városi járdán. Túlbiztonságos, túlkényelmes volt ez az út, de a járás egyenletes ritmusa lassankint kiöblögette belőle ezeket az emlékeket és hirtelen úgy érezte, hogy tulajdonképpen nem is történt semmi, nem változott semmi, hogy tegnap múlt el csak az a közel négy év előtti nap, amikor utoljára ballagott így a hivatalába. A háború, a virágos menetszázad, az orosz lövészárok, a pergőtüz, az olasz pokol, Isonzó, Piávé, az

összeomlás, a rohamnál is veszedelmesebb hazavergődés az ellenségessé vált határon, a nyugtalan, forrongó városokon, a részeg kétségbeeséssel hazahömpölygő katonáradaton keresztül nem is volt valóság, csak valami lidérces, szorongató álom. Ez az álom pedig abban a pillanatban szertefoszlott, amint ma reggel odahaza, régi, megszokott ágyában fölébredt.

A városházán alaposan megváltozott életet talált. Semmi és senki sem volt a helyén. Az akták fölszaporodott tömege ellepte az íróasztalokat, de komolyan senki sem dolgozott.

Politikával volt tele a levegő.

A tisztviselők és a tisztviselőnők izgatottan jöttek-mentek a folyosókon, egy-egy szobában verődtek zajos csoporttá, így tárgyalták meg a legújabb híreket és vitatkoztak olyan problémákon, amelyek eddig ismeretlenek voltak ezek között a falak között és kimondtak olyan szavakat, amelyek jelentéséről néhány héttel ezelőtt még fogalmuk sem volt. Szociáldemokráciáról, kommunizmusról, Leninről, bolsevizmusról, Wilson pontjairól, demarkációs vonalokról, népjogokról, kisebbségi kérdésről, köztársaságról, földosztásról, titkos választójogról, nemzeti tanácsról, katonatanácsról, munkástanácsról, bizalmi férfiokról beszéltek és arról, hogy sürgősen meg kell alakítani a városi tisztviselők szakszervezetét, még pedig szigorúan szociálista alapon, mert a jövő a szocializmusé.

Dr. Bálint Ferenc régi hivatalszobájába nyitott be és kereste régi íróasztalát. Ott

állt az asztal a régi helyén, de alig látszott ki abból az embergyűrűből, amely körülfogta. A láрма pedig olyan nagy volt, annyira össze-vissza beszélt mindenki, hogy a belépőt észre sem vették. Bálint meglepetten állt meg az ajtónál és idegenkedve bámult a vitatkozó, lármázó csoportra. Először azt hitte, rossz, idegen helyre tévedt, de aztán fölismerte egyik-másik régi kollegáját. Csöndesen állt az ajtó mellett, igyekezett megérteni, miről is folyik az asztal körül a vita, de igyekezetével nem ment sokra. Később valaki észrevette, meglepődve nézett rá, aztán kikiáltotta a fölfedezést:

— Itt van Bálint Ferkó, most érkezett haza a frontról, kérdezzék meg az urak tőle, ő bizonyosan tudja, hogy mi történik túl a határokon.

A többiek elhallgattak és mindenki Bálint felé nézett.

— Arról van szó kolléga úr, — szólt később az a szeplősarcu fiatalember, aki a közepén ült Bálint egykori székén és szemelláthatóan elnöke, központja volt ennek a rögtönzött értekezletnek —, hogy milyen magatartást tanusítsanak a jelen viszonyok között a városi alkalmazottak. Az én véleményem szerint a régi világ mindenestül elsüllyedt és aki fönn akar maradni, annak meg kell értenie az új idők lelkét, annak alkalmazkodnia kell a változott viszonyokhoz és be kell állania a szociálista társadalmi rend építőmunkásai közé. Mert a régi, polgári Magyarország elveszítette minden létjogosultságát, de elveszítette létjogosultságát az egész régi, korhadt polgári világrend

is. Most új rend következik, a dolgozó társadalom rendje. Munkás és munkás között nincs különbség, egyformán proletár minden dolgozó, akár a műhelyben végzi két kezével a maga munkáját, akár a hivatalszobák íróasztala mellett teljesíti kötelességét, csak produktív legyen a munka, amelyet végez.

Egyre tüzesebben beszélt, közben felugrott helyéről, gesztikulálni kezdett és már teljesen elragadta a szónoklás heve.

Bálint nem igen értett sokat ebből a félbeszakíthatatlan szóáradatból. A beszélő arcát figyelte és lassankint rájött, hogy ismeri. A háború előtt kis, szürke fiskális volt, hűséges csatlósa minden politikai irányzatnak. Hangoskodó legény, jellegzetes akarnok, aki mindig sietett és mégis elkésett mindenhol. Sürgő-forgó életének egyetlen eredménye az volt, hogy a koalíció idején tiszteletbeli főügyésszé nevezte ki az akkori főispán. Bálint később megtudta azt is, hogy a háború végéfele sikerült bekerülnie a városi ügyészséghez, mert a tényleges tiszti ügyészek bevonultak, ő viszont állítólagos szem-baja miatt alkalmatlannak bizonyult minden sorozáson.

— Kolléga úr a tömegmészárlás vágóhídjáról szabadult most haza, — folytatta nagy pátozzsal a szeplős és most már egyenesen Bálinthoz beszélt —, végigszenvedte a pokol minden kínját, szenvedését és tudom, biztosan, hogy a szívében magával hozta azt a tüzet, amely millió és millió férfiszívben lángol olthatatlan erővel és amelyben ki fog kristályosodni az új társadalmi rend.

Kérjük föl a mi kedves kartársunkat, hogy nyilatkozzék még előttünk, tolmácsolja nekünk az összeomlott frontok üzenetét. Mondja meg, hogy mit kívánnak azok a milliók, akiket az elvakult, bornirt kapitalizmus belekényszerített a háború, az öldöklés, a gyujtogatás, a tömegmészárlás jóvátehetetlen gyalázatába.

Elhallgatott. A többiek várakozva néztek Bálindra, az pedig tanácstalanul, zavartan állt előttük. Nem tudta, mit akarnak tőle és egyre jobban bosszantotta, hogy elfoglalták a régi asztalát, nem engedik leülni a régi helyére, megakadályozzák, hogy folytassa ott az életet, ahol elkanyarodott tőle 1914 őszén.

— Kérem, — mondta csöndesen —, én nem tudok semmit, semmiféle üzenetet nem hoztam. Egyszerűen hazajöttem, mert vége a háborúnak és szeretném tudni, hogy melyik az asztalom és mi a munkaköröm?

— Ez az! — kiáltott diadalmasan a szep-lős. — Látják hölgyeim és uraim, ez az a kérdés, amely ott ég millió és millió félrevezetett, becsapott férfiszívben. Ez a kérdés űzi el az éjszakák nyugalmát, keseríti meg azokat a koldusfalatokat is, amelyek megmaradtak még a háborus rombolás és pusztulás után. Melyik az íróasztalom, mi a munkaköröm? Millió és millió elrongyolt testü férfiember kiáltja ma bele ezt a kérdést a bűnös társadalom lelkiismeretébe, de ez a lelkiismeret süket még ma is, nem hallja, mert nem akarja meghallani. Nem ad választ rá, nem mutatja meg az elrabolt íróasztalok és az elorzott munkahelyek rejtekét. Köszönjük ön-

nek, dr. Bálint Ferenc testvérünk, elvtársunk, hogy ilyen tömören, ilyen világosan adta meg a választ, az egyetlen igaz, lehetséges választ, égető problémáinkra és ilyen nyíltan, férfiasan, ilyen katonás határozottsággal mutatta meg nekünk, tétovázóknak, az irányt, amely felé el kell indulnunk, a célt, amelyet el kell érünk. Ez az irány pedig a szocializmus útja, a cél a szociálizmus célja. Íróasztalt és munkakört kell adnunk, kikényszerítenünk a korhadt polgári társadalomtól minden ember számára. Éppen ezért javaslom, határozzuk el, hogy megalakítjuk a városi alkalmazottak szakszervezetét és az elnöki tisztségét ajánljuk fel az arra legméltóbb elvtársunknak, dr. Bálint Ferenc aljegyzőnek.

Mindenki éljenzett, de Bálint csak annak örült, hogy a szeplős végre föláll az asztal mellől, odalép hozzá és fölszólítja, hogy foglalja el az elnöki széket, amely történetesen Bálint régi, kopott széke volt a régi íróasztala mögött.

Leült a székre, rendezgetni kezdte az íróasztal aktarengetegét, lefujta a cigarettahamut porcellántintatartója tálcajáról és szeretne volna, ha ezek az emberek végre magára hagyják, hogy illendőképen örvendezhessen a régi szobának, amelybe végre mégiscsak visszatérhetett.

De senki sem mozdult. Ott állt az embergyűrű az asztal körül, sőt egyre újabb és újabb arcok bukkantak föl és lassankint zsufozásig megtelt az egész szoba. Nagy volt a lárma, ismét össze-vissza beszélt mindenki. Nevek hangzottak, ismerősök és ismeretlenek.

nek, a végén kiderült, hogy hirtelen megválasztották az újonnan alakított szakszervezet egész tisztikarát. A titkári tisztséget a szeplős nyerte el. Aztán elhatározták, hogy most azonnal küldöttségileg jelentik be a polgármesternek a szakszervezet megalakulását, aztán ugyanaz a küldöttség látogatást tesz a szociáldemokrata párt hivatalos helyiségében, a munkásotthonban és ott is bejelenti a megalakulást. A küldöttséget természetesen dr. Bálint Ferenc elnöknek kell vezetnie.

A folyosón, amíg a küldöttség tagjai a polgármesteri hivatal felé igyekeztek, Bálint sugva megkérdezte a szeplőstől, hogy mit is alakítottak ők meg tulajdonképen és mit kell bejelentenie a polgármesternek.

— Egyetlen mondatban közölje a polgármesterrel, — oktatta ki a szeplős —, hogy a városi tisztviselők fölismerve a helyzetet és megértve az idők szellemét, megalakították a városi alkalmazottak szakszervezetét és területileg beléptek a szociáldemokrata pártba.

— Fölismerve a helyzetet és megértve az idők szellemét... — ismételte Bálint, aki aztán odabenn, a polgármester csudálkozó arca előtt, hiba nélkül fölmondta az egymondatos leckét. Körülbelül úgy érezte magát, mint valamikor, ötödikes gimnazista korában, amikor az Odysseia tiz bemagolt sorát hadarta el. Egyetlen kukkot sem értett belőle. De azért bevágta és hibátlanul fölmondta

Dr. Bálint Ferenc leszerelt hadnagyból így lett elnök, akinek ezernyi dolga akadt új minőségében. El kellett járnia a munkásotthonba, részt kellett vennie az összvezetőségi

üléseken, beszédekkel kellett tartania, szóval: akár tetszett, akár nem, munkálkodnia kellett az új társadalmi rend kialakításán, amelynek eljövételében annyira biztos volt mindenki. Becsülettel végezte a dolgát itt is, mint minden poszton, ahová az élet sodorta. Elnökölt, szónokolt, beszélt — és ezt mély meggyőződéssel tette — arról a töméntelen szenvedésről, amelyen a háború keresztülhajszolta a magyar dolgozó milliókat, beszélt arról is, hogy most, amikor minden régi, békebeli álmom recsegve omlott össze, a romhalma- zok között tévelygő tömegek nem tudják megérteni, mi volt az ok, amely a háború örületébe kényszerítette a népeket. Beszélt arról is, hogy a háború poklából kiszabadult népnek több joga van élni, embermódra élni, mint amennyi a háború előtti generáció- nak volt, nem azért, mert megharcolt, mert vérzett érte, hanem azért, mert a háborúban fölnyílt és látóvá vált a szeme. Látja embervoltát és követeli emberi jogait. Néha azért elfogta a bizonytalanság. Nem tudta megérteni, hogy miért válik lassan bünné az a háromszínű zászló, amely végre, a háború halálával fölrepülhetett szabadon a ma- gyar firmamentumra és letaszíthatta onnan a sárga-fekete császári lobogót.

Bálint Ferenc csöndesszavu, szerény ember volt, szívesen hallgatták, mert megértet- ték és nem volt senki féltékeny rá. Tudták, hogy magasabbrendű ambíciói nincsenek, hogy készségesen tolja azoknak a szekerét, akik magasabbra, többre vágynak.

Igy történt, hogy néhány hónap múlva, amikor híre jött, hogy Pesten vörösre vált a

világ és kikiáltották a tanácsköztársaságot, ő is megszavazta a helyi rezsimváltozást, ismét egyike volt azoknak, akik a városi tisztviselők szakszervezetének küldöttségét elvezették a polgármesterhez és a forradalmi kormány főispánjához, fölszólították őket helyük elhagyására, azután pedig ő is részt vett azon a munkástanácsi ülésen, amely háromtagu direktóriumot delegált a város élére az elcsapott polgári vezetőség helyett. A direktórium egyik tagja természetesen a szeplős ügyvéd volt.

A lakodalom nem sokáig tartott, néhány hónap múlva elmenekült a direktórium két tagja, a harmadik, a szeplős, már korábban visszavonult és a változáskor vakítóan fehér színekben pompázva jelentkezett a városházán, hogy kezébe vegye és irányítsa az igazoltatási, a tisztogatási munkát. Az első, akit az igazoló választmány elé idéztetett és akire kimondatta az állásvesztést, természetesen dr. Bálint Ferenc volt.

Szegénynek a börtönőr kézbesítette ki a fegyelmi végzést, mert le is tartóztatták és jó pár hónapba telt, amíg kiszabadult. A törvényszéki főtárgyaláson nagynehezen sikerült beigazolnia, hogy a véletlen sodorta a szakszervezet élére és az elnöki tisztségbe egyenesen a frontról került, már pedig a fronton, — mielőtt elbocsájtották őket —, nem kaptak tájékoztatót az itthoni dolgokról.

2.

A diktatura alatt különben megváltozott a Hold-uccai helyzet is. A házban Matinák vette át a parancsnokságot. A négy lakó, Gebhardt Péter javaslatára, egyhangulag Matinák Mátyást választotta meg házbizalmivá. Kire másra eshetett volna a választás, hiszen Matinák őstagja volt a szociáldemokrata pártnak —, sőt, még a háboru előtt, vezetőségi tagja is, — régi, kipróbált megbízható szociálista, akinek a párttagsági igazolványa aranyfedezetű nemesvalutának számított ezekben az időkben. Igazi nemeslevélnek, aminek hasznát vehette az is, aki az árnyékában huzódhatott meg, tehát a többi lakó is.

Matinák né nagyon élvezte előkelő szerepét. Élvezte azt, hogy a többi asszony most előre köszönti a lépcsőházban, mosolyognak rá, megállnak vele tereferélni, belső családi dolgokat beszélnek meg vele, aztán meg is látogatják délutánonkint, protekcióját kérik és kedveskednek neki. Valósággal udvarolnak. Dicsérik az izlését, a ruháit, a szorgalmát, a gyerekeit és szemrehányásokkal halmozzák el, különösen Mezeiné, hogy a gyerekeit olyan ritkán küldi át hozzájuk.

— Pedig higyeje el, kedves, — mondta Mezeiné egyszer legédesebb hangján, — úgy szeretem Rózsikát. Igazán páratlan kislány. Takaros, komoly, intelligens. Jól esik látni és hallgatni, amikor a fiammal, Árpáddal

beszélget. Mit lehet tudni... nem igaz?

Matinákné boldog volt és büszke. Egyre büszkébb. Már néha arra is gondolt, hogy Rózsika rangján alul menne férjhez, ha ahhoz a Mezei gyerekekhez menne. Az ő ura mégiscsak a munkástanács elnökségének a tagja, súlyosszavú, tekintélyes politikus, akihez igen előkelő látogatók járnak. Az elnök-elvtárs is megfordult már nála, sőt legutóbb a vörös helyőrség parancsnoka kísérte házáig, a volt ezredes, aki a háborúban ezredparancsnoka volt Matyinak. Rettentő nagy úr, méltóságos. Most pedig milyen barátságosan szorongatja itt az ablak alatt hajdani őrmesterének a kezét. Fölfordult a világ, új szelek támadtak, letépték az ezredesi parolit is, a méltóságos címet is és akár az ő urát, Matinák Mátyás betüszedőt emelték föl az ezredes magasságába, vagy talán egy picurkát még magasabbra is, akár az ezredest sülyesztették le Matinák Mátyás mellé, vagy talán alá; mindenképen javult a világ.

Matinákné ezt a világot már egészen más szemmel nézte, hiszen a házban mindenkinek udvarolt, az ő kedvét kereste. Ez a nagy udvarlás tudatosította benne az új méltóság érzését és aztán igyekezett hozzáigazodni ehhez az érzéshez.

— Nézd Matyi, — mondta egy szép napon az urának —, én már nem birom a sok munkát. A gyerekekkel sok baj van még mindig, veled is, Rózsikát sem lehet cseléd-sorban tartani, a másik kettő diák, nem igen segíthetnek idehaza. Hát úgy gondoltam, fogadni kellene cselédet a házhoz.

— Cseléd nincs, ez a cím megszűnt, ---

oktatta ki Matinák az oktalan asszonyt és ijedten nézett körül a szobában, hogy meghallotta-e valaki —, mi nem ismerünk többé cselédet. A házi munkát a háztartási alkalmazott végzi, aki éppen olyan hasznos tagja a munkástársadalomnak, mint akárki más:

— Ne csavard el a dolgot, Matyi, hiszen mindegy, minek hívják. Csak azt akarom mondani, hogy cse . . . , ne haragudj, de nagyon rájár a szám, szóval, hogy fogadjunk olyan háztartási alkalmazottat, vagy minek is tisztelted az ártatlant.

— Az asszonymnak igaza van — gondolta magában jó szívvel Matinák és titokban arra is gondolt, hogy tényleg fölemelkedett már társadalmilag arra a magaslatra, ahol illendő cse . . . , pardon, háztartási alkalmazottat tartani. Kicsit félt ugyan attól, hogy az Otthonban, a szakszervezetben megszólják érte, ha megtudják, de hát nem tartozik rájuk, ő pedig nem fogja az orrukra kötni. Utóvégre a saját házában ő az úr. Beleegyezett a dologba.

Matinákné még aznap megfogadta a cselédet, egy fiatal, falusi lányt, akinek fogalma sem volt arról, hogy nem cselédnek, hanem háztartási alkalmazottnak szegődik be. Fölötte hatástalanul száguldottak el a forradalmi viharok, nem hitt semmiféle változás lehetőségében és talán nem is kívánta a változást. Ugy nevelkedett föl, hogy a világot és a világrendet örökkévalónak hitte. Amikor megszületett és apjának, anyjának tekintete először hullott rá, ezek a tekintetek is a jövőendő cselédlányt érzékelték benne. Sorsát elfogadta és megadással, lázadó hajlamok

nélkül viselte. Talán meglepődött, megsértődött volna, ha erőszakos kézzel át akarják valahogy formálni ezt a sorsot. Haragra emiatt Matinákéknál sem nyílt alkalma. Nem bántak vele sem rosszabbul, sem jobban, mint ahogyan évszázadok óta bánnak a cseléddel. Dolgoznia kellett látástól vakulásig, vagy még annál is tovább. Tisztán kellett tartania a lakást, ki kellett tisztítania reggel az „úr“, már mint Matinák úr és a gyerekek cipőit; mosni, vasalni, mángorolni, mosogatni kellett, cipelni a piacon a kosarat a nagyságos asszony után.

Bizony Matináknet nagyságos asszonynak szólította éppen úgy, mint ahogy korábbi asszonyának is ez volt a titulusa. Amikor Matinákne először meghallotta ezt a megszólítást, elvörösödött, zavarba jött, már majdnem tiltakozott is ellene, de aztán mégsem tiltakozott. Ugy találta, hogy utóvégre joga van hozzá, megilleti. Hogy is szólíthatná másképen őt, a ház úrnőjét, ez a kis repedsarkú cseléd. Aztán meg ha Gebhardtnet, Mezeinét, meg Bálintnet nagyságos asszonynak szólítja a cseléd, százszor inkább szólíthatja őt is annak, hiszen ebben a házban most Matinák Mátyás a legfőbb úr, a házbizalmi, olyan parancsnokféle, akivel még az ezredparancsnok elvtárs is örömmel parolázik.

Matinákne nagyságos asszony hamar beletanult új szerepébe. Talán még komiszabbul, kegyetlenebbül is bánt Pirossal, a kis cseléddel, mint más. Kínozta, szekírozta, reggeltől estig pörlekedett vele, lehordta mindennek és semmi munkájával megelé-

gedve nem volt. Mivel dolga nem akadt, mindig a kis cseléd nyomában járt, leste kezének minden mozdulatát, sorra előszedte a konyhaszekrényből az elmosott edényeket, mindegyiken talált valami foltot, tisztátlan-ságot. Finom pókhálósálakat fedezett föl a falakon, port a szekrények tetején. Egyszer pedig, amikor nagyon rákiáltott valamiért a lányra, aki éppen poharat törölgetett a konyhában és a pohár ijedt kezéből a köre hullva ezer darabra tört, olyan patáliát csapott, hogy az uccán megálltak az emberek.

Pirosnak csak akkor volt nyugta, ha Matinák otthon tartózkodott. Dehát Matinák nagyon elfoglalt ember mostanában, ritkán jár haza, sokszor ebédre, vacsorára sem jelentkezik. Ezer dolgot ad neki a politika, a munkástanács, a párt. Beválasztották mindenféle bizottságba, sok helyen elnöknek is, hát nem csuda, ha a családja számára nem jut drága idejéből. Még az a jó, hogy esténként pontosan és szorgalmasan eljár a Vörös Zászlóra átkeresztelt Szabadság nyomdájába, rendesen végzi nyomdászai munkáját és szombatokonként lelkiismeretesen leszámolja az ebédlőasztalra a heti bérét.

Pihenője csak vasárnap délelőtt van. Ilyenkor délig is elhever az ágyban, sokszor takarítani sem lehet miatta. Egy heti lőtás-futás, ülésezés, tanácskozás és nyomdai munka fáradtságát piheni ki. Vagy pedig tíz óra körül fölkel, alsóruhában leül az ebédlődiványra, újságot olvas és beszélget fölcserepedett gyerekeivel. Megtelik ettől a beszélgetéstől drága melegséggel a szíve, no meg büszkeséggel is. A fia már hatodik gimnazista, a

kisebbik lánya most végzi a negyedik polgárit, aztán majd a tanítóképzőbe iratja be. Komoly kislány, szorgalmas, jó tanuló. Szeresse csak meg a tantióndi oklevelet, ha férjhez nem megy, legalább lesz kenyér a kezében. Akárhogy fordul is a világ sorja, tanítóra mindenféle társadalomnak szüksége van.

Ha a gyerekeit nézi, amint azok a könyv fölé hajolnak, vagy pedig dolgozataikkal vergődnek, jó melegség símogatja meg a szívét. Elgondolja, mennyivel más lesz az ő gyerekeinek az élete, mint amilyen az övé volt. Urak lesznek, képzett, tanult emberek, megszabadulnak a proletár-sorsból, amelybe ő annyira, de annyira belefáradt már. Ez a fáradtság kényszeríti most is a politizálásra. Valahogy komolyan hisz abban, hogy meg lehet változtatni a világot, csak akarni kell.

Ilyenekre gondol, amikor hallja, hogy megszólal az előszoba csengője. Felesége ott tesz-vesz a kredenc körül, a két gyerek az ebédlőasztal mellett tanul, készülnek a vizsgára, Rózsika pedig az ablaknál kézimunkázik. A csengő szavára mindenki fölkapja a fejét és Rózsika már emelkedik is, hogy majd ajtót nyit. De az anyja leinti:

— Maradj csak fiam, utóvégre kinn van a konyhában a Piros, majd megnézi, ki az.

Az előszobából már hallatszik is az ajtónyitás, aztán egy női hang:

— Idehaza van a... a... nagyságos asszony... Matinákné őnagysága?

Piros benyit az ebédlőbe és jelenti:

— Az emeleti nagysága keresi a nagyságos asszonyt.

— Melyik? — kérdezi Matinákné.

— Annak a németnevű úrnak a felesége.

Matinák fölugrik a diványról és menekül be a hálószobába, Matinákné pedig a legbarátságosabb mosolyával megy a látogató elé.

— Tessék beljebb fáradni — invitálja az ajtóból.

— Szervusz, drágám, csókollak — lelken-dezik Gebhardtne és már meg is teszi, amit ígér. Hangos csókot cuppant Matinákné arcára, amely hirtelen lángbaborul a váratlan megtiszteltetéstől, a szervuszdrágámtól, meg a csóktól. A látogató pedig szelesen röpkö-di sorba a gyerekeket, a lányokat arconcsó-kolja, Pistinek, aki kapkod a keze után, a fejét símogatja meg.

— Ha megengeded, drágám, — mondja és már ül is le a diványra. — Ne haragudj, hogy így ajtóstól rontok be hozzátok és megzavarlak benneteket, de valami nagyon fontos dologról szeretnék beszélni veled. A segítségedet szeretném kérni.

Matinákné torkát még mindig összeszorítja a megilletődöttség. Rettenetes zavarral küzd, nem tudja, hogy beszéljen Gebhardt-nével, hogyan reagáljon a váratlan, átmenet-nélküli tegezésre. Ugy érzi, hogy ő képtelen lenne visszategezni, aztán meg, a lelke leg-mélyén, kicsit ködösen, elmosódottan azt is érzi, hogy nem lehet őszinte, hátsógondolat-nélküli ez a szeles, barátságosságot mutató közeledés. Gebhardtne észreveszi a zavarát, gonoszkodva élvezi is kicsit, de aztán eszé-be jut látogatásának célja és visszakényszeríti magát kellemetlen szerepébe.

— Drága szívem, — mondja suttogva —, nagyon fontos és nagyon diszkrét dologról van szó. Ugy értem, — teszi hozzá magyarázó hangon —, hogy bizalmas dologról, ha lehetne, szeretnék négy szemközt beszélni veled.

— Gyerekek, — szólalt meg végre Matinának —, menjeteK csak be a hálósobába.

Azok engedelmesen indulnak, csak Rózsika néz lopva az anyjára és nézésében figyelmeztetés van, hogy nagyon vigyázzon, mert gyanus ez a látogatás.

Vége egyedül maradnak. Gebhardtne nagyot sóhajt és fájdalmasan néz a másik asszonyra, aki kicsit türelmetlen némasággal várja a szavát.

— Az utóbbi időben olyan sokat gondoltam erre a mi furcsa, érthetetlen viszonyunkra — kezdi a vendég — és tudod, mire jöttem rá? Hogy fölfuvalkodott hólyagok voltunk, hogy tele voltunk göggel, nagyképúséggel és nem láttunk keresztül azokon a hazugságokon, amikkel a buta társadalmi előítélet aggatta tele az életünket. Nem akartuk észrevenni, hogy tulajdonképpen összetartozunk itt, ebben a házban valamenynyien, hogy egyforma rabszolgái vagyunk az életnek és nincs semmi okunk arra, hogy kerüljük, hogy ne szeressük egymást. A forradalomnak kellett jönni, hogy fölpattantsa a szemünket. Most már látom, hogy milyen súlyosan hibáztunk, milyen bután éltünk. Egy földél alatt, egy közös fészekben, mégis olyan mérhetetlen messzeségben egymástól. De hát másképen lesz ezután. Elárulom neked azt is, hogy azért titokban mindig té-

ged becsültelek, akár hiszed, akár nem, téged szerettelek az egész házban a legjobban, ha nem is mutattam. De, ugy-e, itt van az a Bálintné, az a fölfuvalkodott paraszt. Olyan nagyra van az ura doktorátusával. Az én uram, ha akarta volna, tíz doktorátust is szerezhetett volna. De tudod, a vasútnál más a helyzet. Ott mehet előre az ember doktorátus nélkül is. Az én uram nem doktorált, mert nem volt szüksége rá. Ezért buta burzsuj-gőg kellett ahhoz, hogy valaki olyan magasan hordja az orrát, mint az a Bálintné. Pardon: Bálint doktorné. Aztán arról nem is beszélek, hogy nekem sokkal több jogcímem lett volna a páváskodásra. Utóvégre ősnemes a familiám, tábornokok, hadvezérek, főispánok voltak az őseim. Mégsem dicsekedtem soha a származásommal. Aztán ott van Mezeiné. Ismersz ugy-e, tudod, hogy én bennem semmiféle előítélet nincs, még a zsidókat is szeretem, ha megérdemlik, de ebben a Mezeinében van valami, ami nagyon kellemetlen. Olyan akarnokféle. Mindenkit majmol és minden rosszul áll neki. Igazán mondom, te vagy az egyetlen ebben a házban, aki olyan kedvesen tud természetes lenni. Sohasem akartál többnek látszani, mint amennyi vagy, sőt. Mindig kevesebbet mutattál. Igen, ez volt a hibád. Kicsit büszke voltál a magad egyszerűségére és túloztad is. Neked már régen cselédet kellett volna tartanod. Teljes joggal megilletett volna. Utóvégre mivel vagy te kevesebb, mint Mezeiné. Ugy örültem, mikor megtudtam, hogy végre megjött az eszed és beláttad, hogy ez a töméntelen, piszkos há-

zimunka nem úriasszonynak való. Nem mondom, a háború alatt, kényszerűségből, én is elvoltam cseléd nélkül jó néhány hónapig, de az kivételes helyzet volt. Különböben hogy vagy megelégedve Pirossal. Nagyon hűséges, lelkiismeretes és munkabíró háziállatnak látszik. Jaj, de jó hogy nem hallja ezt a sok csacsiságot az urad, még félreértene, pedig, hidd el, abban, hogy háziállatnak mondtam a cselédet, nincs semmi, de semmi sértő. Hiszen olyan kedvesek azok a háziállatok, a kis, békés tehénkék, a borjucskák, a juhocskák, a disznócskák... Igaz, drágám? ...

És folyt a szó Gebhardtnéből, folyt, özönlött, mint a gátjátvesztett víz. Egyre sebesebben beszélt, egyre bizalmasabban csacsogott. Közben hol elszomorodott a tekintete, hol fölillant benne a fény. Teltek, múltak a percek, de Matinákné hiába erőlködött, nem tudta megállapítani, hogy mit akar. Csak azt érezte, hogy ezt a Gebhardtnét ő is félreismerte eddig, hiszen egész kedves, barátságos teremtés. Választékosan beszél, érdekes dolgokat mond, nagyszerű megjegyzései sokszor megmosolyogtatják az embert. Csak azt tudná, hogy mit akar. Mert akar valamit, az holtbiztos, arra mérget lehetne venni.

Már dél van, mingyárt, de a vendég még mindig talál elmondanivalót, még mindig nem találja ki jövetelének egyetlen és igazi célját.

Piros nyit a szobába és az ajtóból beszél.

— Jöjjön már a nagyságos asszony, nézze meg, elég krumplit hámoztam-e?

— Csak eredj drágám, ne zavartasd magad, — biztatja Gebhardtné —, én addig elnézelődök ebben a szobában. Most látom, hogy milyen kedves nálatok. Csak menj, a világért sem akarom, hogy miattam több krumplit hámozzon az a lány a kelleténél.

Matinákné beszólította Rózsikát a hálószobából, ő maga kiment a konyhába.

A vendég most Rózsikának áradozott. Hogy milyen szép, hogy ő a legszebb lány a házban, mennyivel, de mennyivel szebb, mint az a Bálint-lány. Mennyivel jobban örülne neki, ha Domonkos inkább Rózsika iránt érdeklődne. Aztán miért kerüli őket annyira Rózsika. Miért nem látogat föl néha hozzájuk. Olyan jól elbszélgethetének érdekes női dolgokról.

Rózsika éppen úgy hallgatott, mint az édesanyja. Hagyta, beszéljen a vendég, akitől, — maga sem tudta volna megmondani miért? — annyira idegenkedett.

Most behallatszik a konyhából, amint Matinákné pöröl Pirossal. Szidja irgalmatlanul. Mintha az a sok szó, amit idebenn beléjerekesztett Gebhardtné szóboósége, most áttörte volna a védőtöltéseket és zuhogott a kis cselédre kegyetlenül. Néha egy-egy edény csörrenése hallatszott, mintha valaki bádogfüdelet csapott volna a konyha kövezetéhez. Aztán erős ajtócsapás, majd megjelent az ajtóban újból a háziasszony.

— Ugy-e szívem, — szólott rögtön megértően Gebhardtné —, mennyi sok baj van ezekkel a ronda cselédekkel. Soha, semmit sem tudnak rendesen megcsinálni. Százszor el kell nekik magyarázni mindent,

még sem tanulnak. Állatok, valóságos állatok.

— Hát azok, — tört ki a keserűség Matinákneől, Rózsika pedig szótlánul kelt föl ismét és ment át a hálószobába.

— Azért nyugodj meg, szívem, egészen kikeltél magadból. Hidd el, nem érdemes ennyire fölizgatnod magadat, — anyáskodott a vendég.

Aztán folytatták ott, ahol abba hagyták. Gebhardtné beszélt, beszélt. Matinákne pedig hallgatta és várta, hogy mondjon végre valamit.

A vendég nekifohászzkodott. Néhány pillanatnyi hallgatás után hirtelen megkapta Matinákne kezét.

— Valami kis szivességre szeretnék kérni, — mondta egészen megváltozott hangon. — Igazán semmiség az egész. Tudod, az uram, aki együtt volt a te uraddal a háboruban és ugy-e ott is nagyon jól megértették egymást, egyik sem kérkedett magasabb rangjával a másik előtt. Milyen érdekes is volt. Amikor kitört a háború és bevo-nultak, a te urad volt az én uram szakaszparancsnoka. A szakaszvezető az önkéntesnek. De aztán megfordult a helyzet. Az én uram lett a te urad feljebbvalója. A hadnagy az őrmesternek. Ebből is látszik, hogy nincs semmi társadalmi különbség köztük. Szóval azt akarom mondani, hogy az uramat a hivatalban nagyon csunya, méltánytalan mellőzés éri. Nem léptetik elő. Mindenki elhagyja már, csak ő áll egy helyben. Pedig belépett már a vasutasszervezetbe is. De úgy látszik, az ottani elnök, valami el-

csapott pályafölvigyázó, aki most, hogy bökösöntött a fölfordulás, valahogy visszastréberkedte magát a vasúthoz és egyszerre ő lett a szervezet elnöke, mert már régebben belépett a szociáldemokrata pártba, ami egyáltalában nem nagy dicsőség, beléptünk volna mi is, de senki se tartotta szükségesnek, hogy figyelmeztesse erre Pétert, az uramat. Szóval az az elnökféle valamiért haragszik az uramra és megakadályozza, hogy előléptessék. Ha a te urad, akinek olyan döntő szava van a pártban, szót emelne az érdekében, biztosan előléptetnék. Téged szeretnének megkérni, hogy beszélj az uraddal, Matinák úrral. Ha te szólsz neki, biztos, hogy vállalja, hiszen tudja az egész ház, hogy mennyire respektál téged. Ugy-e, megígéred, ugy-e megteszed?

Matinák né most tisztán érezte a maga egyedülvaló hatalmát. Ez annyira meghattotta, hogy Gebhardt né iránt érzett hálát. A hála pedig arra készítette, hogy szolidaritást vállaljon vele, hogy magáévá tegye az ügyét.

— Majd szólok Matyinak, — mondta még mindig kerülve a megszólítást —, azt hiszem, el lesz intézve a dolog.

— Mikor beszélsz vele? — türelmetlenkedett a másik.

— Még ma. Majd ebédnél. Akkor van a legjobb kedve.

— Igazán nagyon, nagyon köszönöm. De már mennem kell, ugy-e nem haragszol, kedves, hogy ilyen sokáig alkalmatlankodtam itt nálatok. De olyan jól, olyan otthonosan éreztem magamat. És, ugy-e, ezentul nagyon jó barátnök leszünk. Tudod, ha mi

ketten összetartunk, hát ebben a házban nem történhetik semmi a mi akaratumk ellenére. Mindenki hozzánk fog igazodni. Ja igaz, mikor látogatsz már meg kedves? Gyertek fel valamelyik este...

— Matyi hétköznap sohasem ér rá, a nyomdába kell mennie.

— Hát majd máskor. Majd megbeszéljük. Dehát szervusz kedves, csókollak, még egyszer nagyon köszönöm. Szervusz, Isten veled...

— Nagyon örültünk — nyújtotta a kezét Matinákné.

— Ugyan, hagyd már ezeket a formaságokat. „Nagyon örültünk. Nagyon örültünk.“ Milyen hűvösen, milyen ridegen hangzik. Mondd, miért csináltunk forradalmat? Hogy ezeket az üres butaságokat se tudjuk kipusztítani? Akkor nem volt értelme az egésznek. Akkor kár volt megcsinálni. „Nagyon örültünk, nagyon örültünk.“ Csacsiság. Gyere ide, csókolj meg, ölelj meg és mondd te is, hogy szervusz. Hogy is hívnak? Ja, tudom már, Rózszi. Hát szervusz Rózsikám.

Ezt már a nyitott előszobaajtóban mondta Gebhardtne és ott ölelte meg és csókolta arcon Matináknét, aki halkán, bátortalanul suttozta:

— Szervusz.

— Ugy mondd, drágám, hogy szervusz Livia.

— Szervusz Livia — és Matinákné visszacsókolta az előbb kapott csókot vadonatúj barátnője arcára. Egészen belevörösödött a nagy merészségbe.

A szemközt lévő ajtón ebben a pillanat-

ban nézett ki Mezeiné. És földbegyökerezett a lába.

3.

Mezei Vilmost letartóztatták. Hajnaltájban két detektív csöngetett be hozzá. Kinn az uccán pedig két fegyveres vöröskatona várt rá, föltüzött szuronnal. A villamosházmeszter csengőharangjának éles hangja ijedten sikoltott bele az éjszaka csöndjébe. Néhány perc múlva fölnyílt egy földszintes ablak és a Textil főkönyvelőjének ijedt, álmos arca bámult ki rajta.

— Kit keresnek, mit akarnak? — kérdezte a kapu előtt várakozó alaktól.

— Mezei Vilmost keressük. Itt lakik?

— Én vagyok az. Mit akarnak tőlem?

— A rendőrségtől jövünk. Tessék kinyitni a kaput, odabenn majd megmondjuk.

Mezei szeméből rögtön kiröppent az álmoság és ezek a megriasztott szemek jól látták, hogy nem messze a kaputól két fegyveres katona áll. Az ablak zörögve csukódott be, belülről néhány pillanat múlva halk sikoltás hallatszott, majd ismét fölszakította valaki az ablakot és eszelősen kiáltotta ki a sötétségbe:

— Mit akarnak az uramtól? Hová viszik? Hiszen nem csinált semmit.

Közben fordult a kulcs a kapuban, a sötét kapuszárny fölnyílt, a két detektív belépett.

— Nem tudom, mit akarnak tőlem, mit vétettem, — mondta reszketős hangon Mezei —, de arra kérem az urakat...

— Nincsenek urak, elvtársak vannak! — szakították félbe.

— Hát arra kérem az elvtársakat, hogy legyenek tekintettel a feleségemre, a gyerekeimre. Majd a rendőrségen tisztázódnak úgyszólván a dolgok. Csak félreértés lehet.

— Hát tessék bemenni, gyorsan felöltözni, mi itt megvárjuk a lépcsőházban.

— Szabad kérdezni, hogy mi a bűnöm?

— Odabenn majd megtudja.

— Hiszen nem vétettem én semmit.

— Jó, jó, mindenki ezt mondja, ha lebukik.

— Nem lehetne reggelre halasztani a dolgot? Reggel jelentkeznék magam is a rendőrségen.

— Elég volt a dumából. Azt a parancsot kaptuk, hogy azonnal állítsuk elő. Tessék rögtön felöltözni, vagy pedig így visszük végig a városon.

Mezei látta, hogy reménytelen a helyzet. Gondolta ugyan, hogy jó lenne fölörgetni Matinákat, aki igazolhatná, de aztán a két türelmetlen detektívre nézett és belátta, hogy egyelőre legjobb, ha engedelmeskedik.

A detektívek az előszobaajtóban álltak meg, úgy várták, amíg elkészül, aztán elindultak vele a rendőrség felé. A sarkon csatlakozott hozzájuk a két katona és szuronyosan, félelmetesen kísérte őket. Mezei halott-sápadt volt, érezte, hogy ez a kirándulás bizonytalanabb, veszélyesebb, kegyetlenebb a legvakmerőbb harctéri földérítő kirándulásnál is. Ezekben a percekben nagyon vissza-

kivánta a harcteret, különösen főhadnagyi rangját és hatalmát. Ha most a nyakán érezné az arancysillagokat és maga mögött érezné azt a nagyszerű intézményt, amit K. u. K.-fegyelemnek lehet nevezni, harsány hangon kiálthatna a két katonára, hogy vigyázz! Hátraard! Indulj! Vagy pedig azt, hogy fogják közre ezt a két civilt és vigyék őket egyenesen a hadbiróság elé. Dehát nincs háború, állítólag béke van, a K. u. K.-korszaknak befellegzett, nincs tiszti rang, nincs, nem maradt semmi, ami eddig volt és az új hatalomnak ezek a megszemélyesítői, ez a két bőrkabátos civil, meg a két szuronyos katoná, semmi jóval sem bíztat.

A rendőrségen kiderült, hogy Mezei Vilmos ellen a legsúlyosabb vádat emelte valaki. Névtelen följelentést adtak be ellene, hogy ellenforradalmár, hogy titkos összejöveteleken vesz részt, szervezkedik a proletárdiktatura ellen, volt tisztekkel konspirál és visszakívánja a lerombolt régi világot.

Valaki az egyik irodaszobában jegyzőkönyvfélét vett föl, aztán levezették a pincébe és betuszkolták egy dohosszagú fülkébe, ahol már ember-ember hátán feküdt. Megpróbált ugyan méltatlankodni, tiltakozni, de senki sem hallgatott rá. Fogolytársai, akiknek arcát nem láthatta a sűrű sötétségben, ráripakodtak, hogy fogja be a száját, ne zavarja őket, hiszen olyan rövid az éjszaka és olyan bizonytalanok a nappalok.

A Hold-uccában nagy riadalom támadt a hírre, hogy az egyik lakót elhurcolták az éjszaka. Az izgalom még nőtt, amikor reggel újból detektívek csöngettek be a Mezei-

lakásba, fölforgattak mindent, átkutatták a szekrényeket, a padlást, a pincét, átvizsgáltak minden papírt, majd Mezei Vilmos tartalékos főhadnagy úr katonai emlékeivel, két tiszti egyenruhával, egy karddal, egy revolverrel, egy csákóval, egy pár lábszárvédővel, egy köpennyel és egy báránybekeccsel, valamint egy üres gránáthüvellyel megrakodva eltávoztak.

— Ellenforradalmár... — súgtak össze riadtan a lakók és ijedten néztek a titokzatos Mezei-lakás felé, amelynek ablakai és ajtaja mögül szakadatlan sírás hallatszott. Mindenki tudott valamit, emlékezett valamire. A szive legmélyén mindenki sajnálta Mezeinét, meg a gyerekeket, de messze elkerülték őket. Hirtelen bélpoklosokká váltak, hiszen minden érintkezés velük életveszedelmet idézhet föl.

Csak Matinák Rózsikában volt elég bátorság, hogy kilesse, amikor nincs a közelben senki és becsöngessen hozzájuk. Mezeinét zokogva fogadta és sírva kiáltott a szobába — Árpáért.

— Az Isten áldja meg, Rózsika, csináljanak valamit. Szóljon az édesapjának. Esküszöm, hogy ártatlan az uram. Nem csinált semmit. Valaki bosszúból jelenthette föl. Megírgyelték, hogy főkönyvelő lett. Én mindjárt szaladok a rendőrségre, maguk pedig találjanak ki valamit Árpáddal.

Idegesen kapkodta föl magára a felöltőjét és úgy, kalap nélkül, indult neki a veszedelmes útnak. Nagy elszántság égett benne, hogy kiszabadítja az urát. Ha belepusztul, akkor is.

Rózsika vigasztalta. Igérte, hogy beszél

az apjával, aki még alszik, de ha fölébred, elmond neki mindent. Egész biztos, hogy az apja kiáll érte. Hiszen mindenki tudja ebben a házban, hogy nem ellenforradalmár. Sőt. Mindig forradalmár volt, gyűlölte a régi rendet.

— Tessék csak nyugodtan elmenni, — tanácsolta Mezeinének —, majd én Árpáddal együtt átmegyek az apámhoz, megbeszéljük vele a dolgot. A gyerekek addig itthon maradnak, hátha jön valaki.

Mezeiné talán már nem is hallotta ezeket, futott ki az ajtón. Rózsika pedig Árpáddal együtt átment a Matinák-lakásba. A fiú is levert volt, látszott rajta, hogy nagyon aggódik az apjáért. De aztán Rózsikára nézett és megnyugodott. A Matinák-lakás előszobájában, ahová óvatosan, lábújjhegyen léptek be, már csókolóztak is.

— Várj egy kicsit, megnézem, hogy rendben van-e az ebédlő. Aztán ott várjuk meg, amíg apám fölébred.

Az ebédlő rendben volt, bementek. Matinákné ijedten kérdezte, hogy mi újság, tudnak-e már valamit? Aztán kiment a konyhába, Pirossal veszekedni.

A két gyerek leült a díványra. Jóideig szótlánul nézték egymást, a kezük összeért, a szemük ölelkezett és megfeledeztek a világon mindenről. Később halkán, suttogva beszélni kezdtek. Folytatták az örök témát, a maguk közös jövőjének építgetését, találgatását.

Sokáig beszélgettek így, akkor csöngetés hallatszott, majd Matinákné és Bálintné

hangja. Matinákné betessékelté Bálintnét az ebédlőbe.

— Kaptak-e már valami hírt? — kérdezte Bálintné Árpádtól.

— Még semmit. Nem tudjuk, mi van, — mondta a fiú.

— Az uram megígérte, hogy érdeklődni fog, amint a hivatalba ér és ha megtud valamit, hát hazaüzen. De bizony eddig nem jött semmiféle üzenet. Maguk sem tudják, hogy mi a vád?

— Semmit sem tudunk. Olyan váratlanul jött minden. Mondják, hogy rengeteg embert tartóztatnak le mostanában. Gyanus mindenki. Mindenhol ellenforradalmat és mindenkiben ellenforradalmárt szimatolnak. Az én apám sohasem politizált. Még a gyűlésekre sem járt.

— Talán éppen ez volt a baj, — állapította meg Matinákné.

A hálósobából mozgólódás hallatszott.

— Fölébredt az uram, — suttogta Matinákné.

— Ő már tudja? — kérdezte Mezeiné.

— Nem tud semmit. Már aludt, amikor elvitték. Bemegyek hozzá és elmondom.

A többiek kinn maradtak és szótlánul vártak. Belülről az asszony suttogása hallatszott, majd Matinák erős hangja.

— Nekem hagyjatok békét, semmi közöm sincs hozzá. Ha ártatlan, majd elengedik. Én nem árthatom magamat a dologba.

Árpád szemét elfutotta a könny. Rózsika vigasztalva, biztatva símult hozzá.

— Én megyek, — suttogta Bálintné —, hátha üzent már az uram.

A két gyerek ismét egyedül maradt. Most már távolabb ültek egymástól, de a szemük egyre ölelkezett.

— Végre nyílt az ajtó és a szobába jött Matinák. Borzasan, mosdatlanul. Rózsika odafutott hozzá, átölelte.

— Ugy-e, utánez a dolognak? — kérte —, hiszen Mezei bácsi ártatlan, mi nagyon jól tudjuk, hogy nem csinált semmit, senkivel sem érintkezett, az pedig csak nem lehet bűn, hogy tiszt volt a háborúban.

— Hová vitték az apját? — kérdezte most Matinák Árpádtól.

— Azt hiszem a rendőrségre.

Matinák Mátyás most szorította meg a nadrágszíját. Még nem is volt egészen ébren, kicsit zavaros volt az öntudata, az eléggé ki nem aludt fáradtság vonaglott a testében. Nagyot ásított az ablak felé, aztán leült a dívány sarkába. A két gyerek némán, mozdulatlanul állt előtte. Nézegette egy darabig őket, hol a lányát, hol azt a Mezei-fiút, a gyerek ijedt, sápadt, könnyörgő, féltő, bizakodó arcát. Lassankint fölismerte benne apjának arcvonásait. Aztán lehuntya a szemét és hirtelen meglátta így Mezei Vilmost, a könyvelő urat, aki mindig megvárta, hogy előre köszönjön neki. Az uccán, különösen, ha kollégáival ment, lehetőleg elfordította a fejét, hogy ne kelljen köszönnie. Aztán látta a gyakorlótéren, a háború elején, mint hadnagy urat. Abban az időben a katonai fegyelem még nem nyomta teljesen el a nyomdászból lett szakaszvezető lelkében a proletárönérzetet és ez az önérzet meggyőződésből, elvből gyűlölt min-

den rangot, gyűlölte, megvetette, lenézte az egész háborút, Mezei hadnagy urat pedig önkéntelenül is azonosította a hadvezető-séggel, mert a saját szakaszvezetői és Mezei hadnagy rangja között legalább olyan nagy távolságot érzett, mint amilyen a távolság a szakaszvezető és a tábornok között van. Az egyik a legénységhez tartozik; a hadnagy is, a tábornok is a tisztikarhoz. Feszesen kell tisztelegni mindegyiknek. Meg kell alázkodni előttük, alázattal kell jelenteni semmiségeket, értelmetlenségeket. Elteltmondani nem lehet, csak engedelmessékedni szabad. Nem is szabad, hanem kell, muszáj, mert a legkisebb hadnagy parancsának is az ágyúk és a gépfegyverek légiói adnak halálosan komoly nyomatékot.

Most pedig itt áll előtte ez a Mezei-gyerek és könyörög hozzá bajbajutott apjáért. Tőle kér segítséget. A lenézett munkástól, az alárendelt altisztól. A könyvelő úr, a főkönyvelő úr, a hadnagy úr, a főhadnagy úr számára. Tőle, a nyomdásztól, a leszerelt őrmestertől.

Sok, jóleső, vigasztaló elégtétel van ebben a szerepváltozásban. Fordult a világ kereke, belőle lett az úr, a följebbvaló, most visszafizethetne mindent, kamatostól. Nemcsak azt, amit ő szenvedett el, hanem azt is, amit a többiek. Nemcsak azt, amit ez a Mezei tett, hiszen semmi különösebbet nem tett a szerencsétlen, hanem amit a többi Mezeiek tettek évtizedeken keresztül. Most örvendezni kellene rosszrafordult sorsán, örülni, hogy bajbajutott, hogy reszketnek érte, hogy rátaposnak az önére,

hogy sarokbaszorították és könyörgésre, rimánkodásra kényszerítik.

De hát, milyen furcsa, egyáltalában nem tud örülni neki. Sőt mintha szálnalmat érezne. Hirtelen eszébe jut a jelenet, amikor azt a tüdőbajos tanárjelölt-hadnagyot kimentették az orosz front havas, pergőtüzes poklából. Eszébe jut a rózsaszínű tábori lap is, amit a háború végefelé küldtek neki abból az olasz városkából. Mindnyájan aláírták. Mezei főhadnagy, dr. Bálint hadnagy, Gebhardt hadnagy, meg Gebhardt önkéntesfia is. Azt írták, hogy a Hold-uccai lakók közül csak ő, Matinák őrmester hiányzik. Milyen kedves volt ez a megemlékezés. Még tán meg is könnyezte. A lap most is meg van, tudja is, hogy hol. Háborus vackai között, kinn a kamrában. Ha keresné, biztosan megtalálná, mert jól eltette.

Fölnézett és a szeme Árpád sápadt, várakozó arcán akadt meg. Nini, gondolta, hiszen ez annak a Mezei főhadnagynak, az egyik aláírónak a fia.

Már nem volt álmos. Fölkelt a divány sarkából, az ablakhoz ment, nézett kifelé és úgy tett, mintha erősen gondolkozna. Néha még morgott is valamit magában. De közben arra gondolt, hogy meg kell játszani a szerepét, éreztetni kell, hogy nagy dologról van szó, hogy nem lehet csak olyan hebehurgya módon beleugrani. Éreztetni kell egy kicsit, hogy megváltozott a világ, hogy most ő van felül, ő a parancsnok, a házbizalmi, a munkástanács tagja, a helyi parancsnokok barátja. Csak álljon az a gyerek, Mezei főhadnagy fia, egy ideig a szoba közepén és

lesse, várja az ő szavát. Matinák Mátyás nyomdászét.

Aztán mégis feléje fordult és csak ennyit mondott:

— Hát majd meglátjuk, mit lehet tenni.

Ahogy kimondta, el is szégyelte magát rögtön, mert eszébe jutott, hogy szóról-szó-
ra, hangról-hangra leutánozta hajdani ez-
redparancsnokát, aki ugyanígy beszélt, ami-
kor szabadságot kért tőle a fronton. Még ta-
lán a kezével is ugyanúgy intett, hogy vége
a kihallgatásnak, Matinák őrmester leléphet.

Zavartan megveregette Mezei Árpád vál-
lát. Erről pedig az jutott eszébe, hogy
ugyanígy veregette meg az ő vállát Za-
nek őrnagy is, amikor a kisezüstöt föltűzte
a mellére...

4.

Halk, bizonytalan kopogtatás hallatszik az
ajtón. Árpád az első pillanatban azt hiszi,
hogy most is csak érzékei játszanak vele.
De aztán, kicsit határozottabban megismét-
lődik a kopogtatás. A szive kalapálni kezd.
Mostanában minden váratlan zaj, minden
hang megriasztja. Hiszen annyi minden tör-
tént vele. Ezek az egyetemi dolgok. A tün-
tetések. A vadul villogó diákszemek. Az el-
lenséggé vált jóbarátok. Az idegenné vált
ismerősök. És az ütések, a pofonok, a rugá-
sok, a megaláztatások. Meg kellett gyűlöl-
nie Pestet, álmai városát, a pesti egyetemet

és olthatatlan vágy támadt a szívében a kisváros békéje, csöndje, biztonsága után. Százszor, ezerszer megbánta már, hogy odahaza nem tudta lebírkózni a lelkében fészkelődő vágyat az egyetem, az orvosi pálya iránt. Most aztán véresen, keservesen bűnhődik. Minden előadás kín, hiszen nem is tud figyelni a professzorokra, akik belebújnak a tudományukba, ledarálják az anyagot és nem vesznek, nem akarnak tudomást venni arról, ami körülöttük történik. Minduntalan föl pattannak a folyosóra nyíló ajtók, beront rajtuk egy-egy tényérsapkás diákcsoport és aztán egyforma recept szerint megkezdődik a kegyetlen mulatság.

A mérték tegnap telt be. Az anatómián. Már kora reggel gyanus volt a sok idegen arc az intézet bejárata körül, már az előadás előtt fölhangzottak az ismert megjegyzések, a szemekben már fölgyúlt a hetvenkedés lángja. De azért az óra megkezdődött, a hallgatók bevonultak az előadóterembe és a professzor megkezdte előadását. Alig mondott el néhány bevezető mondatot, berontott a terembe egy hangos diákcsoport. A professzor elhallgatott, aztán vette a jegyzeteit, a kalapját és eltűnt a tanári szoba ajtaja mögött. Éktelen lárma harsant föl utána.

— Ki a zsidókkal, takarodjanak ki a zsidók innen! — süvöltötte hirtelen egy ismerős hang.

Árpád, aki már szedelőzködött, meglepetten nézett az ajtó felé. Láta Gebhardt Domonkost a kiabáló diákok csoportjában és látta, hogy ő kiabál a legharsányabban.

Másra már nem emlékszik, úgy összeza-
varodott minden körülötte. Biztosan kapott ő
is egy-két öklöcsapást, lehet, hogy az arcá-
ba sújtó öklök közül az egyik Domonkosé
volt, a barátjáé, akivel egy padban ült nyolc
gimnáziumi éven keresztül, akinek a szíve
a legjobban forrt össze az övével, aki tű-
zön-vizen keresztül a barátja, szinte a test-
vére volt és aki most ebben az új, idegen
lángban együtt ég a többiekkel és mint
azok, ő sem ismer már testvért, sem barátot.
Még az egyetemre is együtt jöttek föl, írat-
koztak be, csak hogy Domonkos, aki valami-
kor azt tervezgette, hogy a pozsonyi egye-
temnek lesz az orvostanhallgatója, a joga
iratkozott be, Pesten, viszont ő, aki jogász
akart lenni, mégis az orvosi pályát választot-
ta. Ez az elhatározás a háboru alatt ért meg
benne, a háboru utolsó, talán a legvéresebb
hetei alatt. Maga sem tudja miért? Talán
érezte, hogy valami szörnyű betegség igaz-
ta le az emberiséget, talán megérezte, hogy
ennek a betegségnek akart fölkatatója, az
orvosa lenni. Most már elmosódtak ezek az
okok és lassankint kiderült, hogy talán nem
is lehet az orvosa, inkább az áldozata lesz.
Az utolsó szál, ami régi álmához fűzte, talán
éppen Domonkos volt, aki kitartott mellette,
akivel majd minden nap összetalálkozott,
aki előtt éppen úgy kiöntötte szíve minden
örömét, keserűségét, mint az ő előtte. Jó
volt együtt csavarogni ezeken a téli estéken
és szövögetni tovább az otthon álmodott ál-
mokat. Jó volt érezni, hogy Domonkos egé-
szen más, mint a többi. Jó volt hallgatni a
bízgatását, hogy majd elmúlik ez a bolond-

ság is és visszazökken a világ a régi ke-
rékvágásba.

És tegnap Domonkos is közéjük állt, ki-
abált, együtt verekedett velük. Mi történhe-
tett vele, mi változtatta meg?

Domonkos eddig sem ítélte el ugyan a
verekedőket, de nem vette komolyan őket.
Gyerekes virtuskodást látott az igazoltatá-
sokban és még sohasem állt a verekedők
közé. Ő is fiatal volt, de duhajkodó kedvét
kiverekedte az olasz fronton. Haza nem igen
hozott belőle. Nem tudta elhinni, hogy az
egyetemi verekedésnek komoly meggyőződés
az alapja. A pofozkodó, verekedő „gólyák”-
ban a hancurozó gyerekeket látta, akik ta-
valy, tavalyelőtt odahaza, az uccán az inas-
gyerekeket, vagy a cigánypurdékat kerget-
ték meg, vagy az öreg házalózsídóra uszi-
tották rá a kutyát, vagy pedig a falu bo-
londját kísérték csúfolódva, nyelvet öltöget-
ve, viháncolva. Most máshitű kollégáikat
verik. Gyerekek. Fiatalok. Majd megkomo-
lyodnak, ha kollókviumra, alapvizsgára, szí-
gorlatra kerül a sor. Egyelőre vonaglik ber-
nük a fiatalság. A háború túlkorán ért véget
a számukra, nem nőttek a mérce alá, így
bennük szorult a virtus. Most aztán ki-ki-
robban belőlük. Ha nem is szép, nem is
dicséretes, nem is dicsőség, amit tesznek,
utóvégre túlerőben vannak és a gyöngéb-
bekkel szemben hősködnék, de komolyan
elítélni nem lehet őket, ha nem is áll közé-
jük az ember.

Ilyeneket mondott Domonkos a barátjá-
nak, aki rettenetesen szenvedett a testi és
lelki bántalmak miatt, aki már minden más

arcán elcsattant ütést, minden csúfolódó szót is a maga arcára mért ökölcsapásnak érzett. Domonkos ezt sem értette meg, ezt sem vette komolyan. Lekicsinylő kézlegyintéssel tért napirendre fölötte.

Most mégis teljesen megváltozott. Mint-ha kicserélték volna. Árpád ezt a változást érezte a legsúlyosabb ökölcsapásnak.

Föl kell adni a harcot, hiszen napról-napra jobban kitűnik a hiábavalósága. Hazuról sem érkeznek jó hírek. Apja betegeskedik. A háromhónapos fogság nagyon megviselte. Igaz, hogy letartóztatása után egy hónappal megszűnt a vörös világ, de Mezei Vilmost, miért, miért nem, a börtönben felejtették. A vörösök idejében Matinák Mátyás nem tudta kiszabadítani, pedig biztos, hogy megtett érte mindent, aztán meg Matináknak éppen elég baja volt saját magával. A vörös világ után őt is elfogták és bizony hosszú hónapokba telt, amíg börtönkőn, internálótáborokon keresztül végre hazaszabadulhatott és folytathatta a Szabadság nyomdájában ott, ahol abbahagyta. Mezeinek nem volt, nem akadt protektora. A nagy összevisszaságban megfélemeztek róla. Írásai elkallódtak valahogy a börtönirodában és csak jó két hónap mulva kérdezte meg tőle a börtönigazgató, hogy minek köszönheti a szerencsét. Így derült ki, hogy ártatlanul raboskodik. Erre szabadon engedték és azzal vígasztalták, hogy a kommunisták áldozata.

Azóta nem tudja összeszedni magát. Nagyon lefogyott, idegei összeroppantak, nem tud aludni, rémképek riogatják. Hivatalá-

ban egyik hibát a másik után követi el. Ő a főkönyvelő, de az ügyeket az a fiatal könyvelő intézi, aki alatta kezdte és helyettesítette a távolléte idején. A Mezeicsalád anyagi helyzete is egyre bizonytalanabb. Rengeteg pénzt emészt föl az apa betegsége, sokba kerül a másik két gyerek is, az élet rohamosan drágul, a pénznek már alig van értéke, kijönni sehogysem lehet belőle. Így aztán nagyon kevés jut a Pesten tanuló diáknak, aki bizony sokszor vacsora nélkül fekszik le és reggeli nélkül fut az egyetemre. De a küzdelmet eddig hőiesen állta. A tanulásba menekült. Ha kiverték az egyetemről, futott haza, a könyveihez, tanult, készült, hogy pótolhassa azt, amit az előle elzárt előadásokon nem szerezhetett meg. És jó volt közben erősítőnek a Domonkossal való barátsága. Minden találkozás után fölfrissült és új hittel feküdt neki a munkának. Most aztán ennek is vége. Domonkos elpártolt tőle.

Árpád késő éjjel vetődött haza és fázva, remegve bújt fülledt ágyába. Az éjszaka hátralévő részét átzokogta. Elsíratta minden álmát, az orvosi diplomát, a szép emberi pályát és elsíratta Domonkos barátságát is. Korán fölkel, felöltözött, aztán leült és írni kezdett. Levelet, haza, az édesanyjának. Megírta, hogy nem bírja tovább, elfogvott minden hite, minden ereje. Hazamegy. Majd otthon néz valami foglalkozás, kereset után. Talán fölveszik a Textilnél, ahol apja az életét töltötte. Majd beletanul lassankint a szakmába és lesz belőle kereskedelmi alkalmazott, macántisztviselő. Domonkosról

nem írt egy szót sem. Az csak rá tartozik, senki másra.

Óvatosan írt, hogy még a sorok közül se olvassák ki odahaza a kegyetlen igazságot.

Ugy elmerült az írásban, hogy csak ez a bizonytalan kopogtatás riasztotta föl. A második kopogtatásra halkán, elcsukló hangon suttogja:

— Szabad.

Elfelejtí, hogy az ajtót magára zárta. Csak akkor kel föl, hogy megfordítsa a kulcsot a zárban, amikor látja, hogy a kilincs lehajlik, de az ajtó csukva marad. Odalép az ajtóhoz, a szíve a torkát fojtogatja, valami veszedelmet sejt az ajtó mögött és rekedt hangon szól:

— Ki az?

— Én vagyok, Domonkos, — hallja az ajtó mögül. Árpád szörnyű hidegséget érez a szívében. Megfagy a hangja is.

— Mit akarsz? — kérdi, de a keze nem mozdul, nem fordítja meg a kulcsot.

— Engedj már be. Szeretnék beszélni veled.

— Tegnap már elmondtál mindent.

— Meg akarom magyarázni...

— Megértettem én alaposan.

— Árpád, engedj be... Annyi melegség, kérés, könyörgés van a hangjában.

Most végre megfordul a zárban a kulcs, az ajtó lassan kinyílik és ott áll Domonkos, a küszöbön, sápadtan, zavartan. Szeme Árpád szemét keresi, aztán lecsukódik és könny perdül ki belőle.

— Bocsáss meg, ne haragudj... — suttogja.

Árpád nem tudja, mit tegyen. Nem érti a dolgot. Ebben a fiúban, aki lehajtott fejjel áll most előtte, képtelen fölismerni a tegnapi Domonkost, aki az öklét emelte rá és talán meg is ütötte. A régi Domonkost érzi benne, a barátját, osztálytársát, akitől könnyezve búcsúzott el, amikor elindult vele a vonat az olasz frontra.

Domonkos is mozdulatlanul áll és a nagy csönd lassan hidat ver közéjük. Árpád keze megmozdul, fölemelkedik és szelíden símul Domonkos karjához. Domonkos fölemeli a fejét, szeméből fölszáradnak a könnyek, a következő pillanatban már mind a ketten a szobában vannak.

A vendég érzi, hogy fölösleges minden magyarázó szó, mégis beszélni kezd. Elmondja, hogy nagyon szégyelli magát a tegnapiért, hogy nem a maga jószántából vett részt a heccben. Belekényszerítették. Neki-támadtak, zsidóbérencnek minősítették. Fenyegették. Megvádolták azzal, hogy árulója a nagy ügynek, spión, aki csak azért van köztük, hogy kilesse titkaikat és elárulja terveiket az ellenfélnek. Az utóbbi időben többször megtörtént, hogy az egyetemi hatóságok jóelőre értesültek a legtitkosabb készüldésekről is és megghiúsították néhány verekedést. Az egyetemi altisztek elállták a bejáratokat, lezárták a kapukat, sőt az is megesett, hogy a fölvonuló diákcsapatnak rendőrök állták az útját.

— Gebhardt nagyon gyanús, — mondták a szemébe —, a legjobb barátja zsidó, gyakran sétál vele, biztosan annak árulja el azt,

amit a titkos táborozásokon kihailgat. Azonnal ki kellene zárni a bajtársi szövetségből.

Persze tiltakozott a gyanúsítások ellen. Tiltakoznia kellett, mert súlyos következményei lettek volna annak, ha tényleg kizárják. Elveszítette volna a sok kedvezményt, már pedig ezek nélkül a kedvezmények nélkül nem maradhatna tovább Pesten, abba kelenc hagynia az egyetemet, mehetne haza. A szülei nagyon szűkösen élnek, vagyonuk nincs, a fizetés pedig egyre kevesebbet ér. Hát tiltakozott, de akkor a fejére olvasták legnagyobb bűnét, hogy Mezei Árpád a legjobb, a legbizalmasabb barátja. Mezei pedig zsidó. Akinek viszont zsidó barátja van, az filozemita, az nem harcolhat meggyőződéssel a numerus claususért, az árulója a magyar ifjúságnak.

— Mezei Árpád tényleg a barátom. Egy városban élünk, egy házban lakunk, együtt végeztük a gimnáziumot, — mentegetőzött — soha nem vétett ellenem. Nincs, nem lehet okom arra, hogy megszakítsam vele a barátságot. Aztán meg Mezei nem is olyan zsidó, mint a többi. Rendes, becsületes, jóra való fiú.

— De zsidó! — volt a válasz. — A kivétel ebben az esetben is erősíti a szabályt. Egy rendes zsidó kedvéért nem lehet megkegyelmezni a többinek. Választanod kell. Vagy Mezei, vagy mi.

Szóval sarokba szorították. Megzavarodott, megijedt. Beismeri, gyönge volt. Megígérte, hogy teljesíti a kívánságukat, hogy nem ismeri többé a barátját. Nem hittek neki. Bizonyítékot, próbát követeltek. Ez a

próba a délelőtti verekedés volt. Velük kellett mennie, kiállania, verekednie kellett a többivel együtt. De ő nem ütött meg senkit, ha föl is emelte az öklét. Amikor aztán Árpád kimenekült a verekedők közül, megszökött ő is. Már nem törődtek vele, szökését nem vették észre. A tüntetés, a verekedés kéje elterelte róla a figyelmüket. Egész nap az uccán kódogott, csak késő este került haza. Otthon aztán várta a büntetés: az anyja levele. Rettenetes híreket tudott meg belőle. Az apja végkielégítette magát, lemondott az állásáról, otthagya a vasutat és a végkielégítésképen kapott néhányezer koronával tőzsdézni kezdett. Eleinte nagyszerűen ment a dolog, de aztán megfordult a szerencse. Minden pénze elúszott a szeszélyes tőzsdei papírokon és most ott állnak pénz, állás, kenyér nélkül. Semmijük sincs, még reményük sem, hogy Gebhardt Péter visszakerülhessen a vasúthoz. A szemébe nevettek, amikor az üzletvezetőségen megpróbálkozott vele.

— Talán nem is tudod elképzelni, hogy mi lehet a helyzet odahaza — mondta rekedten Domonkos. — Szörnyű. Ezelőtt, néhány hónappal még tele voltunk a gyors meggazdagodás reményével. Milliókról ábrándoztunk. Házat akarunk venni. Anyám angol nevelőnőt fogadott az öcsém, meg a húgom mellé. Igen, flancozni akart. Meg akarta mutatni, hogy mi vagyunk a legelőkelőbbek, a legkülönbek az egész házban. Fantasztikus tervei voltak. Estélyeket adott, előkelő vendégeket hívott. Folyt a pezsgő ezeken a buta összejöveteleken. A friss pénz

szaga sok embert csalt hozzánk. Helyi politikusokat, pártebereket, akik mindenáron arra akarták rábeszélni az apámat, hogy a legközelebbi választáson vállaljon képviselőjelöltséget. Az öregnek nagyon tetszett a gondolat. Már országgyűlési képviselőnek, államtitkárnak, talán miniszternek is látta magát. Monoklit vásárolt és autón járt. Premierbérletet váltottak a színházban. Most aztán vége mindennek. A vég nem is most kezdődött, hanem hónapokkal ezelőtt, csak hogy kifelé titkolták. Minden áron tartani akarták a látszatot, bíztak abban, hogy jóra fordul minden. Az apám kétségbeesetten próbálkozott a tőzsdei spekulációkkal, de minden kísérlete kudarcra végződött. Én már régen tudom, hogy baj van, hiszen egyre nehezebben tudták elküldeni a nekem szánt összegeket és ezek az összegek értékben egyre zsugorodtak, ha számszerűleg növekedtek is. Most aztán azt írja az anyám, hogy nincs tovább. Menjek haza, mert egyetlen koronát sem küldhetnek, hiszen otthon már kenyérré való sincs. Még vigasztal azzal, hogy odahaza is tanulhatok, legfeljebb majd vizsgázni, szigorlatozni járok föl Pestre. Azt is írja, hogy engem talán be tudnak juttatni a vasúthoz, gyakoronoknak, ha már az apám előtt végkép becsukták az ajtót.

Domonkos elővette zsebéből az anyjától kapott levelet, nagyon gyűrött volt, látszott rajta, hogy sokszor elolvashatta az, akinek szól és nagy indulatokat ébreszthetett benne. Az asztalra dobta, Árpád elé.

— Olvasd el, legalább megtudod, hogy

milyen keserves a bűnhődésem azért a tegnapi gyávaságomért.

Árpád visszatolta a levelet, aztán megfogta Domonkos kezét.

— Ne beszéljünk többet arról a tegnapról — mondta. — Elmúlt. Nem is történt semmi. Rossz álom volt csak. Hidd el, én nem haragszom. Akkor sem haragudtam volna, ha nem jössz ma el. Csak fájt volna, hogy elveszítettelek. De mondok valamit: Együtt utazunk haza. Én sem maradhatok tovább. Mi se bírjuk. Én se birom. Mind a ketten hazamegyünk. Ez a pesti kísérlet nem sikerült. Abba kell hagyni. Mászt kell kezdeni. Te bekerülsz a vasúthoz, én meg talán a Textilhez. Mind a ketten apánk életét folytatjuk. Ugy látszik, ez a sorsunk. Mikor indulunk?

NEGYEDIK NEGYED

1.

Bizony, rettenetes börtönné torzult a ház, sóhajok hídja lett a lépcsőházból, kinzókamra a meghitt ebédlőkből és a nyútt hálószobákból. A régi idők emléke kísértett minden sarokban és sírt föl éjszakánként az öreg bútorok deszkáiból. Mintha sötét átok fogott volna meg itt mindent és mindenkit. A lakók sápadt arccal jöttek-mentek, megtört szemük kifejezéstelenül meredt előre és fölöttük sötét szárnyakkal lebegett a gond.

A kripták dermesztő csöndje borult a négy lakásra. Csak éjszakánként hallatszott a hálószobák felől elfojtott suttogás: az egymáshoz riadt párok reménytelen tanácskozása. Néha veszekedés, dühös csapkodás, tehetetlen, kétségbeesett vádaskodás, hogy mindennek a másik az oka. Pokollá váltak ezek az éjszakák és megnyúltak rettenetesen. Már nem adott nyugalmat a füleddt ág, már nem hűsítenek a foszladozó párnák, már csak sírni és fulladozni lehet közöttük.

A gyerekek mindent tudtak és mindent hallottak. A nyomorúság különverte őket, kegyetlen falakat hajigált közéjük és a szülők közé, akik elkeseredésükben gyűlölni kezdték őket, legalább is azt hitték, hogy őket gyűlölik, pedig csak önmagukat gyű-

lőtek, amiért nem adhattak rájuk szép ruhákat, nem rakhatták tele tányérjaikat tápláló, jó falatokkal.

Gebhardtne állta a nyomorúság ostromát a legelszántabban. De most már kapitulált ő is. Lassankint elemésztődött minden ereje és megtört minden ellenállása. Pedig nagyon ügyesen és a legtovább leplezte, takargatta a szörnyű semmit. Ügyeskedett, szélhámoskodott, az eladogatott holmik árából melegen tartotta a konyha tűzhelyét. Az urát pedig üzte, hajszolta, hogy nézzen valami után, vagy könyörögje vissza magát valahogy a vasúthoz, látogassa sorra hajdani barátait, kollégáit, kilincseljen azoknál, akiktől talán remélhet még valami megértést, segítséget. Ezekben a hetekben gögősebb, tartózkodóbb volt, mint valaha. Nincstelenségüket lefüggönyözött ablakok mögé bújtatta és megtörtént, hogy a lépcsőházban elfordította a fejét, amikor Matináknéval találkozott. De Bálintnének, aki kis kölcsöncukorért kopogtatott be minap hozzá, nyájasan adta oda azt a négy kockát, amit az ebédlőkredenc egyik fiókjában rejtegetett utolsó tartalékként. Ugy adta oda, mintha kietlenül üres kamrájában ládászámra állna a cukor.

Most megakadt ő is. Hiába kutatott át mindent, hiába forgatta föl az egész lakást, nem talált egyetlen fillért sem. Az ebédidő pedig rohamosan közeledik, nemsokára hazaérkeznek a gyerekek, megjön Péter is, az ebédnek pedig se híre, se hamva. A tésztához való liszt ott fehérlik a gyúródeszkán, a reson mindjárt felforr már a víz, a prézlisdoboz az asztal szélén őrködik. Minden van eh-

hez az egytál tésztaebédhez, csak éppen a tojás hiányzik. Az egyetlen tojás.

Ezen az egyetlen tyúktojáson tört össze Gebhardtné minden ereje, minden hősiessége.

Még egyszer átkutatta a lakást, kiforgatta az ura szekrényben lógó ruháinak zsebét, elhuzta még a szennyesládát is, mert megtörtént nem egyszer, hogy így került elő egy-egy észrevétlenül mögéje hullott pénzdarab. De most nincs sehol, semmi.

Megáll dermedten a lisztes gyúródeszka előtt, a vállai összerándul, szikkadt arcán két könnycsepp szalad végig, tüdejéből zihálva tör föl a sóhajtás. Aztán körülnéz még egyszer a földült konyhában, majd lehajtott fejjel, konyhai ruhában, kötényesen megindul. Átmegy az előszobán, kinyitja a lépcsőházba nyíló ajtót, amely tárva-nyitva marad mögötte, lassan roskadozva megy le a lépcsőn, néhány pillanatig tétovázva áll Matináék ajtajánál, aztán becsönget, de a szeméből gyorsan kitörli a könnymaradékot.

Matinákné nyit ajtót. A vendég mindenáron mosolyogni szeretne, de érzi, hogy nagyon siralmasan festhet a kényszermosoly az arcán. Abba is hagyja. Hirtelen eszébe jut, hogy valamikor, nagyon régen, tegeződő viszonyba került ezzel az asszonnyal. Igaz, hogy azóta kerülte, nem is igen találkozott vele, nem is igen beszélgettek. Most jó lenne talán fölújítani a barátságot, megszólalni kedveskedő hangon, bizalmasan, barátnősen. De nem megy. Nincs ereje hozzá. Koldusnak érzi, annak látja magát.

— Ne tessék haragudni — mondja nagyon halkan —, egy nagy szivességet szeretnék kérni.

Matináknének eszébe sem jut, hogy tegeződtek valamikor. Beljebb tessékeli vendégét, bevezeti az ebédlőbe és helyet kínálja.

— Nem akarom sokáig zavarni — szabadkozik Gebhardtné —, csak azért jöttem, hogy...

Megakad. Nem tudja kinyögni a kívánságát.

Matinákné türelmesen vár. Hallgatása megnémítja a másikat is, aki érzi, hogy most mindjárt föltörnek újból a könnyei és odaborul a divány sarkába, hogy kisírhassa magát. Keményen harcol. Nem szabad sírni, nem szabad összetörni. Fenn kell a látszatot tartani még most is.

Mosolyog és úgy mondja:

— Olyan kellemetlen. Az uram nem hagyott pénzt itthon, elfeljtetem kérni tőle, nem gondoltam arra, hogy szükség lesz az ebédhez még valamire. Csak most, hogy a... hogy a... tésztát akartam meggyúrni... megakadtam, mert nincs a háznál egyetlen tojás sem. Kifogyott. Ha lenne olyan kedves és kölcsönözne egy tojást...

Matinákné zavarban van. Hebeg valamit, mentegetődzik, de aztán fölkapja a fejét, szinte durván megragadja Gebhardtné karját és húzza, vonszolja magával ki, a konyhába.

— Nézze, — mondja szomorúan —, hideg a tűzhely. Ma nem főzünk ebédet. Nincs miből. Nézzen be a kamrába is. Üres. Semmi, de semmi nincs itthon. Egyetlen falás-

nyi kenyér sem. Higyje el, olyan szívesen adnám azt az egy tojást. De tudja, hogy mikor láttam utoljára tojást? Talán hónappal ezelőtt. Hetek óta szalonna az ebédünk, az a reggelink, az a vacsoránk. Ma már az sem lesz. Az utolsó darabot az este faltuk föl. Nincs. Elfogyott minden. Matyi munkanélküli segélye a hét első két napja alatt elfogyott.

Gebhardtné megrettenve bámul a nagy ürességbe. Később tanácstalanul kérdi:

— Mit csináljunk?

— Matyi talán hoz haza valamit. Kora reggel elment. A gyerekekkel együtt. Azt mondta, hogy a szervezetbe megy, hátha akad valami kiegészítés. Ha nem akad, akkor kimegy a vasútra és ha lehet, hordárkodik.

— Mit csináljunk? — kérdi ismét Gebhardtné.

Matinákne végtelenül megsajnálja. Visszavezeti az ebédlőbe, maga pedig kendőt kap magára és fölszalad Bálintnéhoz.

Itt nem szól a csengő. Három nappal ezelőtt kikapcsolták a villanyórát, mert nagyon fölszaporodott a számlahátralék. Zörögni kell a kilinccsel. Nagynehezen kinyílik az ajtó.

— Ne tessék haragudni — ismétli Matinákne a másik asszony szavát —, ha lenne olyan szíves és adna kölcsön egy tojást. Holnap majd visszahozom.

— Tojást? — csudálkozik Bálintné — nagyon szívesen adnék, de éppen elfogyott. Most gyúrtam éppen bele az utolsót a tésztaiba. Maguk is tésztát főznek?

— Mi nem főzünk semmit, de Gebhardtnénak kellene.

— Gebhardtnénak? Miért nem ő kéri?

— Tőlem kért szegény, de nekünk sincs. Megpróbálom Mezeiéknél. Nekik talán lesz.

— Hol van Gebhardtné most?

— Odalenn vár, nálunk.

— Hát maguknál mi lesz az ebéd?

— Nálunk? Semmi. Nem főzök. Nincs miből. Talán az uram hoz majd valamit haza estefelé, ha megjön.

— Még mindig nincs munkája?

— Nincs.

— Borzasztó ez a nyomorúság. Én sem tudom, mi lesz. Attól félek, hogy Ferkó valami bolondságot csinál.

Bálintné könnyezik, de elborítja a könny Matinákné szemét is. A két asszony hirtelen összehorol az ajtóban és úgy sirnak együtt.

Aztán lemennek mind a ketten Mezeinéhez. Szerencsájuk van. Nem is annyira nekik, mint Gebhardtnénak. Mezeiné kölcsönadja a tojást. Marad neki még kettő. Már éppen indulnának a drága zsákmánnyal, amikor visszaszólítja őket Mezeiné.

— Várjanak már egy kicsit. Van egy nagyszerű ideám. Rendezzünk ma közös ebédet. Ugyis tészta lesz nálunk is. Összetesszük a lisztünket, egyfajtát főzünk, aztán elosztjuk négyfelé.

— De nekem semmim sincs, — szomrodik el Matinákné.

— Legközelebb majd magának lesz és másvalakinek nem lesz.

— Nagyszerű gondolat, — lelkesedik Bálintné —, de szóljunk előbb Gebhardtnénak:

Matinákné szaladni akar érte, de visszatartják. Együtt mennek be hozzá mind a hárman. Aztán megtartják az asszonykonferenciát. Most háziasszony, családanya, feleség mind a négy asszony. Rögtön megértik egymást. Fölismerik Mezeiné ötletének a jelentőségét. Egészen fölviillanyozódnak. A mai ebéd problémájának sikerült megoldása ígéretes utat nyit képzeletük előtt a jövő felé. Hirtelen megfeledkeznek minden bajról, gondról és beszélnek, terveznek, építik a jövőt. Nem a maguk egyéni jövőjét, hanem a családjukét, a gyerekeikét.

Milyen nagyszerű is lesz. Hogy eddig nem gondoltak rá. Közös konyhát vezetnek. Együtt főznek négy család, húsz ember számára. Rengeteget megtakarítanak. Élelmszerben, tüzelőanyagban, időben, munkában. Húsz ember számára könnyebb főzni, ha négyen teszik bele a tudományukat, mint öt ember számára. Kevesebbe kerül, kevesebb kell hozzá és mégis jobb, bőségesebb ebédek készülhetnek.

Aztán összehordják a mai napra szánt lisztet, tojást, zsemlemorzsát, cukrot, zsírt. Kiderül, hogy így elég lesz az ebéd a négy család számára, pedig Matinákné nem adhat semmit sem hozzá. Áthurcolnak mindent Mezeiné konyhájába és ott nekilátanak a főzéshez. Az egyik asszony összegyűrja a tésztát, a másik kinyújtja a gyúródeszkán a vékony tésztalapokat, a harmadik fölmetéli, a negyedik a tűzre, vízre vigyáz és befőzi.

Már nevetnek is, tréfálkoznak. Elgondolják, hogy milyen nagyot néznek majd az emberek, meg a gyerekek, amikor hazaér-

keznek és kész ebéd várja őket. Jó ebéd. Zsömlemorzsza, meg mákos tészta. És előtte krumplileves. Bálintné krumplit ad hozzá, Gebhardtné kamrájából kevéske tejföl kerül ki. Igazán fejedelmi ebéd lesz.

— Hogy erre nem jöttünk rá hamarabb! — mondja áradozva Gebhardtné.

Mezeiné az érdem, — udvariaskodik Bálintné. — Az övé volt az ötlet.

A négy asszony szívéből egyszerre kiköltözik a kétségbeesés, hogy helyet adjon az új bizalomnak. Boldogok, hogy egymásra találtak, hogy szövetkezhetnek egymással a már reménytelennek látszó harc továbbvívására. Boldogok, mert társaikéban a maguk sorsát ismerték föl. Fölsírték sorsuk közösségét.

— Most mi leszünk a városban a legnagyobb urak, — tréfálkozott Gebhardtné —, valamennyien három-három cselédet tartunk.

Az ebéd nagyszerűen sikerült és talán soha úgy nem ízlett, mint ezen a napon.

— „Kollektív termelésből fakad a jólét“, — állapította meg nagy komolyan Matinák Mátyás, amikor értesült a történetkről.

— Az asszonyok ösztönösen megtalálták azt az utat amelyen haladnunk kell, — mondta délután a lépcsőházban Mezei Vilmos dr. Bálint Ferencnek —, hiába, az asszony ösztöne sokkal hamarabb fölfedezi az igazságokat, mint a férfiak értelme, hosszadalmas okoskodása. Azt hiszem, most mégis rajtunk, férfiakon a sor, hogy továbbfejlesztjük asszonyaink találmányát.

Ezen az éjszakán nem volt veszekedés a

hálószobákban. Béke és nyugalom borult mind a négy lakásra. Az asszonyok a vára-
kozás boldog izgalmától nem tudtak elalud-
ni. Várták a következő napot és fölkészültek
az éjszaka nyugodt csöndjében a másnapi
ebédfőzésre.

2.

Bálinték lakásának ebédlője volt a tanács-
kozó terem. Itt ülésezett a különös vezérkar.
Azért választották ki éppen Bálinték ebédlő-
jét, mert itt volt a legnagyobb asztal. Ké-
nyelmesen elfértek körülötte akkor is, ha a
négytagu elnökség — dr. Bálint Ferenc,
Gebhardt Péter, Mezei Vilmos és Matinák
Mátyás — bizonyos esetekben szükséges-
nek tartotta önmaga kibővítését és bevont
más családtagokat is a tanácskozásba. Ha
háztartási-, vagy konyha-ügyek kerültek na-
pirendre, akkor az asszonyok voltak a szak-
előadók. Sokszor megtörtént, hogy helyet
kaptak a tanácskozó asztalnál az idősebb
gyerekek is, Gebhardt Domonkos, a vasúti
gyakornok, Mezei Árpád, a Textil legfiatalabb
irodistája, Bálint Lilike, az állástalan tanítónő
és Matinák Rózsika, akire az egész szövet-
kezet úgy tekintett már, mint Mezei Árpád
menyasszonyára. Néha még a kisebbek is.
Ha teljes ülést tartottak, akkor jelen lehetett
már minden családtag, de szavazati joguk
csak a szülőknek és a nagykorú gyerekek-
nek volt.

Eleinte mindenki tréfásan vette ezt a szövetekezést, de később, kiderült, hogy nincs rajta semmi tréfálkozni való. Igen szép eredményeket értek el vele. Az egyes családok külön gondjainak súlya négyfelé osztódott és így rögtön elviselhetőbbé vált.

— Viribus unitis! — adta ki a jelszót Mezei Vilmos és ettől kezdve így nevezték alakulatukat: Viribus Unitis Részvénytársaság.

És egyre komolyabban vették a dolgot, egyre nagyobb jelentőségük lett az egyes összejöveteleknek, tanácskozásoknak. Komoly határozatokat hoztak, komoly terveket vitattak meg és hajtottak végre. Mindenki egyformán dolgozott. Kiosztották a szerepeket és a feladatokat egymás között. A kereskedelmi szellemet Mezei Vilmos képviselte. Ő lett a Viribus Unitis kereskedelmi igazgatója. Dr. Bálint Ferenc városi összeköttetéseit érvényesítette a Hold-uccai közösség érdekében. Gebhardt Péter, aki vasúti kedvezménnyel utazgathatott, futárszolgálatokat teljesített. Matinák Mátyás volt a mindenes, segítőtársa a másik háromnak.

A vállalatot természetesen nem jegyeztették be a cégbiróságnál, bajosan is teheték volna, hiszen ennek a vállalatnak csupán egyetlen élesen meghatározott célja volt: a négy család megélhetésének biztosítása. A cél szolgálatában fölhasználtak minden alkalmasnak ígérkező eszközt és kihasználtak minden lehetőséget. Most éppen Gebhardt Péter egyik életrevalónak tetsző ötletéről folyt a vita. Gebhardt hajdani vasúttársaitól megtudta, hogy a jugoszláv cigaretta remek üzleti lehetőségeket kínál. A régi bos-

nyák dohányok felejthetetlen aromájára emlékeztető jugoszláv cigarettákat és dohányfajtákat igen szívesen vásárolják azok, akik igazi dohányosok és különbséget tudnak tenni cigaretta és cigaretta között. A csempészek rengeteg trafikárut hoznak át a határon és nagyszerű üzleteket kötnek. A jugoszlávok exportcélokra féláron árusítják a legfinomabb különlegességeket és így, leszámítva a kockázatot, száz százalékos haszonnal lehet dolgozni. Szívesen lépnek összeköttetésbe a csempészek azokkal, akik vállalkoznak a csempészett trafik értékesítésére és örömmel engedik át a haszon felét, ha megszabadulnak ettől a gondtól.

Gebhardt Péter bevallotta, hogy a csempészek közül sokat ismer. Sok közöttük a volt vasútas.

— Azt hiszem, — mondta az elnöki tanácsban —, hogy érdemes lenne foglalkozni ezzel az üzlettel. Bálint doktor a városi tisztviselők között szerezhetne vevőket, Matinák a nyomdászok és a munkások között, Mezei a kereskedőket láthatná el, én magam a vasútasokat, az üzletvezetőség tisztviselőit vállalom, bár ők jutnak a legkönnyebben jugoszláv trafikhoz. Mást már nem is igen szívnak. Vállalom ezenkívül szívesen az összekötő tiszt szerepét is.

Bálint aggodalmaskodott. Azt mondta, hogy ez jövedéki kihágás, főnálló törvényekbe, rendelkezésekbe ütközik, megkárosítja a magyar államkincstárt. Ezenkívül veszedelmes is. Ha a fináncok rájönnek, rajtacsípi őket, nagyon súlyos bírságot sóznak rájuk.

— Tulajdonképen mindenfajta kereskede-

lem illegális, — bizonykodott Mezei Vilmos Matinák lelkes helyeslése közben. — Nekünk utóvégre élnünk kell, az állam nem vállalkozik az eltartásunkra. Állásunkat, keresetünket mindannyian elveszítettük. A mai viszonyok között nem is számíthatunk arra, hogy új álláshoz jussunk. A családunk eltartásáról gondoskodnunk kell. Még mindig tisztesebb dolog csempészett cigarettákkal kereskedni, mint lopni, vagy rabolni. Én elfogadom Gebhardt úr javaslatát.

— Én is — döntötte el az erkölcsi vitát Matinák és így Bálint egyedül maradt volna ellenzéki véleményével, ha közben nem gondol arra, hogy a két lányának ruha kellene, a fiának pedig kilóg a lába a cipőből. Hát megszavazta ő is a javaslatot.

Gebhardt az egyhangu határozat kimondása után elárulta, hogy ő már meg is egyezett egy volt mozdonyvezetővel, aki megígérte, hogy néhány nap múlva átadja az első szállitmányt. Nem kell előre kifizetni az árát, tehát befektetésre egyelőre nincs szükség. Ha aztán túladnak a készleten, jön a második, a nagyobb szállitmány.

A remények valóráváltak. Kiderült, hogy tényleg nagyszerű üzleti eredményeket lehet elérni ezekkel a csempészett cigarettákkal. Kiderült az is, hogy Bálint bonyolítja le a legnagyobb forgalmat. A városházán pillanatok alatt szétkapkodták az egész készletet és azok, akiknek már nem jutott belőle, könyörögtek Bálintnak, hogy gondoljon legközelebb rájuk is. Jó eredménnyel dolgozott Mezei is. Sorra járta kereskedő-

ismerőseit és szabályszerű megrendeléseket vett föl, amikor a készlet ráeső részén már túladott, határidős üzleteket kötött. Sőt még viszonteladókkal is tárgyalt, ügynököket fogadott.

Néhány hét múlva komoly vállalattá fejlődött a Viribus Unitis. Alig győzték a sok rendelést, de szerencsére a csempészek is szorgalmasan dolgoztak és hordták az árut szakadatlanul. A szállítmányokat már készpénzzel fizették ki az árú átvételekor, azonnal.

Élvezték mindannyian az izgalmat, amivel ez a foglalkozás jár. A csempészek rendszerint vagy a kora reggeli, vagy az alkonyati órákban jelentkeztek a friss áruval, de mielőtt befordultak volna a kapun, óvatosan körülnéztek, hogy nincs-e finánc a közelben. Aztán tapasztalataik alapján figyelmeztették a Viribus Unitis tagjait, hogy ők maguk sohasse szívjanak jugoszláv trafikot. Legyenek csak továbbra is a magyar királyi dohányjövedék vevői, mert egy rossz helyen elszívott csempész-cigaretta lehet a legkönnyebben az árulójuk. De figyelmeztették őket arra is, hogy a lakásukon lehetőleg sohasse tartsanak árut. Gondoljanak arra, hogy a fináncok bármelyik pillanatban gyanút foghatnak, vagy névtelen följelentés futhat be hozzájuk, hiszen rosszakaratú, irigykedő emberek mindenütt akadnak, már pedig akkor elkerülhetetlen a házkutatás. Csak annyit vegyenek át, amennyit azonnal továbbadhatnak. Ha aztán jön a házkutatás, de egyetlen jugoszláv cigarettát sem találnak a fináncok, nincs bűnjel, nincs bizonyíték.

Be is tartották ezeket a bölcs tanácsokat és bár lassankint az egész város tudta, hogy hol lehet szerb cigarettákat szerezni, baj, meglepetés nem érhetette, nem is érte őket. Pedig kétszer estek keresztül a házkutatás torturáján. Lassankint egészen beletanultak a mesterségbe, már úgy rendezték el a dolgot, hogy nem is került a házba sohasem csempészárú. Előre megbeszéltek helyeken és időpontokban, de mindig máshol vették át a csomagokat, nem dolgoztak raktárrendszerre. Csak akkor jöttek volna kicsit zavarba, ha számot kellett volna adniuk, hogy hát miből is élnek tulajdonképen. De ezt nem kérdezte tőlük senki, mert nem éltek feltűnően, hiszen a sorsuk csak a körülményekhez képest javult kicsit emberségesebbé.

Az első hónap mérlege igen kedvező volt. A tiszta hasznot testvériesen négyfelé osztották és boldogan állapították meg, hogy majdnem annyi volt az osztalék, mint amennyit hivatalnok-, vagy alkalmazott-körükben kaptak fizetésképen.

És közben nagyszerűen dolgozott az asszonyok szövetsége is. A közös konyhát főtartották. Esténként konyhaértekezletre gyűltek össze a nők és megbeszéltek a másnapi étlapot. A költségeket szintén négyfelé osztották és kiderült, hogy a rendszer nagyszerűen beválik. Lényegesen kevesebbe került egy-egy család háztartása, mintha külön gazdálkodtak volna. Sokat takarítottak meg a bevásárlásoknál is. Piaci inspekciónkat tartottak, volt idejük és türelmük fölku-
tatni a legolcsóbb beszerzési forrásokat, na-

gyobb tételekben vásároltak és így árendeményeket értek el.

Szóval pompásan működött a szervezet és ez örömmel töltötte el mind a négy családot. Ebben a házban mindenki azt érezte, hogy ők találták meg azoknak a problémáknak a kulcsát, amelyekkel hiába viaskodnak hosszú, meddő esztendők óta a politikai, a társadalmi és a közgazdasági tudományok legelismertebb bölcsei.

— Ide jöhetne tanulni hozzánk a Népszö-
vetség is! — büszkélkedett sokszor Mezei
Vilmos.

És lassankint megszűnt ténylegesen is ebben a házban minden társadalmi különbség. Leomlottak a lebonthatatlannak hitt válaszfalak. A közös munka, a közös harc tagadhatatlan eredményei kinyitották a szemeket és átalakították a lelkeket. A közös munka, a közös harc bajtársai fölismerték életük, sorsuk tragikus egyformaságát és ez a fölismerés örömmel töltötte meg a szívéket, mert sok súlyos tehertől szabadította meg őket.

Mélyen beláthattak egymás életébe és meglepetten tapasztalták, hogy a maguk életének másolatát látják. Megismerhették egymás legtitkoltabb problémáit és azokban a maguk problémáira ismertek.

Négy család, húsz lélek, egyetlen családdá, egyetlen lélekké forrt össze ezekben a hónapokban, de ez a változás sohasem vált tudatossá. Sohasem beszéltek róla, világosan, határozottan sohasem érezték, de ösztönösen hozzáigazodtak.

A gyerekek, a fiatalok frissebb szeme éle-

sebben látta meg a csudát. A két legidősebb fiú, Domonkos és Árpád, sokszor beszélgett is róla. Bennük még élt a háború-előtti háborúságok ezer összecsapásának, gyűlölködésének, vetélkedésének emléke, ők még érezték az ártatlanul elszenvedett bántalmakat, érezték a szétporladt bilincsek hajdani szorítását és most ujjongott a szívük a föl-szabaduláson.

— Hogy megváltozott ebben a házban minden! — áradozott egyszer Árpád, amint együtt ballagott hazafelé Domonkossal. — Ha visszagondol az ember a régebbi időkre, nem is tudja elhinni, hogy ennek a mostani békének ugyanazok az emberek a szereplői, mint akik a régi háborúskodásé voltak. A házon kívül most tombolnak a legvéresebben az ellentétek, most szaggatja szét a politika a legkegyetlenebbül a társadalmat, pedig most papol minden politikus a legékes-szolóbban az összefogás szükségességéről. A házban nem beszél róla senki, de mindenki cselekszik. Ha öntudatlanul is, ha ösztönösen is. Ki gondol ma már arra, hogy Matinák Mátyás fizikai munkás, hogy Mezei Vilmos zsidó, hogy Gebhardt Péter sváb, hogy Bálint Ferenc parasztivadék? Ki gondol arra, hogy Matinák őrmester, Gebhardt, meg Bálint hadnagy, Mezei pedig főhadnagy volt a háborúban és kinek tűnik ma már föl, hogy őszintén, meggyőződésből és szívesen tegeződnek egymással. A férfiak is, az asszonyok is. A Gebhardtné nagyságos asszony, meg a Bálintné nagyságos asszony a Mezeiné ténsasszonnyal, meg a Matinákné-asszonnyal? És kinek jut eszébe leselkedni a

konyhaablakból, hogy Gebhardt Domonkos a szülői tilalom ellenére beszélget-e a fás-kamra mögött a Bálinték lányával és hogy a Mezeiék fia karonfogva sétál Matinák Rózsikával?

Domonkos bólintgatva hallgatta barátját.

— Sokat gondolkoztam én is ezen az érdekes változáson — mondta később — és rájöttem, hogy nem lehet hozzá olyan magyarázatot találni, amit törvényerejű szabályként alkalmazhatna önmagára az egész társadalom. A véletlenen múlik minden. A nepokban valamelyik újságban érdekes rajzra bukkantam. Lerongyolt hajótöröttek csoportja áll egy kicsi szigeten. A messze távolban látszik a félig már elsüllyedt hajó. A parton most kapaszkodik kifelé még egy hajótörött, de tiltakozó, elutasító kezek merednek feléje. „Erre a szigetre csak az elsőosztályú utasok menekülhetnek!“ Ezt a képet fordítva is meg lehetne rajzolni. Hogy a harmadosztályú, vagy a fedélközi utasok tiltakoznak az elsőosztályú utasok partraszállása ellen. Elgondoltam, hogy ha a végtelen tengeren egymáshoz elérhető távolságban két ilyen sziget lenne és az egyikre tényleg csak az elsőosztályú, a másikra csak a fedélközi utasok telepednének meg, aztán mind a két egyformán rongyos, egyformán nincstelen hajótöröttcsoport külön államot alkotna a maga szigetén, egész biztos, hogy emberöltők, még századok múlva is, amikor már legendává, éposszá magasztosul a „honfoglalás“ emléke, a két sziget kölcsönösen egymást tartaná, egymást érezné leggyűlöltebb, legkönyörtelenebb ellenségének. Háborúkat

viselnének egymás ellen ezek a szigetek, a két nép, egyetlen elsüllyedt hajó megmenekült utasseregének két csoportja, illetve a két embercsoport leszármazottai, engesztelhetetlenül gyűlölnék és ha tehetnék, pusztítanák, gyilkolnák egymást.

— Pedig semmi okuk sem lenne a gyűlölködésre — szólt közbe Árpád.

— Dehogynem. Gyűlölnék egymást, mert emberek, mert tudnak logikusan gondolkozni és mert nem tudnak logikusan élni. Gyűlölnék egymást, mint ahogyan gyűlöli általában az emeleti lakó a földszintit, a földszinti az emeletit és mind a kettő a másodemeleti. Mint ahogy gyűlöli a munkás a magántisztviselőt, a magántisztviselő a köztisztviselőt, a köztisztviselő a köztisztviselőt, akinek mondjuk, még doktori diplomája is van. Ez a szabály aztán fordítva is áll. Gyűlölnék egymást, mint ahogy gyűlöli a magyar a svábot, a sváb a zsidót, a zsidó a svábot, a magyar a zsidót. Ez a kölcsönös gyűlölködés csak akkor szűnik meg ideiglenesen, ha jelentkezik közben valaki, akit egyesült erővel gyűlölhetnek valamennyien. Mi, magyar magyarok, magyar svábok és magyar zsidók, emlékezhetsz rá, a háború előtt egyformán és közös erővel, közös szenvedéllyel gyűlöltük a németet, az osztrák sógort. Az osztrák sógort, a bécsi udvart ma már nem gyűlölhethük, nem gyűlölhethük elszakított nemzetiségeinket sem, hát gyűlöljük egymást. Miért? Mert emberek vagyunk. Ne hidd azért, hogy ez a mi házunk végkép leszámolt a gyűlölettel. Persze, hogy gyűlölünk most is. Nem egymást, mert hiszen fölismer-

tük sorsközösségünket a nyomorúságban és rájöttünk egymásra utaltságunkra, de gyűlöljük az egész világot. Gyűlöljük azokat a munkásokat, akiknek nem kell cigarettacsempészésből tengetniük életüket, azokat, akik olyan nagy urak, hogy lenézhetnek bennünket, amiért tőlünk vesznek szerb cigarettát. Ha történe valami olyanféle csuda az egész világgal, az egész emberiséggel, mint amilyen velünk történt, talán megszabadulna az emberiség a gyűlölködés kényszerének átkától.

— Nagyszerűen beszélsz, Domi, neked politikusnak kellene lenned.

— Hogy becsülhetsz le ennyire?

— Annyi igazságot elfújtál itt, hogy száz politikus megélhetne belőle.

— Száz igen, de egy nem élne meg.

— Pedig már láttalak, amint beszéltél, magam előtt, a hordón. Milyen szép lenne: Gebhardt Domonkos országgyűlési képviselő. Aztán: Gebhardt Domonkos pártvezér. Aztán: Gebhardt Domonkos államtitkár, miniszter, miniszterelnök.

— Marha vagy. Cinikus marha.

— Te, Domi, erről jut eszembe, hogy érdekes gondolatom támadt a napokban. Azt hiszem, fölfedeztem a legnagyobb igazságot.

— Ne mondd!

— Idehallgass. Rájöttem arra, hogy miért marhák a politikusok és miért túrik a népek a politikusok marházkodásait.

— Mert azok a marhák.

— Hallgass már. Megfigyelted, hogy ha valami országos politikus, pártvezér, vagy miniszter tiszteletére vacsorát rendeznek, a

menü mindig marhapaprikás? Annyi marhát kell szegény politikusainknak fölfalniuk, hogy lassankint a menühöz asszimilálódnak maguk is. Mivel pedig a politikai pálya öröklődik, rendszerint apáról fiúra száll, hát nyilvánvaló, hogy nemsokára bőgni is fognak. Ha pedig a tisztelt választópolgárokat csődítik össze politikai közebédre, majdnem mindig birkapaprikással traktálják őket. Már évszázadok óta. Mivel pedig a választópolgárság is öröklődő valami, hát itt a végtelen türelem magyarázata.

— Veled nem lehet komolyan beszélni.

— Igazad van. Nem tudom túlkomolyan venni ezeket a dolgokat. De nem is érdemes. Nincsenek törvények és nincsenek szabályok. Engem te pofoztál ki az egyetemről, téged meg az élet. Egyikünkéből sem lesz diplomás senki. Kvittek vagyunk. Miért kutatgassunk most már az okok után. Élni kell barátom. Lehetőleg jól élni. Olyan mindegy, hogyan jutunk hozzá. A fő, hogy hozzájussunk.

— Ez is filozófia.

Ebben aztán meg is állapotnak és jókedvűen ballagtak tovább.

Később a lányokra terelődött a gondolatuk. Arról beszélgettek, hogy nemsokára megesküsznek. Már az egész ház magától értetődőnek tartja, hogy egybekeljenek. Árpád elveszi Rózsikát, Domonkos pedig Lilit.

— Ha gyerekeink lesznek, — mondta csillogó szemmel Domi —, azoknak már önmagukban kell elintézniük minden társadalmi problémát. A te fiad önmagában gyűlölheti majd a zsidót, a magánalkalmazottat, a mun-

kást. Az enyém pedig önmagában megtalálhatja a svábot, a magyart, a parasztivadékot, a vasutast és a városi tisztviselőt. De az enyém is, a te fiad is megtalálhatja véresejtjei között a dohánycsempészt is.

— Mit nevelsz a fiadból?

— Szeretnék boldog embert nevelni belőle. Hát te?

— Én meg annak a boldog embernek a testvérét.

— Tudod mit, neked lányod lesz. Majd összeházasítjuk őket. Így aztán az unokáink véresejtjei között helyet kap az egész Viribus Unitis. Azokat sorozzák azután be valamilyen társadalmi, faji, vagy nemzetiségi kategóriába.

— Légy nyugodt, be is sorozzák.

3.

— Itt mégis csak jobb.

Ezt Bálint Ferkó mondta és a másik három némán rábólintott. Nem volt ugyan semmi észrevehető összefüggés Bálint megállapítása és a korábbi beszélgetés tárgya között, Bálint nem is fűzött hozzá semmiféle magyarázatot, mégis rögtön tudták mind a négyen, hogy mire gondol. Talán csak Martinák nem tudta, de a másik három bizonyosan. Hiszen a Koronában ültek, a hazai márványasztal mellett, ahonnan kiláthattak a kislevegő uccára és ha egy kicsit oldalt

hajoltak, hát láthatták azt az uccaszegletet is, amely egy távoli olasz városkában valamikor olyan ismerősen vetítődött hazavágyó képzeletük tükrére. Akkor csudálkoztak nagyon, hogy úgy összekerültek. A Hold-uccai ház három lakója. Összesodorta, együtt tartotta, egymáshoz kapcsolta őket a háború. Csak Matinák hiányzott. Brassóban vesztegelt alig gyógyult fejsebével. De ők, hárman, őszintén szerették volna, ha velük van, ha együtt lehetnének mind a négyen. Csudálkozva mondogatták egymásnak, hogy idehaza, az öreg Koronában, sohasem ültek még együtt. Nem is jártak a kávéházba. A világháború kellett ahhoz, hogy asztaltársakká tegye őket.

Most együtt vannak, asztaltársak és egy cseppet sem csudálkoznak rajta.

Elég sűrűn járnak kávéházba mostanában. Így kívánja a Viribus Unitis üzleti érdeke. A kávéház nagyszerű hely. Üzleti összeköttetéseket lehet szerezni, üzleteket lehet kötni, meg lehet tárgyalni az ügyeket. És itt néha, titokban, egy-egy szerb cigarettát is el lehet szívni. Jellegzetes illatú füstje elvegyül a sűrű füsttengerben. Finánc legyen, aki kiérezzi belőle.

Persze, hogy jobb itt, mint abban az olasz városban volt. Mindenkinek jobb. Ha a közvetlen gondok száma meg is sokasodott, ha véres és veszélyes is a kenyérért folytatott harc, de azért más, mint az a másik volt. Itt tudja az ember, hogy miért. Itt lehetnek egyéni céljai. Itt érzi azokat, akikért viaskodik. A jelenlétüket, a közelségüket, a szívük dobbanását, a vágyaikat, álmaikat érzi. Ott

nem érezhetett semmi mást, csak a szörnyű távolságot és a rettenetes céltalanságot.

Hallgatnak mind a négyen és bámulnak ki az ablakon. Mintha csak most látnák először a mindennapos képet.

Jönnek-mennek az emberek az ablak előtt és benn, a füstösmennyezetű kávéház asztalai között is. A sarokban öreg kereskedők vivják örök alsócsatájukat. Kopasz koponyájuk fénylik a verejtéktől. Messzebről a csorba billiárdgolyók finom koccanása hallatszik, ha el nem nyomja ezt a hangot a pincérek lármája, a feketekávés poharak és a tálcák zörgése. A másik sarokban politizálnak a törzsvendégek. Szidják a kormányt és sokallják az adót.

Csupa itthoni zaj, meghitt, barátságos láрма, idegzsongító, pihentető hangzavar.

Néznek ki az ablakon, figyelik a járókelőket. Csak Mezei bújik el az ujságja mögé.

— Nézd csak, — szólal meg hirtelen Gebhardt és megérinti Matinák karját —, odanézz.

Matinák néz és látja, hogy az ablak előtt lassan elsétál egy összesimuló fiatal pár. Az ő Rózsikája, meg Mezei Árpád.

Most Matinák érinti meg Mezei karját és mutat kifelé.

A két apa arca megértően mosolyog, Bálint pedig ismét az olasz kávéházra gondol és képzeletében látja az ablak előtt a frissen érkezett önkéntest, Gebhardt tanácstalanul nézelődő fiát, akit az utolsó transzporttal parancsolt ki a háború poklába a császár parancsa.

— Így mégis csak jobb — mondja hango-

san és a többiek mosolyogva bólintanak rá.

— Mikor esküsznek? — kérdi Gebhardt Péter.

— Még nem beszéltünk róla, — válaszolja Mezei. — De azt hiszem, még az idén.

— Domonkosék sem várnak már sokáig.

— Nincs is értelme a sok várakozásnak, — teszi hozzá Bálint.

— Novemberre talán kinevezik a fiút.

— Lilike is bízik abban, hogy megválasztják tanítónőnek. Kettőjük fizetéséből már megélhetnek valahogy. Legalább elkezdhetik az életet.

Ismét hallgatás következik. Mindenki a jövőre gondol. Azt találgatja, szebb lesz-e, jobb lesz-e a fiatalok élete, mint amilyen az övéké volt. Igaz, hogy ők nehezebben kezdek, de talán majd könnyebben folytathatják.

Ahogy így ábrándoznak, az asztalhoz lép a Schwarcz úr. A kis púpos. Érdekes, ismert figurája a városnak. Nyugtalan természetű, fürge emberke, aki fáradhatatlanul cipeli éjjel-nappal púpját és apró-cseprő üzleteket köt. Gyufát, levelezőlapot, könyveket árul. Titokban pornográf képeket is. Mindig rejteget néhány ilyen üldözött mulatságot hatalmas zsebeinek mélyén és ha megfelelő médiumot sejt egyik-másik öregúrban, diszkrétan meg is mutatja, föl is kínálja. Hordár- és postásszolgálatokat is teljesít. Üzeneteket hoz és válaszokat visz. Üzletek nyélbeütésénél segédkezik. Tippeket ad. Ötletei vannak. Állítólag leskelődik is a féltékenyebb természetű férjek számára. Kilesi feleségük titkos útjait és lelkiismeretesen referál megfigyeléseiről. Sok válóperben töltötte már be a

koronatanu szerepét. De sorsjegyarúsítással is foglalkozik. Nagyszerűen ért hozzá. Ugy ad el minden egyes sorsjegyet, hogy szinte garantálja hozzá a főnyereményt.

Most is sorsjegyeket kínál. Ismer mindenkít névszerint és tudja, kinél milyen hangot kell alkalmaznia. Nagyszerű szeme van, száz ember közül is ki tudja választani azt, akinél a legbiztosabban ér el eredményt.

Most Bálint a kiszemelt áldozat. Felé kínálja a legyezőként tartott sorsjegyeket.

— Nagyszerű alkalom a meggazdagodásra főjegyző úr! — mondja bizalmasodva. — Négyezer pengő főnyeremény. Szerencsés esetben hatszáz ezer. Teccik tudni, hogy mennyi tengerpénz az a hatszáz ezer pengő? A világon sincs annyi együtt. Mégis meg lehet nyerni. Minden második sorsjegy nyer. Nincs rizikó. A kis Schwarcz nem csap be senkit.

— Menjen tovább Schwarcz ur, — szól kedvetlenül Bálint —, nincs nekünk kidobni való pénzünk.

— Kérem, a szerencse az nem bolondság. A szerencsét ki kell próbálni. Tessék nézni ezt a számot. 69.877. Biztos szám. Két hetes is van benne. És nincs benne hatosnál kisebb. Ha nekem hat pengőm lenne, én bizony vennék belőle legalább egy negyedet. Szerencsés esetben az is százhuszonötezer pengő. Főjegyző úr, tudja, hogy mennyi az a százhuszonötezer darab ezres?

Gebhardt Pétert idegesíti már a kis püpos fecsegése. Nyersen szól rá, hogy álljon odébb. Matinák is feléje bök a könyökével. Mezei pedig az újság mögé bújik.

De Schwarcz úr nem tágít. Észrevett valamit Bálint szemében, közelebb tolakszik hozzá és úgy kínálja tovább a sorsjegyet.

— Egyszer próbálja csak meg főjegyző úr. Nem mondom, hogy biztos, a kis Schwarcz tisztességes ember, ilyen hülyeséget nem mond soha. De valószínű. Van rá lehetőség. Próbára kell tenni a szerencsét.

— Mutassa csak, — szól hirtelen Bálint és nyújtja a kezét a sorsjegyért.

— Tessék csak jól áttanulmányozni. Háttul van a játékterv. Addig én körüljáróm az asztalokat, majd visszajövök érte.

És a púpos odanyom négy sorsjegyet, a 69.877 számú sorsjegy négy negyedét Bálint kezébe, aztán fürgén tovább áll.

Gebhardt bosszankodva nézi.

— Csak nem örültél meg, hogy sorsjegyet vegyél? — mondja. Matinák csóválja a fejét.

— Nincs szerencsel — bölcselkedik.

Mezei fölnéz az újságból. Meglátja Bálint kezében a sorsjegyeket. Legyint és tovább olvas.

De Bálint hirtelen beszélni kezd.

— Nézzétek, én megvenném ezeket a sorsjegyeket. Nem tudom miért, de úgy érzem, hogy meg kellene egyszer próbálni. Hátha. Hátha igazságos lesz egyszer, kivételesen a sors. Vegyük meg a Viribus Unitisnek. Közösen. Vállalati alapon. Lehet, hogy bolondság, hogy esztelenség. Hogy hiába dobjuk ki az ablakon az érte járó huszonnégy pengőt, de lehet, hogy nem hiába. Tudom jól, hogy huszonnégy pengő óriási összeg. De hátha sikerül. Aztán meg én

úgyis a leggyámoltalanabb tagja vagyok ennek a mi részvénytársaságunknak. Én adom hozzá a legkevesebbet. Tapasztalhatatok, hogy nem is szólok nagyon bele a dolgokba, mert érzem, tudom, hogy nem értek hozzá. Csak azt igyekszem elvégezni, amivel megbíztok. Most kérek benneteket, fogadjátok el ezt az első javaslatomat. Vegyük meg a sorsjegyet. Kísértsük meg a szerencsét.

Matinák szemén látszott, hogy benne már fölébredt a hajlandóság. De Gebhardt hűvösen nézett a sorsjegyekre. Józansága tiltakozott az ilyen hazárdirozás ellen. Nem látott semmi realitást sem benne. Mezei fölfigyelt Bálint izgatott hangjára.

— Én nem bánom, — szólt —, vegyük meg.

— Én sem bánom, — mondta Matinák.

Mind a hárman Gebhardtra néztek.

— Meg kell hajolnom a többség akarata mellett, — mondta az kedvetlenül.

— Schwarcz úr! Schwarcz úr! — kiáltotta Bálint.

— A púpos már jött is. Nyújtotta piszkos markát.

— Huszonnégy pengő.

Gyorsan összeadták a pénzt és odatolták elébe.

— Sok szerencsét hozzá főjegyző úr. — bícsúzott és szaladt tovább egy másik asztalhoz.

Ők négyen nézegették, forgatták a kezükben a bankóformájú sorsjegyeket.

Tanulmányozták a játéktervet és szemük szomjában habzsolta a számrengeteget. Ezer

pengő, tízezer pengő, húszezer pengő, négyszázezer pengő, szerencsés esetben, a kétszázezer pengős jutalommal együtt, hatszázezer pengő...

... Ennyi pénz tényleg nincs, nem lehet a világon.

— Én örülnék, ha legalább a sorsjegy árát visszanyernénk, — mormogta Gebhardt.

— Legfeljebb elvesz a pénz — vonogatta a vállát Matinák —, utóvégre mi jut belőle egyre-egyre. Hat pengő. Gondoljuk, hogy hat doboz Vardar vészett el.

— De négyszer hat az huszonnégy. — Ellenkezett Gebhardt.

— De egyre csak hat jut.

— Most már mindegy, — szólalt meg Mezei —, kár vitatkozni rajta. Megvettük, el tesszük a sorsjegyeket. Ha megnyerjük a főnyereményt, mert akármit beszélsz, Péter, megtörténhetik ez a csuda, hát Ferkónak szobrot emelünk.

— Arra kérlek benneteket, — mondta Bálint —, hogy ne szóljatok róla senkinek. Odahaza se. Ha sikerül, annál nagyobb lesz az öröm.

Szétosztotta a sorsjegyeket és azok mind-egyike külön-külön tárcába bújt el.

Nem is beszéltek róla többet, nem is igen gondoltak rá. Legfeljebb Bálint lelkében színesedett tovább az álom. Mi lenne, ha mégis rámosolyogna a szerencse? Hát először is beíratná fiát az egyetemre. A két lányát pedig úrimódon adná férjhez. Ő pedig, a feleségével, elvonulna valami csendes, családi kertesházba, a maga házába...

Este, amikor lefeküdt, megnézte, hogy

meg van-e a sorsjegy. Ott lapult összehajtogatva a tárcája legbelső rekeszében.

Boldogan aludt el és nagyon szépeket álmodhatott, mert másnap reggel azt kérdezte tőle a felesége, hogy miért nevetett föl olyan sokszor álmában.

4.

Ezen a napon látszólag csupa jelentéktelen dolog történt. De csak látszólag, mert hiszen mindennek, ami történik, fölmérhetetlenül nagy jelentősége van. A történéseket láthatatlan kapcsolatok fűzik össze egyetlen és végtelen lánczá és bizony ebben a láncban pontosan egyformán jelentős szerepe van minden láncszemnek. Ha csak egy elszakadna, egy kiesne, egy bizonyulna gyöngébbnek, mint a többi, hát elszakadna a lánc, elkövetkezne a világ vége és mindeztől belezuhannánk abba a semmibe, amely fölött éppen ez a lánc tart bennünket.

Hogy hol kezdődött a lánc és hol fog végződni, azt nem tudja és nem is fogja tudni soha senki. Csak annyi bizonyos, hogy egyszer, valahol elkezdődött és a legelső láncszem már magában viselte minden utánkövetkezőnek a rendeltetését. Ezért nincs a dolgoknak kezdetük és nem lehet végük. Egyik belekapcsolódik a másikba, nem önmagáért, hanem azért, hogy átmenet legyen a harmadikhoz.

És nincsenek véletlenségek. Minden tuda-

tosan, tervszerűen történik, ha a gyöngé ember értelem nem is tudja fölfedezni ennek a tervszerűségnek a titkait. Talán a hinduk sejtették meg a legjobban, de azért az ő sejtésük is mérhetetlenül messze térfereg-
het az igazi igazságtól. És mivel a mérhetet-
lenségben, a végtelenségben nincsenek tá-
volságok, hiszen a legnagyobb távolság is
pontosan úgy aránylik a végtelenséghez,
mint a legparányibb, a hinduk elmosódott
sejtése sem többet ér, mint a miénk. Most
mégis, hogy a Hold-uccai mese elérkezett
ehhez a naphoz, a krónikás pihentetőül el-
mond egy ősrégi indus mesét, amit valami-
kor nagyon régen olvasott, vagy hallott va-
lahol, de az is lehet, hogy csak álmolta.

A mese a maharadzsa öreg szolgájáról és
a halálról szól. Az öreg szolga az öregség
békéjével és nyugalomával a szívében sétált
a főváros tarka, forgalmas uccáján. Néze-
gette a körülötte kavargó életet, hallgatta a
fakirok kiáltzásait, a kígyóbüvölők titokza-
tos muzsikáját, gyönyörködött az uccai ba-
jadérok kecses táncában. Öreg szolga volt
már, a maharadzsa udvarának megszokott,
de hasznat már nem sokat hajtó bútorda-
rabja. Hosszú, hosszú évtizedekig szolgált a
maharadzsa udvarában, szolgált ennek a
mostani fiatal hercegnek már a nagyapját
is, az apját is. Most már nem parancsoltak
rá semmiféle munkát, hagyták, hogy kedve
szerint éljen az öreg, dolgozzék, ha arra tá-
mad kedve, üldögéljen a dúslombú fák ár-
nyékában, nézze a furcsa formájú felhőket
és izengessen velük azoknak, akik lassankint
elmaradoztak az életéből, amikor lelkük

vagy virágba, vagy madárba költözött, hogy közelebb kerüljön a Végső Béke szent és áhított boldogságához. Öreges, reszkető járással szívesen sétált az öreg szolga a városban is, nézdelődött a bazárok körül. Szép öreg volt, hosszú lengő szakálla bölcsnek mutatta és a fiatal legények, a fiatal lányok, akiknek szívét igájába törte a szerelem, titokban szívesen kérték ki bölcs tanácsait.

Szerette az öreg a maga alkonyodó életét és sohasem gondolt a halálra. Minél több esztendő suhant el a feje fölött, annál idege-
nebbnek, távolibbnak érezte ezt a rejtelmes valamit.

Éppen ezért döbbsent meg, amikor az ucca legnagyobb forgatagában megpillantotta váratlanul a halált. Éppen olyan volt, mint amilyennek nagyanyja meséje rajzolta le végtelennek tetsző időkkel ezelőtt neki, a kis, ijedtszívű gyerkőcnek. Rögtön ráismert és rémülten igyekezett elbújni előle. Az ucai tömeg közepébe furakodott és már-már azt hitte, hogy sikerült a bújócská, már huncut mosoly játszott ráncaival hófehér szakálla mögött, amikor hirtelen ismét maga előtt látta a halált. És látta, hogy annak nagy, sötét, üres szeme pontosan ránéz, őt nézi. Az ijedtség szinte szoborrá merevítette és sápadtan bámult a halál arcába. A halál pedig csudálkozva nézett vissza rá, csudálkozott sötét szeme, csontarca, de csudálkozott karjának mozdulata is.

— Hát te még itt vagy? — szólt a halál rekedt pincehangon és a szolga szerette volna térdre vetni magát előtte, hogy kikönyö-

rögiön tőle még egy kis darab életet, de mire ezt a vágyát öreg szíve cselekedetté válthatta volna, a halál már nem volt sehol. Eltűnt nyomtalanul.

Az öreg szolga szívében csak egy pillanattig lángolt fel a megszabadulás öröme, de aztán annál kegyetlenebb rémület rázta meg.

— Menekülj, menekülj! — kalapálta a szíve szüntelenül.

A rémület visszalopta az öreg, reszketős lábakba a fiatalságot. Ezek az öreg lábak úgy futottak végig az uccán, mintha egy húsz esztendő legényt röpitettek volna a szerelmese felé.

Az öreg egyenesen a palotába futott, annak is a legbelső szobájába, ahol a maharadzsza trónja állott. Itt, a trón előtt, arcra borult és úgy könyörgött.

— Becsülettel szolgáltam nagyapádat, apádat én uram és szolgáltalak téged is, amíg csak az erő ki nem száradt két karomból. Soha nem kértem tőled semmi külön jutalmat. De most egy nagy kéréssel fordulok hozzád. Azt kérem, hogy ajándékozd nekem leggyorsabb paripádat.

— Minek ez neked, kedves, öreg szolgám? — kérdezte szelíden a maharadzsza.

— Ne kérdezz sokat, mert nincs időm. Menekülnöm kell. Az imént találkoztam a halállal és tudom, értem jött, engem akar elvinni. Add nekem, uram, a leggyorsabb paripádat, hogy elmeneküljek előle unokámhoz Dsaspurba. Ott nem talál rám.

A maharadzsza aranyszíve megnyílt az öreg szolga felé és rögtön kiadta a parancsot, hogy vezessék ki a márványistállóból

a legszebb, a leggyorsabb lábu paripáját.

Az öreg föl pattant a lóra, amely szélesebben vágott neki a nagy útnak és vitte, röpitette a megrémült öreget Dsaspur felé. Az út fehér pora lassankint eltakarta tovaszáguldó alakját az utána bámuló tekintetek elől.

A maharadzsza délután elgondolkozva sétálgatott gyönyörű kertjében. Nézte a buja virágokat, a pompás magnoliákat símogatta, aztán megállt egy terebélyes mangófa előtt. Egyre az öreg szolgára gondolt. Sajnálta szegényt, amiért annyira megrettent a haláltól. Amint így gondolkodik, egyszer csak látja, hogy ott ballag a halál a kert egyik árnyékos útján.

— Megállj! — kiáltott rá. — Szeretnék valamit kérdezni tőled.

A halál odament hozzá, keresztbe tette csontkarját a mellén, mélyen meghajolt és szólt:

— Várom kérdésedet bölcs maharadzsza.

— Mondd, miért üldözöd te az én öreg szolgálmat, hiszen nem vétett az neked semmit, becsülettel élt és dolgozott, amíg bírta a munkát a karja és szívében nyoma sincs az álnokságnak.

— Tévedsz uram, — rázta zörgő fejét a halál —, én nem üldözöm a te öreg szolgálmat. Igaz, találkoztam vele ma délelőtt és nagyon csudálkoztam, amikor megláttam. Csudálkoztam rajta, hogy itt látom, amikor én azt a parancsot kaptam, hogy ma, napszálltakor, Dsaspurból vigyem el...

Ez a mese is azt bizonyítja, hogy létezik az a végtelen lánc és hogy azok a láncsze-

mek szabályos rendben kapcsolódnak egymásba. Nincs törés, szakadás rajtuk sehol. Ha a halálnak napszálltakor Dsaspurból kell elvinnie az öreg szolgát, akkor egészen biztos, hogy onnan is viszi el, akkor is, ha dél előtt még száz mérföldnyire találkozik Dsaspurtól vele. Az öreg szolgál szívében rémületet ébreszt az a homályos érzés, hogy miatta esetleg megszakadhat a lánc, de azért azt hiszi, hogy a halál elől menekül a naharadzsa leggyorsabb paripáján, pedig hát éppen a halálhoz menekül. Nem az életét, a láncot kell megmentenie.

Onnan fogja elvinni a halál, Dsaspurból, unokája mellől, napszálltakor, pontosan úgy, ahogyan megparancsolták neki. Nem most, hanem még akkor, amikor minden múlt, minden jelen és minden jövő az idők kezdetének méhében szunnyadt.

Az öreg hindu szolgának ott kellett ténfergnie az ucca forгатagában, mert csak ott találkozhatott a halállal. Pedig — látszólag — milyen jelentéktelen történés volt az, hogy éppen ott ténfergett. Ténfereghetett volna másutt is, üldögélhetett volna a palota kertjében, a mangófa alatt, nézhette volna a patok kristályvizében játszó ezüsthalkat. De ő az uccán ténfergett.

Mindennel így vagyunk. Az okát nem ismerjük semminek, csak elfogadjuk a dolgokat és nem gondolunk arra, hogy mindennek egyformán nagy és egyformán kiismerhetetlen jelentősége van.

Annak is, hogy Bálint Lili szive ezen a reggelen boldogsággal, örömmel volt tele,

amikor fölébresztette az ablakon beözönlő májusi napsugár. Nagyon szépet álmodhatott, de hiába húnyta le néhány pillanatra a szemét, álmára már nem tudott visszaemlékezni. Csak az álom szépségének emléke maradt meg a lelkében, mint valami eljövendő öröm előrevillanó fénye.

Viszont Gebhardt Domonkos egész éjjel nem tudott aludni. Komisz napja volt tegnap, sok-sok reménységét hervasztotta el. Ugy volt, hogy végre kinevezik gyakornokká a vasúton, hogy bekerül a státuszba. A kinevezések meg is érkeztek, de az ő neve ismét hiányzott a listából.

— Majd legközelebb, — vigasztalta tegnap a főnöke. De bizony nem nagyon vigasztalódott meg ettől a biztatástól, hiszen olyan sokszor hallott már efféléket. Az esküvőt most ismét el kell halasztani. Ki tudja, mikor tarthatják meg. Reggel mégis, amikor elindult hazulról, — maga sem értette miért —, napsugaras volt a lelke. Vidám várakozás mosolygott benne, megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan, bizonytalan örömvárás.

Matinákne csunyán összeveszett az urával. A veszekedésnek tulajdonképen nem is volt különösebb oka. Matinák, mint minden reggel, most is cigarettára gyújtott az ágyban. Óvatosan tartotta a cigarettát, hogy a hamuja ne eshessen a párnára, vagy a takaróra, mert bizony többször megtörtént, hogy kiégette a drága huzatot.

— Egyszer még magadra gyújtod az ágyat! — szölt rá a felesége.

— Láthatod, hogy vigyázok, — intette le Matinák.

— Ezt mondod mindig, mégis összeégettél már mindent. Mi a fenének kell pöfékelni az ágyban. Ha már nem tudsz megszokni arról a ronda bagózásról, hát kelj föl előbb és úgy gyújts rá.

— Hallgass már, Rózsi, ne zsörtölödj mindig. Huszonöt év óta megszokhattad, hogy az ágyban szívom el az első cigarettát.

— Nem szoktam meg és nem is fogom megszokni. Ha kiégeted a párnát, nekem lesz gondom, bajom belőle.

— Nem égetem ki, vigyázok.

— Vigyázok, vigyázok, aztán kiégeted mégis.

— Nem égetem ki.

— De igenis kiégeted.

— Azért se égetem ki. — Most már villogott Matinák Mátyás szeme.

— Azért is kiégeted.

— Nem égetem ki, — ordította Matinák és dühében úgy belenyomta a cigaretta parázsát a párnájába, hogy azon pengőnyi luk pörkölődött rögtön, mire Matinákné győztes zokogással rohant ki a szobából és alaposan becsapta maga után az ajtót.

Mezeiéknél szintén baj történt. De ennek az asszony volt az oka. Nyitva felejtette a fürdőszoba ablakát és amikor benyitott a hálószobába, az ablak becsapódott és az üvege ezer darabban hullt ki belőle.

Nyári zivatarok voltak ezek a bajok, ha hagytak is valami nyomot a hangulatokban, minden elsímult, amikor a négy asszony megkezdte az ebéd főzést. Hogy mi lesz az

ebéd ezen a csütörtökön, azt már tegnap este elhatározták. Lesz rántott leves, azután spenót tükörtojással.

— Ökörszemmel, — mondta Bálintné —, mi így hívtuk odahaza a tükörtojást.

— Csináljunk hozzá néhány bundás-kenyeret is, — javasolta Gebhardtné.

— Nekünk nem kell, — jelentette be Mezeiné —, mi valamennyien utáljuk a bundáskenyeret. A gyerekek se szeretik. Az uram egyszer, nem sokkal a háború után, spenótotól, tányérostól úgy a falhoz vágta, hogy még most is meglátszik a nyoma. De nehogy célozzatok rá előtte, mert nagyon restelli a dolgot.

— Akkor csináljunk a bundáskenyér helyett valami könnyű sült tésztát. Jól esik az a spenót után — ajánlotta Bálintné.

Végül is palacsintában állapodtak meg. Baracklekváros palacsintában. Egy-egy személyre három darabot szántak, tehát hatvan palacsintát kellett sütniük.

Aztán kiderült most is, mint minden egyes alkalommal, hogy a spenótért senki sem rajong. Mindenki csak úgy ímmel, ámmal eszi meg, csak azért, mert nincs más. A palacsinta meglepetés és vigasztalás volt. Rendkívüli ebédpótlék. A spenót-ebédből sarjadt nyomott hangulatot egyszeribe föloldotta és így mindenki jókedvűen állt föl az asztaltól.

Csak Bálint Ferkó volt nyugtalan, de nyugtalanóságának nem árulta el az okát. Rögtön ebédután elment hazulról, nem is feküdt le egy félórácskára, pedig ezt a délutáni szuadikálást nem engedte volna el a

világért sem. Most azt mondta, sűrgős dolga van és még nem tudja, mikor kerül majd haza. Vacsorára föltétlenül itthon lesz.

Gebhardtékhoz délután levelet vitt a postás. Gebhardt bontotta föl a levelet, nem vette észre, hogy az a feleségének szól. A borítékból ügyvédi fölszólítás került elő. A nagyságos asszony tartozik a kalapjáért tizenkét pengővel és mivel többszöri felszólítás ellenére sem egyenlítette ki számláját, most az ügyvéd szólítja föl, hogy három napon belül annál is inkább fizessen, mert ellenkező esetben kénytelen lesz ügyfele érdekeinek védelméért a bírósághoz fordulni.

Gebhardtot éktelen haragba hozta a levél. Nem is tudott arról, hogy kalapot vett a felesége. Így kell, utólag értesülnie minderről. Mégis csak hallatlan!

Tajtékozva robbant be az ebédlőbe és fenyegetően lobogtatta a fölszólító levelet.

— Mit jelentsen ez?! — kiáltotta a gyanútlan asszonyra, aki éppen harisnyát stopolt a nyitott ablak mellett.

— Ne kiabáljon, ha lassabban mondja, akkor is megértem, — intette le flegmatikusan az urát. — Nem kell az egész Holduccának tudni, hogy milyen goromba.

— Tudni akarom, hogy mi ez? — mondta már csöndesebben, de azért toporzékolva Gebhardt.

— A maga kezében van, olvassa el, ha olyan kíváncsi rá.

— Ügyvédi fölszólítás — hörögte a férfi.

— Ja, a kalapos, — legyintett az asszony.

— Ne legyintgessen itt, hanem mondja meg, mikor vett kalapot?

- Még az ősszel.
- És miért nem fizette ki?
- Mert nem adott rá pénzt.
- Ha nem volt pénze, mért vett kalapot?
- Mert hajadon fővel nem járhat senki.
- Volt kalapja.
- Volt hát, de kiment a divatból.
- A mi helyzetünkben...
- A mi helyzetünkben sem füttyülhetünk a divatra. Csak nem teheti föl az a lány az anyja tavalyelőtti kalapját.
- Hát nem magának vette?
- Nem hát.
- Mért nem mondta?
- Miért nem hagy beszélni? Mindig a szavamba vág.
- Most mégis ki kell fizetni. Honnan vegyünk tizenkét pengőt.
- Megelégszik az a kalapos három pengővel is. Éppen ma akartam bevinni hozzá ezt a három pengőt. A többit majd legközelebb.
- Igy aztán helyreállt itt is a béke.

Bálint kávéházban ült. Egyszerűen. Idegesen dobolt a márvánvasztalon. A feketéjét már régen megitta, azóta megivott három pohár hideg vizet is. Minduntalan az órát nézte és kémlelt ki az uccára. Leste a gyereket, aki a délutáni lapokat hozza az állomásról.

Végre megpillantotta. Fölugrott a helyéről, elébe szaladt és valósággal kitépte az újságot a kezéből.

Aztán visszaült a helyére és reszkető kézzel lapozni kezdett benne. Végre megtalálta, amit keresett: az osztálysorsjáték mai

huzásának eredményéről szóló tudósítást. Tágrapattant szemmel meredt a vastagabb betűkkel szedett első számra: 69.877

Félhangosan, eszelősen olvasta:

„A négyszázezer pengős főnyereményt és a kétszázezer pengős jutalmat a 69.877 számú sorsjegy nyerte meg“

Az újság kiesett a kezéből. Arca vonaglott. Azt hitte rögtön megőrül. Vagy talán álmodik. Hirtelen fölkapta a földről az újságot. Maga elé terítette, aztán kitépte belső zsebéből a tárcáját, kiráncigálta belőle a sorsjegyet és ámuló szemmel olvasta le róla a számot: 69.877.

Viselkedése föltűnt a kávéházban. Többen feléje néztek, majd a pincér is odament hozzá.

— Valami baj van, doktor úr?

— Semmi, semmi — hebegte gyorsan és eltakarta az újsággal a sorsjegyet.

Csak ezt élje túl, ezt az örömet, — gondolta rémülten magában és a félelemtől, hogy most valami baj történik vele, kijózanodott. Fölhajtott még egy pohár vizet, aztán már nyugodtan hívta a főpincért is kifizette a feketéjét. A sorsjegyet óvatosan elrejtette a tárcájában, az újságot összehajtogatva gyűrte a zsebébe. És indult.

Hazafelé. A Hold-uccába, amelynek lépcsőházában éppen most csókolta meg egymást két gyerek: Árpád és Rózsika.

— Milyen véletlenül múlik minden, — gondolta az úton Bálint Ferkó —, ha az a szerencsekerék csak egy tizedmiliméterrel forog kevesebbet, vagy többet, ha az a töméntelen szám csak egyetlen hajszálnyival

keveredik másképen, vagy ha annak az árvalánynak az újja kicsit megrezdül... ha nem jön akkor az asztalukhoz a Schwarcz úr, vagy ha másik sorsjegyet kínál nekik... ha nem mennek akkor délután a kávéházba... ha nem alakítják meg a Viribus Unitist... ha nem veszi el az állását... ha nincs háború... ha nem vesz éppen a Hold-uccában lakást... ha nem is épül fel az a Hold-uccai ház...

...De hiszen mindennek úgy kellett történnie, mint ahogy történt, mert nem történhetett másképpen. Hiszen a világ teremtésének, nem is a teremtésének, hanem a teremtés elhatározásának pillanatában elintéződött már ez a doolg...

ZÁRÓ AKKORDOK

Huszonötésztendő nagy idő. Negyed évszázad. Alig kevesebb egy emberöltőnél. De olyan hosszú negyedszázada talán nem volt Európának, mint az, amelyik a Holduccai ház bokrétaünnepélye óta eltelt. Pedig, ha visszagondol a tanácsos úr azokra az aranyos-hangulatú napokra, úgy érzi, mintha csak tegnap történt volna minden. Tudjuk jól, hogy mi okozza ezt a csalódást. Éppen az, hogy olyan sok minden történt az elröppent huszonöt év alatt. Háború volt, forradalmak viharzottak át a világ fölött, trónok omlottak össze, nemzetek porladtak el, új államok születtek, régi ideálok hulltak a porba és újak röppentek a horizontra. Rettenetes sok minden zsúfolódott össze ebben a két és fél évtizedben. Egymást érték a világszenzációk és a lelki földrengés, amely ezerkilencszáztizennégyben kezdődött, vagy csak akkor vette észre a béke csalóka biztonságában süketségre hajló emberiség, még most is tart és talán nem is lesz vége már soha.

Minden megváltozott azóta. Megváltozott a társadalom, megváltoztak a népek, a nemzetek, átalakult az élet és a kisváros képe is. Új paloták épültek az öreg városháza körül, új városrészek nőttek ki a földből, régi uccák tűntek el. És eltűnt sok-sok régi em-

ber, régi ismerős. A nagybajúszi tűzoltóőparancsnok régen a temetőben pihen és talán csak az zavarja örök nyugalmaiban, hogy mégsem sikerült férjhezadni sógornőjét. Utódának szintén nagy a bajúsa, úgy látzik ebben a városban tradíció a nagybajúszi tűzoltóőparancsnok. De ez a fiatalember: az új generáció. Tele van a feje mindenféle bolondsággal, örültje a motornak és ha rajta múlna, hát még a városi közigazgatást is motorizálná. Meghalt az öreg vámfelügyelő is, de — mint rendes családapához illik — megvárta, amíg legkisebb gyereke is kiröppent a családi fészekből. A hivatalokban csupa új ember ül. A régi nyugdíjasok egytől-egyig elmaradoztak az uccáról és a sétatérrel, a városháza közelében új nyugdíjasok üldögélnek. De azért éppen olyanok, mint a régiak voltak. Ők is irigykedve, ellenségesen nézik reggelenként a hivatalba siető tisztviselőket és mindegyikben az íróasztaltrónok bitorlóját látják. Így üldögélnek, sétálgatnak délig, ezüstnyelű botok reszketnek ráncos kezükben, kifejezéstelenül bámulnak maguk elé, motyogva beszélnek néha, zsörtölődnek, szidják az új világot. Végül majd elcsöndesednek ők is és megszokott sétatéri padjukat is átengedik azoknak, akik előbb az íróasztalukat bitorolták el tőlük. Örök körforgás az élet. Változás — ha szigorúan vesszük — nem is igen adódik benne. Születnek, élnek, megvénülnek és meghalnak az emberek. A régi helyett mindig újak jönnek, aztán lehallanak, eltűnnek, mint a falevelek.

A változást csak az érzi, csak annak fáj,

aki túléli saját korosztályát és aki végül egyedül marad.

A tanácsos úr bölcs ember. Ha érzi, ha látja is a töméntelen változást, ha sajnálja is az eltűnt hajdani cimborákat, könnyű szívvel gondol az elmúlt dolgokra. Azt hirdeti, hogy minden elmúlik, mert a dolgok rendeltetése, hogy elmúljanak. Még akkor sem szomorodik el, ha arra gondol, hogy egyszer majd elmúlik ő is. Lehet, hogy nem is sokára, hiszen a hetvenegyedik esztendejét éli és bizony hetven év után már ajándék minden megért új nap. Öregnek mégsem érzi magát. Nincs semmi baja. Még a lába sem reszket, amikor végigballag az utcákon. Szemüveg nélkül olvas és szeret olvasni, könyvet, újságot egyaránt. Érdeklí az élet, érdeklí az emberek. Figyeli őket, mulattatják, mintha csak mindenki egyetlen hatalmas és végtelen színjátéknak lenne a szereplője és minden egyéni történés szervesen hozzátartozna az Élet címen pergő vígjáték cselekményéhez.

A tanácsos úr elmúlt hetven éves, de az arca rózsás és ránctalan, csak a haja fehéredett meg és a bajusza. A gomblyukában most is mindig friss virág van, ruhája most is mindig az utolsó divat szerint készül, ha kissé leegyszerűsített, megszelídített formában is.

Hiába, szépen, nyugodtan, kiegyensúlyozottan élt mindig. Még a háború sem rontotta el túlságosan ezt a tudatosan kiegyensúlyozott életet. Bevonult ugyan katonának, tartalékos tiszt volt, de amint kilótték a frontokon az utolsó gránátokat, gyorsan lesze-

relt és igyekezett ott folytatni, ahol a háború kitörésekor abbahagyta.

Politikával sem foglalkozott. Nem tudta komolyan venni a politikát, bajúszos nagy gyerekek játékszerének tartotta. Legfőljebb mulatott, szórakozott rajta.

A nagy változások általános zűrzavarában talán csak egy hely maradt változatlan. A Fehér Elefánt hatalmas sarokasztala, ahol minden vasárnap délelőtt összegyűlt a régi söröző kompánia. Igaz, hogy a kompánia tagjai csaknem teljesen kicserélődtek, a régiéik közül alig maradt meg egy-kettő. A kényelmes, nádfonatú karosszékek sohasem maradtak gazdátlanok. Az anyakönyvvezető volt a régi idők egyik megmaradt számontartója. Persze öreg ember már ő is, alig tíz évvel fiatalabb a tanácsos úrnál, de azért úgy néz ki, mintha legalább tízzel öregebb lenne nála. Köszvény hasogatja a derekát, megromlott a szeme, a haja mind elment, az alakja megpotrohosodott, a gyomrával is sok baja van, de azért nem marad el ezekről a vasárnapi sörözésekről. Igaz, hogy sört nem iszik, a rogyant lábú pincér, aki huszonöt évvel ezelőtt pikkoló volt még, de hát a pincérek nagyon gyorsan elhasználódnak, kéretlenül teszi eléje sör helyett a málnaszörpöt.

Az augusztusi napfény gazdagon árad be a széles ablakon, elborítja a kiflimorzsás abroszt, a fülespoharakban aranyfényvel lángol tőle a fehérhabos sör és a szivarokból fölkarikázó füst opállá változik.

— Hallom, — szólal meg rekedtes hangon az anyakönyvvezető —, hogy kiadó a Hold-

uccai házban mind a négy lakás. Mondják, hogy valami apróhirdetés is volt az újságban. Hát elköltözött mind a négy család?

— Bizony, itthagytak valamennyien, — bólintott a tanácsos úr.

— Igaz. Fölvitte az Isten a dolgukat. Több, mint százezer pengő jutott mindegyikre. Most már nem is férnének el abban a kétszobás lakásban.

— Képzelem milyen kapósak lehetnek most ezek a szerencselakások, — szolt bele a pénzügyigazgatóhelyettes. — Az emberek azt hiszik, hogy ezekben a lakásokban minden lakó megüti a főnyereményt.

— Matinák Mátyás elférne benne, — mondta csöndesen a tanácsos úr.

— Az a nyomdász? — kérdezte valaki.

— Az maradna is szívesen, de nem maradhat. Azt mondta a felesége, hogy nagyon sok a labkér. Nem győznék.

— Hát hova tették azt a tengersok pénzt.

— Ugy elment az, olyan gyorsan, mint ahogy jött. Azt hiszem, már semmi sincs belőle, legfeljebb néhány ezer pengős adósság.

Hihetetlenül hangzik, de bizony így történt. Matinák gazdagsága nem tartott sokáig. Túl nagy, túlvalószínűtlen gazdagság volt ahhoz, semhogy sokáig tarthatott volna. Matinák nem vette, nem tudta komolyan venni. A tengersok pénz teljesen megzavarta egyensúlyát és a lelkét szégyenérzéssel töltötte el. Szégyelte a munkanélkül hozzátapadt ezresekét és föllázadt ellenük. Az volt az érzése, hogy szabadulni kell tőlük mindenáron, mert különben hűtlen áruló-jává teszik osztályának.

Alapjában véve bohém volt Matinák Mátyás és a pénz most fölszabadította a lelke mélyén szunnyadó urat, akit a szegénység, a munkássors bilincses rabságban tartott eddig. Eleinte még gondolt néha arra, hogy valamit meg kellene menteni Rózsika és a másik két gyerek számára, de ezek az apai ösztönök gyorsan elmerültek a költekezés mámorában. Aztán egyre esztelenebbül szórta a pénzét. A kis kertés ház, amit az első napokban megvásárolt, tulajdonképen soha, egy pillanatig sem volt az övé. Részegen kötötte meg a vásárt és alku nélkül olvasta le az eladó asztalára a ház képtelenül nagy vételárát. De már a telekkönyvi átírássra nem került a sor, mert néhány hét múlva az eladó féláron visszavásárolta tőle a házat, a pénzre pedig a hitelezők tették a kezüket.

Szórta a pénzt Matinák Mátyás, lázasan, mámorosan. Hosszú hónapokig tartott a dáridó, hosszú hónapokig nem jelentkeztek a nyomdászok a helyi szervezetnél a munkanélküli segélyekért, mert bőségesen eltartotta, fölruházta őket a főnyereményes szaktárs. A helyi nyomdávállalatok kénytelenek voltak vidékről, Pestről hozatni nyomdai munkásokat, mert a régiék nem értek rá dolgozni. Matinák lefoglalta őket magának. Valósággal szétszította köztük a vagyonát. Marokszámra gyömöszölte zsebükbe a bankókat, mintha a főnyereményt nem is ő, hanem az egész nyomdászszervezet nyerte volna meg. Folyt a bor, a pezsgó és az autózás szakadatlanul. A város legjobb cigánybandája teljesen Matinákhoz szegődött, Matinák hatalmas társaságát kísérte egyik kávéházból

a másikba, minden éjszaka reggelig. A társaság pedig egyre növekedett. Aki ingyenélő akadt a városban, az mind hozzájuk sodródott és mind szívesen látott vendég volt.

Hiába sírdogált napszámra Matinákné, hiába könyörgött apjának Rózsika, hiába cipelték haza minden nap részegen a gyerekek. Matinákné már-már arra gondolt, hogy a rendőrség segítségét kéri és a bolondok házába záratja az urát, de nem merte valóra váltani ezt az okos tervet. A szíve legmélyén talán ő is azt érezte, hogy az urának van igazsága, hogy ez az örületes tékozlás, amely egész takaros összeghez juttatta a dorbéző társaság nem egy ravasz és okos tagját, bosszú akar lenni a sok haszontalan verejtékért, a sok nyomoruságért, a sok reménytelenségért és az egész örömtelen, proletáreléletért. Bosszú a pénzen, a gazdagságon: a büszke, hideg pénz szertartásszerű megalázása.

Titokban talán, ha sírt is sokat, de együtt érzett az urával. Beletörődött ebbe az örületbe és picit már büszke is volt, amikor egy reggel vadonatúj autón vitték haza holt-részegen az urát, aki tántorogva, öklendezve fordult be az ajtón, kézenfogta a feleségét, kirángatta az uccára és vigyorogva dadogta:

— Ezt meg neked vettem... tizezerért... Ma... Ma... Ma... tinák... né... na... na... nacs cságos asszony... — és addig nem nyugodott, amíg a felesége be nem ült a fényes kocsipuha bársonyülésébe és a soffőr, Matinák Mátyás saját külön soffőrje, végig nem futott vele hangos túlköléssel a Hold-uccán.

Még talán ez az autóvétel volt a legokosabb cselekedete. Mert amikor már minden

elporladt, az alaposan megviselt autót el lehetett adni kétezer pengőért. Ebből a kétezer pengőből bujt meg valamennyi Matinának blúza alatt az álomszerű gazdagság vérszegény emlékeként.

De addig sok minden történt még. A sok dárídózás, az örökös alkohol- és pénzmámor súlyos beteggé tette Matinák Mátyást. Irtózott a kijózanodás gondolatától, mert ha néha sikerült kialudnia mámorát, rettenetes és fájdalmas gondolatok gyötörték. Ilyenkor elfogta a halálvágy, mert mérhetetlenül szégyelte magát a gyerekei előtt. Kétszer-háromszor követett el öngyilkossági kísérletet is, de ebben sem volt szerencséje, mindig észrevették. Egyszer már a ruhaszárító kötélről vágták le a padláson, máskor a tóból halászták ki, még később egy rozsdás forgópisztolyt csavartak ki a kezéből.

Mindenképen híres ember lett belőle. Nevezetessége a városnak. Az ujságok állandóan foglalkoztak vele, még a pesti lapokban is megjelentek a róla, a megzavarodott életéről írt színes riportok.

Olyan fantasztikusan sok volt a pénz, amit nyert, hogy senki sem gondolt teljes elporlásának lehetőségére. A kisváros irigykedő szeretettel figyelte mulatozását, amelytől föllendült a haldokló kocsmaipar és valósággal gazdasági fölfrissülés támadt a városban. Mégis azt hitte mindenki, hogy egyszer majd csak észhez tér, abbahagyja és aztán holtig elél gondtalanul a maradékból egész családjával együtt. Az, hogy elfogyjon minden, az utolsó fillérig, képtelenségnek látszott. Mégis így történt és amikor kitudódott, sokáig fo-

gadkoztak a tájékozódottabbak, hogy a pénz nagy részét kilopkodták a barátok a mindig részeg Matinák zsebéből.

Nem is lehet csudálkozni azon, hogy Matinákné fölmondta a Hold-uccai lakást. A tanácsos úr, aki tudott mindenről, elengedte a negyedévi lakbérhátralékot is és nem ragaszkodott a fölmondási időhöz. Matinákné lelki nagysága ezekben a szomorú hetekben bontakozott ki teljes szépségében. Az eladott autó árának megmaradt részéből átszöktette súlyosan beteg Matyijával együtt a családját a szomszéd városba, ott kis lakást vett ki és mindenképen azon dolgozott, hogy megvehesse az új élet alapjait. A három gyerek nagy segítségére volt, különösen Rózsika érzett együtt vele attól kezdve, hogy Árpádról végképen le kellett mondania. Okos lány volt, belátta, hogy már nem számíthat gyerekkori szerelmére, nem számíthat Mezei Árpád úrra, annak a Textil rt.-nek az igazgatójára, amelynek részvénytöbbsége Mezei Vilmosé, a hirtelen fölvirágzó vállalat új vezérigazgatójáé. Mert hát a leépitett, betegeskedő főkönyvelő okosan használta föl a főnyeremény reá eső részét. Ügyesen összevásárolta vele a Textil részvénytöbbségét és egy szép napon elcsapatta a közgyűléssel az egész régi igazgatóságot. Azután beült a vezérigazgatói székbe és fiát nevezte ki igazgatóvá. Az igazgató úr eleinte sokat gondolt Rózsikára, sokat fájt utána a szive, írt is neki néha, de aztán jelentkezett az üzleti érdek és bizony rövid mátkaság után elvette távoli rokonát, az egyik Goldgruber-

lányt, akinek a hozománya a Textilt új tőkéhez, új erőhöz juttatta.

— Hát a másik két lakóddal mi lett? — kérdezte az anyakönyvvezető.

A tanácsos úr legyintett.

— Kirepültek azok is. Megszöktek az ezüstitakodalmi bankett elől. Pedig olyan szépen elgondoltam ezt a bankettet. Ugy terveztem, hogy itt rendezzük meg, a Fehér Elefántban, ahol a lakodalmi vacsorát tartottuk huszonöt évvel ezelőtt. Ugyanaz lett volna a menü, ugyanúgy ültünk volna, már akik megmaradtunk a régi társaságból. És ünnepeltük volna azt a gyönyörű harmóniát, ami fészket rakott a Hold-uccai ház falai között az utóbbi időben. Mert higyjétek el, csuda volt, ami ott történt. Négy család, mindegyik külön-külön osztály, fajta, felekezet képviselője és még is a legszebb, a legmegértőbb, a legemberibb testvéri közösségben tudott élni. Emlékeztek rá, ugye, hogy ezt a házat kísérletnek szántam. Annakidején veled — fordult a tanácsos ur az anyakönyvvezető felé — beszéltem is erről a kísérletről. Szándékosan olyan embereket telepítettem be a ház négy egyforma lakásába, akik tulajdonképpen ugyanabba a kategóriába tartoznak, de társadalmilag lebonthatatlanak látszó falak meredeznek közöttük. Kiváncsi voltam, mi lesz velük. Tudtam, hogy gyűlölni fogják egymást mérhetetlenül, hogy idegenebbek lesznek egymáshoz, mint azok, akik sohasem látták egymást.

— Így is volt. Nem csalódtam. Gyűlölködésük szórakoztatott. Érdekes színjáték volt. Olyan vigjáték, amelynek minden fordula-

tát kívülről ismeri az ember, mégis mulat rajta, mert művészi mestermunka. Azután megzavarta, vagy izgalmasabbá, érdekesebbé tette a produkciót a háború. Váratlan fordulatot vitt bele, átcsoportosította a jelene- teket, fölcserélte a szerepeket, a szereplő- ket kizökkentette a maguk véglegesnek hitt szerepköréből. Aztán jött a fölfordulás és betetézte a háború munkáját, durván, kimé- letlenül robbantotta föl egymásután a négy lakás, a négy család között meredező látha- tatlan, de lépten-nyomon érzékelhető válaszfalakat. Végül összeölelte a lakókat egyetlen családi közösségbe. Új társadalmi rendet teremtett a házban, olyan társadalmi rendet, amelyből okulhatnának a szociológusok és a politikusok egyaránt. Itt csudát művelt a nyomorúság és alkotása, mintha azt bizonyí- taná, hogy nem azoknak van igazuk, akik emelni akarják az egyes osztályok gazdasági niveljét, hanem azoknak, akik az általános elszegényedéstől várják a megváltást. Mert a mód, a jómód az, ami tudatossá teszi a tár- sadalmi és az egyéni különbségeket. A nyo- morban eltűnnek ezek a differenciák. És úgy látszik, a négy lakó hirtelen meggazda- godása és ennek a következményei szintén ezt a föltevést igazolják. Mi is történt? A közkereseti társasággá, testvéri közösséggé szelídült és tömörült négy család megvásá- rolt egy sorsjegyet és azzal megnyerte a főnyereményt. A pénzt négy egyforma rész- re osztották fel és mindegyik családra egy- egy negyedrészt jutott. Még így is igen tekin- télyes összeg. Abban a pillanatban, amikor kezükbe került a nyereményrész, talán száz-

százezer pengő, mintegy varázsszóra ismét fölemelkedtek a régi válaszfalak. Éppen ott jártam a házban, fültanuja voltam, amint az egyik lakó, annak a volt vasuti tisztviselőnek a felesége, Gebhardtné, a lépcsőházban hordta le Domokos fiát, amiért tilalma ellenére ismét találkozott annak a dr. Bálint Ferencnek a lányával. Pedig nem sokkal előbb még úgy volt, hogy a két gyerek egybekel. Mondják, hogy gyerekkori szerelem fűzte őket össze. Szinte most is hallom, amint Gebhardtné éles, kellemetlen hangon kijártotta a kapu felé menekülő fia után: „Ha még egyszer meglátlak avval a parasztivadékkal, hát le is út, fel is út!” Később aztán hallottam azt is, hogy Bálintné nem fogadta Gebhardtné köszönését az uccán. Új barát-nőjének, aki véletlenül jó ismerősöm, meg is adta viselkedésének a magyarázatát; „Utóvégre az én uram diplomás ember, doktor, az a személy még is azt várta eddig, hogy én köszönjek neki előre. Most is várta és csak akkor biccentette meg a fejét, amikor látta, hogy nem vagyok hajlandó előre köszönni. Hát most egyszerűen nem fogadtam a köszönését. Pukkadjon meg őnagysága, sváb pereputtyával együtt.”

— Hát velük mi lett, Bálintékkal, meg azzal a vasutassal? — kérdezte a tűzoltóőparancsnok.

— Ugy hallom, hogy Gebhardtnak politikai ambíciói vannak. Állítólag jelöltséget vállal a legközelebbi választáson, még pedig szélsőjobboldali, fajvédő programmal. De azt is mondják, hogy a fiából akar képviselőt csinálni. Bálint Ferkó csinálta talán a leg-

okosabban. Kis szőlőbirtokot, takaros tanyát vásárolt és már ki is költözködött az egész családjával együtt: gazdálkodni. A Hold-uccai lakásokat mind a négy lakó elhagyta.

— Érdekes — állapította meg a pénzügyigazgatóhelyettes és intett a pincérnek, hogy hozhatja az új korsó sört.

— Talán nem is érdekes — vont vállat a tanácsos úr. — Utóvégre nem történt semmi rendkívüli dolog. A kísérlet végeredményében nem hozott meglepetést. Kiderült, hogy emberek ők is. Nem jók, nem rosszak. Emberek. Öntudatlan szereplői a nagy vigjátéknak. Talán nem is érdemes kísérletezni velük, hiszen azonos föltételek mellett mindig egyformán viselkednek.

Az asztaltársaság elgondolkozott.

Az ablakon beáradó napfény kékjében ragyogó gyémántpor lebegett. Az anyakönyvvezető szivarra gyújtott és az első szippantás füstjét kéjesen fújta bele a nap-sugárkévébe. A gyémántszemek táncraperdültek a füstben.

A polgármesterhelyettes fontoskodva fordult a tanácsos úr felé:

— Hát most mi lesz ezzel a négy lakással? — kérdezte.

— Azt hiszem, — mondta kis szünet után, csöndesen a tanácsos úr, — hogy négy öreg, gyermektelen házaspárt keresek beléjük lakónak. De a bérleti szerződésben kikötöm, hogy sorsjegyet nem vásárolhatnak.

Az ablak felől egy arany darázs röppent

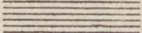
elő. Zümmögve keringett egyideig az asztal fölött, aztán leszállt a kifliskosár szélére.

A városháza tornyában deket harangoztak.

VÉGE.

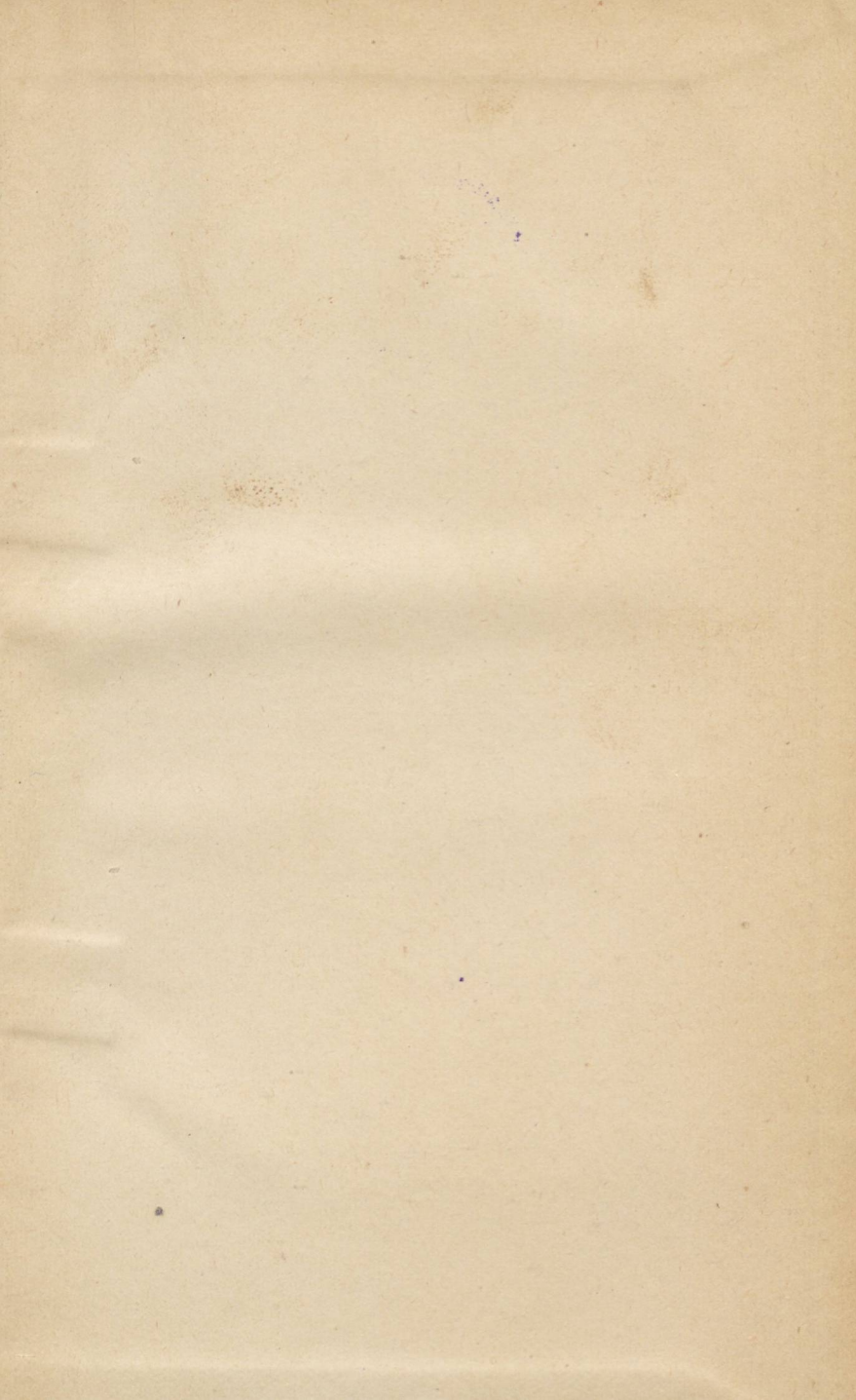
Ez a könyv a MAGYAR TÉKA tizedik kiadványa, (II. sorozat 5. kötet.) amely kizárólag a MAGYAR TÉKA tagjai számára készült. Nyomtatta a Délmagyarország-nyomda. — A kötés vitéz Nagy Ferenc munkája. Szerkesztésért és kiadásért felel
MAGYAR
LÁSZLÓ.

Ez a sz. példány.

T

38185

T11588

18

KA 150111

